

TESEV İyi Yönetişim Programı

Yerel Yönetimlerde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Bütçeleme Kılavuzu

Dr. Elisabeth Klatzer

TESEV
İYİ YÖNETİŞİM
PROGRAMI

Yerel Yönetimlerde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Bütçeleme Kılavuzu

Dr. Elisabeth Klatzer

TESEV
YAYINLARI

Yerel Yönetimlerde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Bütçeleme Kılavuzu

---

TESEV

**Türkiye Ekonomik ve
Sosyal Etüdler Vakfı
İyi Yönetişim Programı**

Bankalar Cad. Minerva Han
No: 2 Kat: 3
Karaköy 34420, İstanbul
Tel: +90 212 292 89 03 PBX
Fax: +90 212 292 90 46
info@tese.org.tr
www.tese.org.tr

Yazar:

Dr. Elisabeth Klatzer

Çeviri:

Fethi Keleş ve Orhan Bilgin

Yayıma Hazırlayan:

Öykü Uluçay
Aylin Yardımcı

Yapım: Myra

Yayın Kimliği Tasarımı: Rauf Kösemen

Uygulama: Gülderen Rençber Erbaş

Koordinasyon: Sibel Doğan

Üretim Koordinasyon: Nergis Korkmaz

Basım Yeri: İmak Ofset Basım Yayın San. ve Tic. Ltd. Şti.

Atatürk Cad. Göl Sok. No : 1 Yenibosna
Bahçelievler/İSTANBUL-TÜRKİYE
Tel: 0212 656 49 97

Baskı Adedi: 1.000 adet

TESEV YAYINLARI

ISBN: 978-605-5332-02-0

Copyright © Ocak 2012

Tüm hakları saklıdır. Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı'nın (TESEV) izni olmadan bu yayının hiçbir kısmı elektronik ya da mekanik yollarla (fotokopi, kayıtların ya da bilgilerin arşivlenmesi, vs.) çoğaltılamaz.

Bu rehber Avrupa Birliği'nin mali katkısı ile hazırlanmıştır. Bu rehberin içeriğinden sadece Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı sorumludur ve bu içerik herhangi bir şekilde Avrupa Birliği'nin görüş veya tutumunu yansıtmaz. Bu yayında belirtilen görüşlerin tümü yazara aittir ve TESEV'in kurumsal görüşleri ile kısmen ya da tamamen örtüşmeyebilir.

TESEV bu rehberin yayımlanmasındaki katkılarından dolayı Olof Palme International Center'a, Açık Toplum Vakfına ve TESEV Yüksek Danışma Kurulu'na teşekkür eder.

İçindekiler

---

1. GİRİŞ, 5
2. ÖZET, 7
3. TOPLUMSAL CİNSİYETE DUYARLI BÜTÇELEME NEDİR?, 9
4. TOPLUMSAL CİNSİYETE DUYARLI BÜTÇELEMENİN FAYDALARI NELERDİR?, 12
5. KAMU BÜTÇELERİNİN KADINLAR VE ERKEKLER ÜZERİNDEKİ FARKLI ETKİLERİ, 16
6. TOPLUMSAL CİNSİYETE DUYARLI BÜTÇELEME, BÜTÇE VE BÜTÇE SÜRECİ, 18
Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme ile bütçe reformunun performans bazlı bütçeleme amacına yönelik olarak birbirine bağlanması: Fas Örneği, 23
7. TCDB YAKLAŞIMINDA FARKLI AKTÖRLERİN ROLLERİ, 25
8. İDARENİN FARKLI DÜZEYLERİNDE TCDB, 28
Örnek: Bütçe kesintilerinin sonuçlarının ölçülmesi: İsviçre pilot çalışması, 28
Örnek: Vergilendirmenin Toplumsal Cinsiyete Etkisi: Avusturya gelir vergisi analizi, 29
Toplumsal Cinsiyet Bütçesi Beyanı: Pakistan, 30
9. TCDB ÇALIŞMALARI İÇİN GEREKLİ VERİLER VE TOPLUMSAL CİNSİYET GÖSTERGELERİ, 32
10. TCDB ANALİZİNDE KULLANILAN ENSTRÜMANLAR, 36
11. DÜNYADA TCDB ÖRNEKLERİ, 37
Münster Belediyesi, Almanya: Belediye bütçesinde kadınların ve kadınlara yönelik projelerin öneminin görünür kılınması, 37
Bursa, Türkiye: Kadınlara özgü faaliyetlere destek arayışı, 40
Elbasan Belediyesi, Arnavutluk: Kadınların katılımcı bütçe sürecine katılımını güçlendirmek, 42
Villa El Salvador, Peru: Kadınların ücretsiz yaptığı işlerin miktarının görünür kılınması, 45
CFEMEA Sivil Toplum Kuruluşu, Brezilya: Paranın izini sürmek, 46
Voyvodina, Sırbistan: Programların ve hizmetlerden yararlananların incelenmesi, 49
Berlin, Almanya: TCDB yaklaşımının kent düzeyinde sistematik entegrasyonu, 54

---

12. TCDB ANLAYIŞININ YEREL PLANLAMA VE BÜTÇELEME ÇALIŞMALARINA
DAHİL EDİLMESİ KONUSUNDA YEREL İDARELERİN İKNA EDİLMESİ, 58

13. TOPLUMSAL CİNSİYETE DUYARLI BÜTÇELEME GİRİŞİMİNİN PLANLANMASI, 63

SONUÇ YERİNE, 68

YARARLI KAYNAKLAR VE LİNKLER, 69

1. Giriş

Öykü Uluçay TESEV İyi Yönetişim Programı Koordinatörü

Elinizdeki rehber, Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı ile Habitat Kalkınma ve Yönetişim Derneği tarafından yürütülen ve Avrupa Birliği tarafından desteklenen “Kadın Meclisleri Birbirini Eğitiyor” isimli projenin temel çıktılarındandır. Projenin amacı, toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarını hayata geçirmek noktasında deneyim eksikliği olan yerel yönetimler ve Kadın Meclislerinin, bu konuda kayda değer politikalar üreten kentlerimizdeki yerel yönetimler ve Kadın Meclisleri ile eşleştirilmeleri yoluyla kapasitelerinin güçlendirilmesidir. Proje paydaşları, ayrıca eşitlik mekanizmaları için gerekli kurumsal yapı ile ilgili olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu’na mevzuat önerisinde bulunacaktır.

Bursa’nın Nilüfer ilçesi projede, Nilüfer Belediyesi’nin eşitlik politikalarını en erken hayata geçiren yerel yönetimlerden biri olması sebebiyle, iyi örnek kent olarak belirlenmiştir. Şanlıurfa ise Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı’nın uygulamakta olduğu Kadın Dostu Kentler projesinin pilot illerinden biri olmuş olması sebebiyle, Yerel Eşitlik Eylem Planları’nı hazırlayan ve hayata geçiren bir kent olarak iyi örnek kent olmaya hak kazanmıştır. Projemizin pilot illeri olarak Giresun ve Ordu seçilmiştir. Giresun ve Ordu Kadın Meclisleri daha önceden Habitat Kalkınma ve Yönetişim Derneği ile beraber Yerel Demokrasi Akademileri kapsamında Hak Temelli Kent Analizleri yapmışlar ve yerelde kadınların kendi illerine dair ne tarz talepleri olduğunu saha

çalışmaları yolu ile tespit etmişlerdir. Ordu ve Giresun Kadın Meclisleri hak temelli saha çalışması yapmaya yatkınlıkları ve illerinde daha geniş bir kadın platformu kurmak gibi ideallere sahip olmaları sebebiyle bu proje için uygun pilot iller olarak düşünülmüştür.

Pilot kentlerimiz olan Ordu ve Giresun, İstanbul’da yapılan atölye çalışması ile Şanlıurfa ve Nilüfer kentlerindeki kadın çalışmaları ile tanışmış, daha sonra Nilüfer ve Şanlıurfa saha ziyaretleri ile iyi örnek kentlerimizde kadına yönelik yapılan tüm çalışmaları sahada görme şansına kavuşmuştur. İstanbul’da yapılan ulusal konferans ile Kadın Erkek Fırsat Eşitliği ile ilgili yerel yönetimlerde kurulma aşamasında olan Eşitlik Birim ve Komisyonlarının daha verimli çalışabilmesi için gereken mevzuat değişiklikleri tartışılmıştır. Ayrıca proje illerinin neler öğrendikleri ve bundan sonra neler yapacakları ile ilgili bir yol haritası çizilmiştir.

Bu tarz projeler, kadınların yararına çalışmalar yapan aktivistler açısından yüreklendirici olmakla birlikte, kamu politikalarının tasarlanışını, harcamalarla ilgili kararları ve toplumsal cinsiyet hedeflerinin tutturulmasını sağlamak amacıyla kadın STK’larının kapasitelerinin arttırılması ihtiyacı söz konusudur. Bu rehber, Kadın Meclislerine ve yerel kadın STK’larına, ihtiyaç duyulan bu becerileri sağlama amacını taşımaktadır.

Rehberde dünyada kadına dost kent yönetimleri, kadına dayalı bütçeleme çalışmalarının nasıl yapıldığı ve Türkiye’deki iyi

---

örneklerin neler olduğu ile ilgili bölümlere yer verilmiştir. Kadınların illerindeki sosyal harcamaları nasıl kadın lehine dönüştürebileceği ile ilgili çözüm önerileri sunulmuştur.

Bu eserin tanıtımı ve yayımlanması için sağladıkları cömert destek dolayısıyla Avrupa Birliği'ne, Açık Toplum Vakfı Türkiye'ye ve Olof

Palme International Center'a teşekkür etmek isteriz.

TESEV, Kadın Meclislerinin ve yerel kadın STK'larının toplumsal cinsiyete duyarlı politikaları savunabilmek için ihtiyaç duydukları itici gücü bu rehberin sağlayacağı ümidini taşımaktadır.

2. Özet

Elinizdeki rehber kadın STK'larının ve Kadın Meclislerinin toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme prensiplerini kullanarak buldukları kentteki toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamasına katkıda bulunmak için hazırlanmıştır. Buradaki amaç, herhangi bir politika ya da proje önerisinde bulunmak değil, daha çok kadın STK'larına kamu politikalarına eleştirel ve sonuç odaklı bir şekilde nasıl yaklaşabileceklerini dair bir perspektif kazandırmaktır. Kadın STK'ları genelde belli bir hedef ve proje kapsamında hareket etmektedirler ancak kamu otoritelerini ikna etmek için gerekli argümanları ve becerileri kazanma noktasında bazı noksanları olabilmektedir. Bu rehber onlara, kamu politikaları ve özellikle bütçe süreçleri ile ilgili tartışmalara katılırken gerekecek becerileri kazandırmak için hazırlanmıştır.

İkinci olarak, bu rehber Kadın Meclislerine toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleminin temel esaslarını öğretmek, finansal taleplerde bulunmak için kamu otoriteleri ile nasıl ve ne zaman angaje olabileceklerini anlatmaktadır. Bütçe ve bütçe süreçleri ile toplumsal cinsiyet eşitliğine aktarılacak kamu kaynaklarının verimliliğinin artırılması bu rehberin ana eksenlerini oluşturmaktadır. Okuyucular sadece dünyadaki iyi örneklerle tanıştırmakla kalmayıp, toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme karşıtı geliştirilen argümanları bertaraf etmenin yollarını da öğrenmiş olmaktadır.

Rehberin birinci, ikinci ve üçüncü bölümleri toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme

(TCDB)'nin ne olduğu ile başlamakta, TCDB'ye neden yerel yönetimlerde ihtiyaç duyulduğu ve TCDB'nin sağladığı faydaları anlatarak devam etmektedir. Bu bölüm, TCDB'nin yerel yönetim aşamalarına dahil edilebilmesi için gerekli lobicilik ve savunma çalışmaları ile ilgili yararlı bir önbilgi sunmaktadır.

Dördüncü, beşinci ve altıncı bölümler bütçe ve bütçe süreçlerine bakmaktadır. Bu bölüm kamu bütçesinin kadın ve erkeği nasıl farklı şekillerde etkilediğini, TCDB'nin bütçe süreçlerine nasıl entegre edilebileceğini ve TCDB süreçlerinde farklı aktörlerin üstlendiği rolleri açıklamaktadır. Bu bölüm, sivil toplum aktörlerine TCDB'yi uygulanabilir kılmak için kamu politika süreçlerindeki uygun giriş noktalarını işaret etmektedir.

Yedinci bölüm daha çok TCDB'nin merkezi hükümet seviyesinde nasıl kullanıldığı ile ilgili bir bölümdür. TCDB'nin yerel ve merkezi hükümet seviyesindeki kullanımlarının birbirinden farklılıklarını görmek açısından bu bölümdeki örnekler okuyucuya yararlı olacaktır.

TCDB'nin uygulanabilmesi için gerekli araçlar cinsiyete göre ayrıştırılmış veriler, indikatörler ve analitik araçlardır. Bunlar bir sonraki bölümde açıklanmaktadır. Uluslararası inisiyatiflerle ilgili çok sayıda örnek sayesinde, dünyada TCDB'nin uygulanmasındaki gerekli araçlar ve bakış açıları okuyucuya aktarılmaktadır. Verilen örnekler, toplumsal cinsiyet duyarlılığına sahip kamu politikalarının

---

uygulanmasını sağlayan başarılı savunu kampanyalarına daırdır. Ayrıca kamu politikalarının ve bütçelerinin toplumsal cinsiyet etkisini ölçen analitik çalışmalara yer verilmiştir. Uluslararası örnekler, Kadın Meclislerine ve STK'lara yerelde bütçe süreçlerine kadın ihtiyaçları ve bakış açısının nasıl entegre edilebildiğini başarılı örnekler üzerinden göstermesi açısından önemlidir.

Rehberin son bölümü TCDB ile ilgili pratik sorunlara değinmektedir. TCDB karşıtı söylemlere nasıl cevap verileceği ile ilgili bu bölüm politika yapıcılarını ikna etmek isteyen kadın STK'lara hitap etmektedir. TCDB'nin

planlanması ile ilgili olan 11. kısım ise böyle bir inisiyatifin tasarlanması sırasında gerekli olan stratejik hazırlık ve planlamanın tüm basamaklarını anlatmaktadır. TCDB'de uygulanan temel stratejiler ile ilgili soruları yanıtlayan bu kısım, STK'ların başlatacakları girişimin tüm basamaklarını tasarlayabilmelerini sağlamaktadır. Rehber, bu konuda daha fazla araştırma ve okuma yapmak isteyenlere sunduğu geniş bir referans ve okuma listesi ile sona ermektedir.

Bu rehberin tüm kadın STK'larına ve Kadın Meclislerine yararlı olmasını dileriz.

3. Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme Nedir?

Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme (TCDB), toplumsal cinsiyet eşitliğine ve kadınların güçlendirilmesine yönelik politikaların, politika belirleme faaliyetinin özünü oluşturan bütçeleme ve planlama alanlarının merkezine taşınmasını amaçlayan bir stratejidir. Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme esasına uygun olarak yapılan çalışmalar, planlama ve bütçeleme faaliyetlerinin, kadınların durumunun iyileştirilmesi ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin teşvik edilmesi çabalarının önünü açmak amacıyla kullanılmasını hedeflemektedir.

Devlet bütçesi, hükümetlerin en önemli politika aracıdır. Her türlü politikanın başarılı şekilde uygulanabilmesi, hangi amaçlar için ne kadar kaynak ayrıldığına bağlıdır. Dolayısıyla, toplumsal cinsiyet politikalarının bütçelerden ve bütçeleme süreçlerinden yararlanabilmesi, söz konusu politikaların toplumsal cinsiyet eşitliğine etkili biçimde destek olabilmesi açısından önem kazanmaktadır.

Toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme, kadınlar ve erkekler için ayrı ayrı bütçe oluşturulması meselesi değildir. TCDB yaklaşımında amaç, toplumsal cinsiyet boyutunun bütçe politikalarına dahil edilmesidir. Aşağıda göreceğimiz üzere, TCDB faaliyetleri bütçe döngüsünün her aşamasında katkı sağlayabilir.

Toplumsal cinsiyete duyarlı bir bütçede, gerek yetişkin kadınların ve kız çocuklarının gerekse yetişkin erkeklerin ve erkek çocuklarının gereksinimlerinin ve haklarının eşit şekilde dikkate alınması temin edilir. Konuya kadınlar

Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme (TCDB), toplumsal cinsiyet eşitliğine ve kadınların güçlendirilmesine yönelik politikaların, politika belirleme faaliyetinin özünü oluşturan bütçeleme ve planlama alanlarının merkezine taşınmasını amaçlayan bir stratejidir. Toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme, kadınlar ve erkekler için ayrı ayrı bütçe oluşturulması meselesi değildir.

ve erkekler şeklinde bakmak yeterli değildir; önemli olan daha derinlemesine bir bakışla yaş, sınıf, etnik kimlik, mekan vs. açılardan farklı toplumsal konumlarda bulunan kadınların ve erkeklerin gereksinimlerinin ve haklarının politika yapma sürecinde yeterli ölçüde ele alınmasını temin etmektir. Fark yaratmak ve TCDB yaklaşımının toplumsal cinsiyet eşitliğine katkı sağlamasını temin etmek istiyorsak, hayatın farklı alanlarındaki kadınların ve erkeklerin durumlarını iyi anlamakla işe başlayabiliriz.

Kadınların ve erkeklerin toplum içindeki farklı rolleri, farklı konumları ve ekonomik ve sosyal durumlarındaki farklılıklar, kamu politikalarının ve kamu bütçesinin kadınlar ve erkekler üzerinde değişik sonuçlar doğurmasına yol açmaktadır. Burada kadınların ve erkeklerin birbirinden farklı olmalarından ziyade, farklılıkların toplum içinde yaygın nitelik kazanmış olması söz konusu edilmektedir.

Çocukların, yaşlıların ya da hastaların bakımını kimin üstlendiği sorusu bu konunun çok belirgin bir örneğidir. Bu işi yapan erkeklerin de

---

var olduğunu hepimiz biliyor olsak da, toplumdaki yaygın örnekler baktığımızda, gerek ücretli işlerde gerekse daha geniş ölçekte anne, eş, kız, gelin gibi sıfatlarla akrabalara, dostlara veya komşulara karşılıksız olarak verilen hizmetlerde söz konusu bakım işini yapanların çoğunlukla kadınlar olduğunu görüyoruz.

TOPLUMSAL CİNSİYETİ GÖZ ARDI EDEN BÜTÇE POLİTİKALARININ ÜSTESİNDEN GELMEK

Akademik bir çalışma sahası olarak ekonomi bilimi, ekonomi ve bütçe politikalarını belirleyenlerin başlıca bilgi ve danışma kaynağı olmakla birlikte, bu bilim dalı uzunca bir süre toplumsal cinsiyet konusunu tamamen göz ardı etmiştir. Ekonomi teorileri çerçevesinde bugün bile çok geniş kabul gören varsayım göre, ekonomi politikalarının oluşturulma süreci kadınları ve erkekleri aynı şekilde etkilemektedir. Dahası, üstü örtülü olarak varlığını sürdüren varsayım göre, hem kadınlar hem de erkekler karar verme ve eyleme geçme bakımından eşit imkanlara sahiptir. Toplumsal cinsiyeti göz ardı eden kamu politikaları ve özellikle de toplumsal cinsiyeti göz ardı eden bütçe politikaları yeterli

---

Kadınların ve erkeklerin toplum içindeki ekonomik ve sosyal konumları farklıdır ve dolayısıyla devletin yahut belediyenin iktisadi faaliyetleri kadınları ve erkekleri değişik şekillerde etkilemektedir.

---

görülmektedir. Ne var ki, kadınların ve erkeklerin toplum içindeki ekonomik ve sosyal konumları farklıdır ve dolayısıyla devletin yahut belediyenin iktisadi faaliyetleri kadınları ve erkekleri değişik şekillerde etkilemektedir.

Ekonomi, sosyal güvenlik ya da emek piyasası politikaları gibi temel politikalar, sadece kadınları hedefleyen politikalara ayrılan ve sınırlı

Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme, kadınların yaşamlarında kaydedeğer bir fark yaratmak ve cinsiyet eşitliği hedefine ulaşmak için ana akım politikalara da aynı derecede odaklanılması gerektiği fikrinden hareket etmektedir.

---

olagelmiş kaynaklara kıyasla, erkeklerin ve kadınların yaşamlarını çok daha fazla etkileme potansiyeline sahiptir.

Klasik toplumsal cinsiyet eşitliği politikaları ve pozitif ayrımcılık uygulamaları, kadınların toplum içindeki yerinin iyileştirilmesi ve eşitsizlikle mücadele edilmesi bakımından son derece önemli politika alanları olarak karşımıza çıksa da, Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme, kadınların yaşamlarında kaydedeğer bir fark yaratmak ve toplumsal cinsiyet eşitliği hedefine ulaşmak için ana akım politikalara da aynı derecede odaklanılması gerektiği fikrinden hareket etmektedir. Burada dikkatlerin kenardan merkeze kaydırılması önem kazanmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarının yer aldığı alan olan “kenar” alanlarda, genellikle çok az kaynak (para ve insan kaynağı) bulunmakta ve güç sahibi aktörlere çok az etki edilebilmektedir. Dolayısıyla, politika yapıcılarının dikkatinin toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarına daha fazla odaklanmasını sağlamaya, pozitif ayrımcılığa ve yeterli mekanizmaların oluşturulmasına yönelik çabalar mutlaka devam etmelidir.

TCDB yaklaşımının asıl mesajı ise, ana akım politikalar belirlenirken toplumsal cinsiyet eşitliği hedefinin dikkate alınmasını sağlamak için, ana ve “önemli” politika alanlarına eşit ölçüde eğilimi gerektirir. Toplumsal cinsiyet bütçesi analizi sadece bütçeleri

---

ilgilendiren bir mesele değildir; daha geniş kapsamdaki politikaların etkilerini anlayabilmek amacıyla bütçelerden başlangıç noktası olarak yararlanarak makroekonomik politika analiziyle daha sıkı bir bağlantı kurulması gerekmektedir. Bu noktada, TCDB yaklaşımını benimseyip iyi sonuçlar elde etmiş bir belediyenin ülke çapındaki makroekonomik politikalarından izole olamayacağı ortaya çıkmaktadır. Ülke genelinde uygulanan politikaların belediyeler dahilindeki toplumsal cinsiyet eşitliği meseleleri üzerindeki yansımaları, belediye düzeyindeki aktörlerin bu meselelere doğrudan bir etkisi olmaksızın görülebilir. Burada vurgulanmak istenen husus, diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de idarenin farklı katmanlarının birbirleriyle sıkı sıkıya ilişkili olduğu, ve ideal durumda Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme yaklaşımının idarenin her katmanında benimsenmesinin gerekli olduğudur.

TCDB, bütçe sonuçlarını, üretimlerini, faaliyetlerini ve girdilerini toplumsal cinsiyet perspektifinden gözlemek üzere birtakım araçlardan, yaklaşımlardan ve stratejilerden yararlanır. TCDB stratejilerinin ve faaliyetlerinin niteliği, bağlama, hedeflere, aktörlere ve ilgili girişimin kapsamına bağlıdır.

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında yerel idareler ana aktör konumundadır.

TCDB kapsamında, toplumsal cinsiyet analizi, politikalarda, bütçelerde ve süreçlerde yaşanan değişimler ve sonuçların kontrolü yer almaktadır. Değişimi tetikleme amacını taşıyan uzun vadeli bir süreci içeren TCDB, politikaların, süreçlerin ve kurumların toplumsal cinsiyete karşı daha duyarlı ve kapsayıcı hale gelmesini temin etmek hedefindedir.

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında yerel idareler ana aktör konumundadır, zira, hizmetler ve kaynaklar yerel idare düzeyinde verilmekte ve kadınların ekonomik haklarında ve ekonomiye katılımlarında bu düzeyde gerçekleşen iyileştirmeler gerek kadınların gerekse toplumdaki herkesin hayatı üzerinde doğrudan sonuç vermektedir. Katılımcı nitelikteki ve kadınların ve dezavantajlı kesimlerin seslerinin duyulmasını sağlamayı amaçlayan planlama ve bütçeleme yaklaşımları yerel düzeyde özellikle sonuç verici ve etkili olmaktadır.

4. Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçelemenin Faydaları Nelerdir?

Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçelemenin sizin belediyenizin çalışmaları açısından nasıl ve neden faydalı olabileceği sorusu çok önemli bir sorudur. Bu bölümde Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme yaklaşımının daha geniş bir bağlamda neden faydalı olduğu açıklanmaktadır. Kadın Meclisinin yahut diğer organizasyonların bu yaklaşımın faydaları konusunda belediye bünyesindeki başlıca paydaşları ikna etmek üzere yaptıkları destek amaçlı çalışmalar bakımından burada yapılan açıklamalar önem ifade edebilir.

TOPLUMSAL CİNSİYETE DUYARLI BÜTÇELEMENİN AVANTAJLARI

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması

Vatandaşların refahına katkıda bulunmak ve zenginliklerin ve kaynakların uygun şekilde dağıtılmasını temin etmek, genelde kamu politikalarının, özeldense bütçe politikalarının ana hedeflerinden biridir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin varlığını ısrarla sürdüren eşitsizlikler arasında olması, kaynakların kadınlar ve erkekler arasında hakça dağıtılması meselesini önemli bir politika hedefi haline

getirmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliği hedefine ulaşılabilmesi için kadınlar ve erkekler açısından varılan sonuçların eşit olması gerekir. Bu durum, kadınların ve erkeklerin aynı politikalardan eşit şekilde yarar görebilmeleri için birbirlerinden farklı olabilecek ihtiyaçların, tercihlerin ve hakların dikkate alınması gerektiğini akla getirmektedir. Kamu finans ve politikalarının toplumsal cinsiyetle ilişkili yönlerini belirginleştiren Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme yaklaşımı, bilinçlendirme, toplumsal cinsiyetle ilgili konuların anlaşılması ve toplumsal cinsiyet eşitliği konusundaki çabaların daha iyi sonuç vermesi için siyasi karar zemininin hazır edilmesi açısından temel bir strateji niteliğindedir.

Kadın haklarının kazanılması hedefine doğru yol alınması

İnsan haklarının ve kadın haklarının kazanılması, büyük ölçüde hakların yeterli kaynaklara sahip öncelikli politikalar haline dönüştürülmesine bağlıdır. Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçelemede amaç, politika taahhütleri arasındaki boşlukları, insan hakları ve kadın hakları enstrümanlarına ayrılan kaynaklara ve politikaların sonuçlarına bakarak değerlendirmektir (Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) ve 1995 yılında Pekin’de yapılan Dördüncü Dünya Kadın Konferansında tesis edilen Pekin Eylem Platformu, ayrıca ulusal politika belgeleri bu enstrümanlar arasındadır).

Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme yaklaşımı, bilinçlendirme, toplumsal cinsiyetle ilgili konuların anlaşılması ve toplumsal cinsiyet eşitliği konusundaki çabaların daha iyi sonuç vermesi için siyasi karar zemininin hazır edilmesi açısından temel bir strateji niteliğindedir.

Kadınların ihtiyaçları eşit şartlarda dikkate alınmadığı takdirde, fakirliği azaltma amaçlı politikaların başarısız olması riski söz konusudur.

Fakirliğin daha etkili biçimde azaltılması

Toplumsal cinsiyet eşitliği, yaygın fakirliğe fiilen çare bulabilmek için anahtar konumdadır. Kadınlar ve erkekler fakirliği farklı şekilde tecrübe etmekte (fakirliğin kadınlar üzerindeki etkisi daha şiddetli olmakta) ve fakirliğin üstesinden gelebilmek için farklı engellerle

---

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin azaltılması ile yüksek kalkınma hızı arasında pozitif korelasyon olduğunu gösteren pek çok çalışma vardır.

---

karşılaşmaktadır. Vakit yetersizliği sorunu da erkeklerden çok kadınları etkilemektedir. Kadınların ihtiyaçları eşit şartlarda dikkate alınmadığı takdirde, fakirliği azaltma amaçlı politikaların başarısız olması riski söz konusudur.

Ekonomik üretkenliğin artırılması

Verimin düşmesine, kaynakların ve bilginin yetersiz kullanımına, üretkenliğin azalmasına, insanların kabiliyetlerinin gelişimine ket vurulmasına sebep olması, ayrıca genel refahı düşürmesi dolayısıyla, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ekonomik açıdan yüksek bir bedel doğurmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin azaltılması ile yüksek kalkınma hızı arasında pozitif korelasyon olduğunu gösteren pek çok çalışma vardır. Bilgiye, kredi kaynaklarına, girdilere ve piyasalara erişimi artan ve vakit sorunu hafifletilen kadınların üretkenliği

çok yüksek oranda artmaktadır. Ekonomik alanda daha güçlü kılındıklarında kadınlar kendilerinin ekonomideki yerini iyileştirmekle kalmamakta, genel olarak toplumun refahının artmasına da katkı sağlamaktadır. Ekonomik üretkenlik söz konusu olduğunda, “üretkenlik” kavramını gerek ücretli gerekse ücretsiz olarak (bunlar genellikle kadınların karşılıksız yaptıkları işlerden oluşmaktadır) yapılan ekonomik faaliyetlerin sonuçlarını kapsayacak şekilde genişletmek, resmin bütününe görebilmek açısından çok önemlidir. Karşılıksız bakım hizmetleri, ev işleri ya da sosyal yardım faaliyetleri yoluyla kadınlara aşırı yük yüklenmesi ve böylece kadınların vaktinin gereğinden fazla alınması, genel anlamda ekonomik üretimi düşürebilir. Bu bağlamda, Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme, ekonomi ve bütçe politikaları yapılırken bütçe politikası ve ücretsiz işler arasındaki karşılıklı bağlantıların kurulmasına yardımcı olabilir.

Hesap verilebilirliğin ve şeffaflığın artırılması

Uluslararası çevrelerin, Avrupa Birliğinin ve tek tek ülkelerin toplumsal cinsiyet eşitliği taahhütleri arasındaki boşlukların, bununla birlikte söz konusu taahhütlerin gerçekleştirilmesi ve toplumsal cinsiyet eşitliği göstergelerine ve hedeflerine ulaşılması amacıyla tahsis edilen kamu fonlarının miktarının belirgin kılınması açısından Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme etkili bir araçtır. Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme yaklaşımıyla, ne kadar para tahsis edildiği ve tahsis edilen miktarın ne kadarının harcandığı takip edilerek

---

Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme yaklaşımıyla, ne kadar para tahsis edildiği ve tahsis edilen miktarın ne kadarının harcandığı takip edilerek hem hesap verilebilirlik hem de şeffaflık arttırılmaktadır.

---

hem hesap verilebilirlik hem de şeffaflık arttırılmaktadır. Bu bakımdan, TCDB, toplumsal cinsiyet eşitliği konusundaki taahhütlerin bütçe taahhütlerine dönüştürülmesi konusunda hükümetleri hesap verir kılmaya yarayan bir strateji olarak karşımıza çıkmakta, ve söz konusu taahhütlerin takibini kolaylaştırmaktadır.

Politika hedeflerinin tutturulmasının takibi

Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme yaklaşımı, sağladığı araçlarla toplumsal cinsiyet eşitliği hedeflerinin ne ölçüde tutturulduğunu, Binyıl Kalkınma Hedefleri gibi genel politika hedeflerinin toplumsal cinsiyeti ne kadar dikkate alarak yakalandığını takip etme imkanı sunmaktadır.

Toplumsal cinsiyete duyarlı katılımcı

Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme yaklaşımı benimsendiğinde, belediye düzeyindeki bütçeleme ve planlama sürecine daha geniş bir paydaş grubunun katılımını sağlayacak yeni imkanlar doğabilir.

---

yaklaşımların geliştirilmesi

Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme, bütçelerin hazırlanması ve kabul edilmesi sürecinde kamuya danışılması ve kamunun katılımının sağlanması süreçlerine ve bu süreçlerin sonuçlarının ve etkilerinin takip edilmesine katkıda bulunabilir. TCDB özellikle kadınların ve kadın bakış açısının katılımcı süreçlere dahil edilmesini temin ederek bu süreçlerin kalitesini arttırabilir.

Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme yaklaşımı benimsendiğinde, belediye düzeyindeki bütçeleme ve planlama sürecine daha geniş bir paydaş grubunun katılımını sağlayaca-

cak yeni imkanlar doğabilir. Uzmanlık komisyonları, stratejik planlama ve performans programlaması, acil durum planlaması, Kent Konseyleri gibi yerel düzeyde bulunan muhtelif katılımcı mekanizmalarda TCDB yaklaşımının uygulamaya koyulmasıyla, belediye hizmetlerine katılım, toplumsal cinsiyete duyarlı katılımcı mekanizmaların varlığıyla daha da sağlanabilir.

Özellikle kadın hakları aktivistleri ve toplumsal cinsiyet eşitliği savunucuları, planlama ve bütçeleme çalışmaları kapsamında kendi seslerinin daha çok duyulması için TCDB yaklaşımını bir fırsat olarak görebilirler.

İyi ve demokratik yönetişimin sağlanması

Kadınlara, erkeklere, kız ve erkek çocuklarına eşit, adil ve sorumlu şekilde mal ve hizmet temininin iyileştirilmesi, iyi yönetim kavramının ana unsurlarından biri olarak düşünülmelidir. İyi ve demokratik yönetişim, kadınların da aralarında bulunduğu farklı vatandaş gruplarının bakış açılarının temsil edilmesi amacıyla politika yapma sürecinde katılımcı bir yaklaşım benimsenmesini gerekli kılar. Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme, klasik bütçe sürecini daha önceden bütçe ve planlama faaliyetlerinden dışlanan grupları ve özellikle kadınları ve toplumsal cinsiyet eşitliği taraftarlarını içerecek şekilde genişletmek üzere bir strateji ve yaklaşım sunar. Bu anlamda Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme iktisadi ve mali yönetişimi daha da iyileştiren bir yaklaşım olmakla kalmayıp genel olarak iyi ve demokratik yönetişime de güç kazandırmaktadır.

Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme, toplumsal cinsiyet eşitliğini ve kadın konularını gündeme getirme adına yeni yollar açabilir ve bu hususlara politika yapma sürecinde daha fazla öncelik tanınmasını sağlayabilir. Nihai

---

amaç, normalde belediye bünyesinde bulunan aktörlerin –belediye başkanlarından kamu yönetimi personeline ve hizmet verenlere kadar- olağan faaliyetleri arasına toplumsal cinsiyet eşitliği hedeflerini de katmalarını ve bunlara daha fazla önem vermelerini sağlayacak şekilde bütçeleme ve planlama süreçlerini dönüştürmektir.

Bir değişim faaliyeti olarak Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme, önceliklerin değiştirilmesi, süreçlerin ve organizasyonların farklılaştırılması, ayrıca politikaların yenilenmesi ve bu sayede toplumsal cinsiyet eşitliğini ve kadınla-

rın güçlendirilmesini teşvik edici politika ve bütçe hedeflerine varılması anlamına gelmektedir. Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme'nin gerek erkek gerekse kadın vatandaşlara, politika yapıcılara ve belediye çalışanlarına sağladığı kısa ve uzun dönemli yararlar düşünüldüğünde, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlandığı bir belediyeye doğru atılacak adımlar ümit vaat edici görünmektedir.

KAYNAKLAR

Bridge (2003); GTZ (2006), *Council of Europe* (2005): *Gender budgeting*.

5. Kamu Bütçelerinin Kadınlar ve Erkekler Üzerindeki Farklı Etkileri

En önemli kamu politikası araçları arasında olan kamu bütçeleri, siyasal öncelikleri ve iktidar ilişkilerini yansıtır. Bütçeler oluşturulurken genellikle toplumsal cinsiyet açık şekilde hesaba katılmamaktadır. Bütçelerin toplumsal cinsiyet açısından tarafsız olduğu varsayılmakta ve genelde ekonomi politikalarının özelde de bütçe politikalarının kadınları ve erkekleri aynı şekilde etkilediği düşünülmektedir. Ancak bu tarafsızlık aslında toplumsal cinsiyeti göz ardı eden bir tutum olarak açıklanabilir. Bütçelerin ve politikaların kadınlar ve erkekler ile toplumdaki diğer gruplar üzerindeki farklı etkilerini belirlemenin önemi göz ardı edilmediğinde, statüko ve dolayısıyla varolan toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri yerleşik hale gelmektedir. Kamu politikalarının kadınları ve erkekleri hangi bakımlardan farklı etkilediği aşağıda tartışılmaktadır.

Kadınların ve erkeklerin toplum içindeki durumlarına – ekonomik ve sosyal durumlarına, siyasal ve kültürel yaşama katılımlarına, ücretli ve ücretsiz işler vasıtasıyla refaha katkılarına- baktığımızda, birçok açılarından kadınların ve erkeklerin farklı hayatlar sürdüklerini görürüz. Bu da kadınların ve erkeklerin çok kez farklı öncelikleri, farklı ihtiyaçları ve farklı menfaatleri olduğu anlamına gelmektedir. Kadınların ve erkeklerin durumları arasındaki bu farkları hesaba katmayan kamu politikaları ve bütçeleri, kadınların ve erkeklerin hayatları üzerinde farklı etkiler doğurmaları sebebiyle söz konusu farkları daha da arttırma eğilimindedir. ‘Herkes uyar’ anlayışını benimseyen politika-

lar ihtiyacı karşılamamaktadır; bunun yerine toplumdaki erkeklerin ve kadınların farklılıklarını özellikle dikkate alan ve toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlama amacını güderek farklı ihtiyaçlara ve önceliklere yer veren bütçe politikaları gereklidir.

Harcama kesintilerinin bir bedeli vardır – ve bu bedel genellikle kadınlar tarafından ödenmektedir

Sosyal hizmetler için harcanan miktarlardan kesinti yapılmasının yahut bu hizmetler karşılığında ücret alınmaya başlanmasının genel olarak kadınlar ve kız çocukları üzerinde, özel olarak da fakir kadınlar ve kız çocukları üzerinde olumsuz sonuçlara yol açtığı birçok ülkede gözlemlenen bir durumdur. Örnek vermek gerekirse, eğitim aileler için masraflı bir iş haline geldiğinde çoğunlukla ilk olarak kız çocukları okuldan alınmaktadır. Aynı şekilde, başka alanlarda, mesela kamu istihdamı veya sosyal altyapı alanlarında yapılan bütçe kesintileri de erkekleri etkilediğinden daha çok kadınları etkilemektedir.

Kamu hizmetlerinin verilmesinde yapılan değişiklikler kadınların vakit yükünü arttırabilir

“Tedavi edilen hasta başına yapılan harcamadaki düşüş” gibi performans göstergeleri kullanarak üretkenliği arttıran hastane sağlık hizmeti programları, çamaşır yıkama gibi yan hizmetlerin daha az verilmesini ve hastaların daha erken taburcu edilmesini teşvik etmektedir. Bunun sonucunda, kadınlar hastaneye

---

kaldırılan yakınları için çamaşır yıkamaya ve hasta aile üyelerinin bakımına daha fazla vakit ayırmaktadır. Dolayısıyla, sağlık sektöründe çok övgü alan bu üretkenlik kazanımları, kadınların kendi haneleri içinde üzerlerine yıkılan bedelleri gizlemekte ve böylece genel ekonomik üretkenlik açısından olumsuz bir sonuç doğurmaktadır.

Toplumsal cinsiyet ve kamu yatırımlarında öncelikler

Aileye hizmet verilirken üstlenilen farklı sorumluluklar göz önüne alındığında, kadınlar ve erkeklerin kamu yatırımları açısından farklı öncelikleri söz konusudur. Örneğin, Hindistan'da yerel yönetim konseyleri üzerine yapılan bir çalışmada, konsey başkanlığı yapan kadınların içme suyu konusunu, erkek başkanların ise sulama sistemleri konusunu vurguladıkları tespit edilmiştir. Hindistan'da yerel yönetimlerde kadınlara görev verilmesi, yatırımlarla ilgili karar alma sürecinde kayda değer bir etki doğurmuş ve kadınlar için özellikle önemli olan hususların (vakitten tasarruf edilmesine yönelik altyapı çalışmaları gibi) teşvik edilmesine destek olmuştur.

Kadınların ve kız çocuklarının üzerindeki vakit yükünün azaltılmasına yönelik altyapı yatırımları, 3 numaralı Binyıl Kalkınma Hedefi olan toplumsal cinsiyet eşitliğinin teşvik edilmesi ve kadınların güçlendirilmesi hedefine ulaşılması için ele alınması gereken stratejik önceliklerden biri olarak gösterilmiştir.

Kadınların ve kız çocuklarının üzerindeki vakit yükünün azaltılmasına yönelik altyapı yatırımları, 3 numaralı Binyıl Kalkınma Hedefi olan toplumsal cinsiyet eşitliğinin teşvik edilmesi ve kadınların güçlendirilmesi hedefine ulaşılması için ele alınması gereken stratejik önceliklerden biri olarak gösterilmiştir. Üç çeşit altyapının özellikle önemli olduğu düşünülmektedir: Enerji, ulaşım, su ve kanalizasyon.

KAYNAKLAR:

*Millennium Project Task Force on Gender Equality: Taking action: achieving gender equality and empowering women, 2005. <http://www.unmillenniumproject.org/documents/Gender-complete.pdf> ve: *Manual for Training on Gender Responsive Budgeting*, Katrin Schneider, GTZ.*

6. Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme, Bütçe ve Bütçe Süreci

Esas olarak, idare dahilinde gerçekleşecek her bakımdan eksiksiz bir TCDB faaliyeti, toplumsal cinsiyetle ilgili konuları bütçe sürecinin her aşamasında gündeme almalıdır.

Bütçeler politika yapma faaliyetinin ana araçlarından biridir. Farklı sektörler, politikalara ve önceliklere ne kadar para ayrılacağını belirleyen bütçeler siyasal öncelikleri yansıtmaktadır. Aynı şekilde, vergi meselesi, kimlerin hangi vergileri ödeyeceği sorusu ve vatandaşların, kuruluşların ve diğer ekonomik varlıkların hangi kullanıcı ücretlerine ve resmi vergilere tabi olacaklarının tespiti meselesi, siyasi iktidar ilişkilerini ilgilendirmekte ve hangi grubun önceliklerini yansıtmak ve menfaatlerini korumak için ne kadar etkili olduğu sorusuyla ilişkili bulunmaktadır. Bu anlamda Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme, kadınların menfaatlerinin, ihtiyaçlarının ve önceliklerinin ve toplumsal cinsiyet eşitliği meselesinin bütçe sürecinde daha iyi temsil edilmesini sağlamak üzere siyasal öncelikleri etkileme amacı taşıyan bir stratejidir.

Bütçeleme ve bütçe süreci genellikle çok teknik ve anlaşılması zor konular şeklinde sunulur ve bu nedenle finansal politikalar ve bütçeleme teknikleri alanlarında bilgili uzmanlara bırakılır. Bütçenin teknik kısımlarını anlamak ve gerek duyulan bilgileri almak için uzmanlarla işbirliğine gitmek yararlı olsa da, bütçenin siyasal niteliğini de göz önünde bulundurmak gerekir. Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçelemeyi yapanın kim olduğuna –özellikle de söz konusu kişinin hükümet içinde mi yoksa dışında mı olduğuna- bağlı olarak bütçeleme

sürecinde farklı yaklaşımların benimsenmesi söz konusu olabilir.

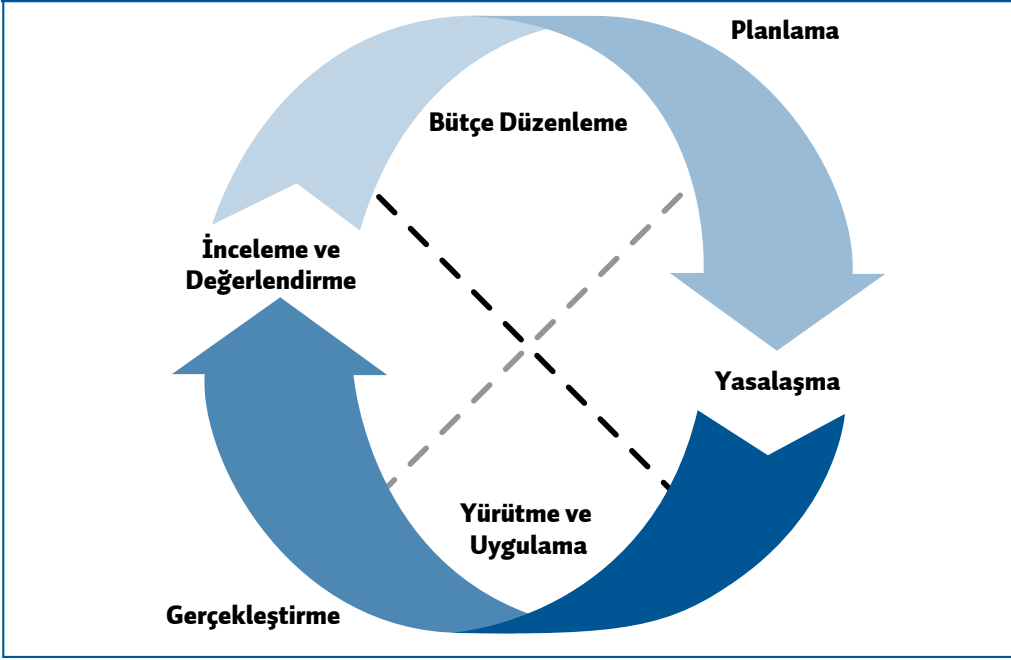
Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme yapılırken bütçelerle ve bütçeleme süreçleriyle meşgul olmakla yetinilemeyeceği akılda tutulması gereken en önemli konulardan biridir. TCDB yaklaşımında politika planlama süreciyle de aynı şekilde meşgul olunmaktadır. Belediyelerin politika planlama sürecini değişik şekillerde organize etmeleri söz konusu olduğundan, burada bütçe süreci üzerinde durulacak, planlama sürecinden de kısmen bahsedilecektir. Planlama süreci ve bu süreçte rol alan farklı aktörler hakkında ek araştırma yapmak yararlı olacaktır.

Aşağıda bütçe sürecinin ana aşamalarıyla birlikte bu sürecin farklı aşamalarında TCDB faaliyetlerinin başlatılabileceği noktalar gösterilmektedir. Esas olarak, idare dahilinde gerçekleşecek her bakımdan eksiksiz bir TCDB faaliyeti, toplumsal cinsiyetle ilgili konuları bütçe sürecinin her aşamasında gündeme almalıdır. Bu elbette ideal bir durumdur; özellikle bir girişimin başlangıç aşamasında belirli aşamalara odaklanmak yararlı olacaktır. Nereden başlanacağını gösteren bir tarif yoktur; bu konu, ilgili TCDB girişiminin hedeflerine, kaynaklarına ve aktörlerine bağlıdır.

BÜTÇE SÜRECİNİN AŞAMALARI

Farklılıklar söz konusu olmakla birlikte, idarenin her düzeyindeki bütçe süreci dört aşamalı bir süreç şeklinde tarif edilebilir:

Şekil 1: Bütçe sürecinin aşamaları

Kaynak: Rhonda Sharp, *Budgeting for Equity*, 2003

- Stratejik planlama ve bütçenin hazırlanması
- Bütçenin kabulü
- Bütçenin uygulanması ve
- Bütçenin incelenmesi ve değerlendirilmesi

Bu aşamaların her birinde, toplumsal cinsiyeti sürece dahil etmek için farklı imkanlar ve enstrümanlar bulunmaktadır. TCDB amaçlı girişimlerde bulunurken bütçeleme ve planlama sürecinin her bir aşamasında ilgili aktörlerin ve muhtemel başlangıç noktalarının belirlenmesi, eldeki kaynaklar ve potansiyel işbirlikleri açısından yararlı olacak stratejilerin ve yaklaşımların tespiti, ayrıca TCDB girişiminin spesifik hedeflerinin ortaya konması önemlidir.

1. Bütçenin Düzenlenmesi ve Stratejik Planlama

Bütçe düzenleme aşamasında temel faaliyet, bütçe tasarısının oluşturulmasıdır. Söz konusu faaliyetin dayalı olduğu farklı önemli unsurlar arasında, bir yandan kullanıma hazır genel

bütçenin tespit edilmesi bulunmaktadır ki, belediye düzeyinde bu bütçe, merkezi yönetimden gelecek kaynaklara ve belediyenin kendi tahmini gelirlerinin (vergi gelirleri, kullanıcı ücretlerinden sağlanan gelir ve belediyenin diğer gelir kaynakları) yanısıra, muhtemel borçlanma miktarına da bağlıdır. Eldeki kaynaklar bütçe harcamalarını sınırlandırmaktadır. Öte yandan, belediye yönetiminde benimsenen genel politika tasarrufları ve önceliklerle birlikte en yüksek düzeydeki hedefler ve belediyenin programları bütçe tasarısı oluşturulurken yol gösteren önemli prensiplerdedir.

Bütçe taslağının önceki bütçe sonuçlarının incelenmesine ve bir önceki yılın bütçesine bağlı olduğu da muhakkaktır. Genellikle bütçe taslağı sıfırdan oluşturulur, ancak bu taslak bir yere kadar önceki bütçelerin devamı niteliğindedir. Farklı önceliklere ve ihtiyaçlara göre önemli değişikliklerin yapılması da elbette muhtemeldir.

Belediye başkanınca hazırlanacak ve ilgili yılın başlangıcından önce kabul edilecek stratejik plan ve yıllık performans programı, stratejik planlamada önemli dokümanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Stratejik plan ve performans programı bütçenin hazırlanmasında temel işlevi üstlenmektedir. Dolayısıyla, planlama ve bütçe düzenleme aşamalarında Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme yapılırken her ikisi de hesaba katılmalı ve stratejik planlama ile bütçe taslağının hazırlanması faaliyetleri bu şekilde yürütülmelidir.

Bütçe düzenleme ve planlama aşamasında yer alan aktörler

Stratejik planı ve yıllık performans programını hazırlamakla ve bütçeden önce kabul edilmesi için belediye meclisine sunmakla sorumlu olan belediye başkanı, tabii olarak bu aşamadaki önemli aktörlerden biridir. Belediye başkanın diğer bir görevi de, bütçeyi stratejik plana uygun olarak hazırlamak ve kabul edilmesi için belediye meclisine sunmaktır.

Demokratik yönetim ilkelerine uygun stratejik planlar geniş bir kitleye, özellikle de üniversitelere, meslek örgütlerine ve ilgili sivil toplum kuruluşlarına danışılarak hazırlanır.

Bütçe düzenleme aşamasındaki tek önemli aktör elbette yalnızca belediye başkanı değildir. İlgili belediye çalışanları, özellikle de planlama ve finans/bütçe birimleri belgelerin hazırlanması aşamasında son derece önemlidir.

Demokratik yönetim ilkelerine uygun stratejik planlar geniş bir kitleye, özellikle de üniversitelere, meslek örgütlerine ve ilgili sivil toplum kuruluşlarına danışılarak hazırlanır.

2. Bütçenin Onaylanması Aşaması

Bütçenin kabulü ya da yasalaşması aşamasında, bütçe taslağı ve varsa bu taslağı açıklayıcı

nitelikte ek belgeler Belediye Meclisine sunulur, ardından Belediye Meclisi bütçe taslağını görüşür ve kabul eder.

Belediye Meclisi bütçeyi kabul etmeden önce ilgili komiteleri vasıtasıyla bütçeyi görüşür ve taslakta değişiklikler yapabilir. Bütçe, Belediye Meclis genel kurulunda kabul edildiğinde halka açık nihai bir görüş alışverişi gerçekleşir.

Bazı konulara özellikle eğilmek suretiyle medya, bütçe kararları üzerinde belirli bir etkiye sahip olabilir.

Bütçenin onaylanması aşamasındaki aktörler

Bütçenin onaylanması aşamasında Belediye Meclisi ve meclis üyeleri çok önemli aktörlerdir. Özellikle de finans ve bütçe komitesi üyelerinin bütçenin görüşülmesi ve kabulü sürecinde kaydadeğer rolü bulunmaktadır.

Belediye Meclisindeki görüşme sırasında bazı meclis dışı aktörlerin, örneğin uzmanların, meslek odalarının, sivil toplum kuruluşlarının, kent konseyinin vb. görüşmelere resmi ve gayriresmi sıfatlarla katılmaları için imkanlar oluşmaktadır.

Ayrıca bu aşamada medyanın teklif edilen bütçe ve Belediye Meclisindeki bütçe tartışmaları konusunda halkı bilgilendirme adına önemli bir rolü bulunmaktadır. Bazı konulara özellikle eğilmek suretiyle medya, bütçe kararları üzerinde belirli bir etkiye sahip olabilir.

3. Bütçenin Uygulanması ve Politika Uygulama Aşaması

Bütçenin Belediye Meclisince kabulünün ardından, belediye başkanı bütçenin, stratejilerin ve programların uygulamaya koyulmasıyla yükümlüdür. Belediye başkanı Belediye

Meclisine karşı sorumludur ve ilgili raporları meclise sunmak durumundadır. Politikaların ve programların uygulanmasının yanısıra, bu aşamada harcamalar takip edilir ve performans belirli kriterlere göre ölçülür ve hesap verilebilirlik ile ilgili konular belgelenir.

Belediye başkanı, önemli bir yönetim aracı olan ve stratejik plana göre yürütülen faaliyetleri açıklayan faaliyet raporlarını, belirli performans kriterlerine göre amaçları ve başarı seviyesini gösteren performans programını, ayrıca uygulamada yaşanmış olabilecek sapmaları da göstermek suretiyle hazırlamak zorundadır.

Bütçenin uygulanması ve politika uygulama aşamasındaki aktörler

Bütçenin uygulanması konusunda siyasal sorumluluk belediye başkanına ait olmakla beraber, bütçeyi bizzat uygulayan başkanın kendisi değildir. Bu aşamada, kamu idaresini oluşturan ve diğer resmi (ya da özel) kuruluşlar, politikaların uygulanması ve hizmetlerin verilmesinde önemli aktörler olarak belirlenmektedir. Strateji ve programlar belirlenmiş, bunları uygulamak için gerekli kaynaklar (bütçe ve personel) ayrılmış olsa da, bu aşamada karar almak için hala imkan bulunmaktadır, örneğin hizmetlerin hangi usulle verileceğinin belirlenmesi ve bu çerçevede hizmetlerin nasıl icra edildiği ve kamu hizmetlerinden kimlerin yararlandığı konularında kararlar alınabilir.

Dolayısıyla, politika alanına ve ilgili kamu faaliyetine veya hizmetine bağlı olarak, bütçe ve politika uygulama aşamasında bir dizi farklı aktör karşımıza çıkmaktadır.

Uygulama aşamasında, politika ve bütçe uygulamalarının toplumsal cinsiyet eşitliğini hesaba katmasını sağlayacak faaliyetlerde bulunmak için epey bir imkan bulunmaktadır.

4. İnceleme ve Değerlendirme Aşaması

Mali yıl (genellikle takvim yılı) bittikten sonra mali performans, çalışmaların ve faaliyetlerin yasalara uygunluğu, ayrıca performans incelemeye tabi tutulur. Belediyelerde dahili ve harici teftişler Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu hükümlerine göre yapılır. Yapılan incelemenin sonuçları halka açıklanır ve Belediye Meclisine rapor edilir.

Mali performansın incelenmesine ve resmi teftişlere ek olarak, bütçe yılı zarfında ve sonrasında sonuçların ve ulaşılan hedeflerin değerlendirilmesi için geniş bir dizi imkan bulunmaktadır. Yıllık raporlar şeklinde yasama meclisine sunulan resmi performans raporu bu enstrümanlardan biridir. Buna ek olarak, spesifik politika ve programlara ve sunulan raporlara ilişkin olarak farklı değerlendirme işlemleri yapılabilir

Bütçe inceleme ve değerlendirme aşamasındaki aktörler

Belediye faaliyetlerinin denetlenmesinde aktörler harici ve dahili müfettişlerdir. Dahili denetim iç denetçi, teftiş heyeti ve belediye Meclisi tarafından gerçekleştirilir. Harici denetim İçişleri Bakanlığı ve Sayıştay tarafından yürütülür.

TCDB FAALİYETLERİNİN ZAMANLAMASI AÇISINDAN BÜTÇE TAKVİMİNİN ÖNEMİ

Gerek ulusal gerekse yerel düzeydeki bütçe süreci yıllar içinde çok değişkenlik göstermeyen belirli yıllık takvimleri izlemektedir. Farklı faaliyetler için uygun zamanlamayı tespit edebilmek üzere belediyenin bütçe takviminde yer alan unsurların tarih sırasını detaylı şekilde belirlemek önem kazanmaktadır. Özellikle idare dışından kaynaklanan TCDB girişimlerinin bütçeleme sürecini etkileyebilmeleri,

Tablo 1. Belediyelerde Bütçeleme Süreci (Budgeting Process in Municipalities)

30 Haziran	- Belediye başkanı bütçe çağrısı yapar. Bütçe çağrısında bütçenin hazırlanmasında uyulacak temel ilke ve politikaları da belirtilir
01 Temmuz-31 Temmuz	- Belediye birimleri giderlerden oluşan bütçe tekliflerini hazırlayarak mali hizmetler birimine verir.
01 Ağustos-31 Ağustos	- Mali hizmetler birimi harcama birimlerinden gelen gelir ve gider bütçelerini birleştirir ve belediyenin bütçe tasarısını oluşturur. Ardından başkanın incelemesinden geçirmek suretiyle encüme havalesini sağlar.
01 Eylül-07 Eylül	- Bütçe tasarısı merkezi yönetim bütçe tasarısına eklenmek üzere İçişleri Bakanlığı'na gönderilir.
01 Eylül-25 Eylül	- Bütçe tasarısı encüme incelenir ve meclise sunulmak üzere bir rapor hazırlanır.
25 Eylül-31 Ekim	- Büyükşehir, il, ilçe ve belde belediyelerinde belediye başkanı bütçe tasarısını meclise sunar.
01 Ekim-20 Ekim	- Büyükşehir ilçe ve ilk kademe belediye bütçeleri bütçe komisyonu ile mecliste görüşülür.
01 Kasım-20 Kasım	- İl, ilçe ve belde belediye bütçeleri bütçe komisyonu ile mecliste görüşülür.
08 Kasım-28 Kasım	- Büyükşehir belediye bütçeleri ve ilçe belediye bütçeleriyle birlikte bütçe komisyonu ile mecliste görüşülür.
28 Kasım-31 Aralık	- Meslişçe görüşülüp kesinleşen bütçe en geç yedi gün içinde 1 Ocak'ta yürürlüğe girmesi için bağlılığına göre vali veya kaymakama gönderilir.
1 Ocak	- Bütçe uygulamaya girer veya herhangi bir nedenle bütçe kesinleşmemişse geçen yılın bütçesi uygulanmaya devam olunur.

faaliyetlerin iyi zamanlanmasıyla yani taleplerin değişimin gerçekleşebileceği bir zamanda iletilmesiyle mümkün olacaktır. Yukarıdaki tabloda Türkiye'de yerel düzeydeki bütçe takvimi belirli il idarelerine ilişkin olarak gösterilmektedir. Kimi adımlar ve faaliyetler bakımından farklılıklar söz konusu olsa da, belediyelerin bütçe takvimi temel olarak benzer bir düzende ilerlemektedir.

BÜTÇELEMEYE FARKLI YAKLAŞIMLAR

Kamu bütçelemesinde klasik olarak girdi odaklı yaklaşım hakim bulunmuş olsa da, modern bütçeleme formları ve özellikle sonuç ve performans ve de program bazlı yaklaşımlar da artan bir sıklıkla tüm dünyada benimsenmektedir. Klasik bütçelemede girdilere, yani elde bulunan para ve personele odaklanılmaktadır ve kamu yönetimi faaliyetlerinin itici gücü bu girdilerdir. Giderek artan bir şekilde bütçe reformlarında faaliyetlere (programlara)

özellikle de kamu faaliyetlerinin sonuçlarına ve ayrıca performans konusuna önem verme çabası göze çarpmaktadır. Bu ise, bütçe oluşturulurken girdilerin başlangıç noktası olmadığı anlamına gelmektedir. Önceliklerin belirlenmesini ve strateji ve programların tanımlanmasını içeren siyasal bir süreç bütçeleme işlemini yönlendirmektedir. Neticede, program/sonuç ve/veya performans bazlı bütçeleme yapılırken, hükümetin hedeflerinin belirlenmesi ve ardından kamu politikası tedbirlerinin ve faaliyetlerinin ortaya konması, ayrıca performansın ve sonuçların ölçülmesini sağlayan göstergelerin tespiti bütçelemede önemli rol oynamaktadır.

Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçelemede ve sözü geçen yeni bütçeleme şekillerinde ortak pek çok yaklaşım ve yöntem kullanılmaktadır. TCDB toplumsal cinsiyet eşitliği konusundaki sonuçlara ve performansa odaklanmakta ve hükümetlerin hesap verebilirliğini geliştirmek amacını taşımaktadır, ki bu amaç yukarıda

açıklanan modern bütçeleme yaklaşımlarının da bir parçasıdır. Bu noktada, program / sonuç / performans bazlı bütçelemenin sürekli bir denetleme ve değerlendirme süreciyle birlikte hükümetin performansına göre hedeflerin ayarlanması konularının üzerinde durması çok değerli bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır. Uygulamaya bakıldığında, yeni bütçeleme şekillerinin ve bunları destekleyenlerin toplumsal cinsiyeti göz ardı eden bir yaklaşımı benimsemiş oldukları görülse de, prensip olarak TCDB yaklaşımının yeni bütçeleme yaklaşımlarıyla entegrasyonu için birçok imkan mevcuttur. Toplumsal cinsiyet eşitliğini ve kadın çalışmalarını destekleyenlerin TCDB'nin bütçe reform süreçlerine dahil edilmesi için güçlü bir şekilde ve sürekli olarak çaba göstermeleri gerekmektedir.

TOPLUMSAL CİNSİYETE DUYARLI BÜTÇELEME İLE BÜTÇE REFORMUNUN PERFORMANS BAZLI BÜTÇELEME AMACINA YÖNELİK OLARAK BİRBİRİNE BAĞLANMASI: FAS ÖRNEĞİ

Fas'taki TCDB girişiminin başında Maliye Bakanlığı bulunmaktadır. Şu anda Fas'ın benimsemiş olduğu ulusal insani kalkınma stratejisi, fakirliğin azaltılması konusunu kadınlara öncelik vererek ele almaktadır.

2002'den bu yana sistemli olarak süregelen kapasite geliştirme ve TCDB yaklaşımını sahiplenme çabaları somut değişikliklerin yolunu açmıştır: İlgili bakanlıklar performans bütçeleme göstergeleri arasına toplumsal cinsiyetle ilgili göstergeleri katmakla yükümlü olmuşlar ve bütçe reform sürecini, toplumsal cinsiyet göstergelerini performansı denetleme-ye yönelik harcama kontrol mekanizmalarının bir parçası olarak değerlendirmişlerdir. TCDB yaklaşımını performans odaklı bütçeleme sürecine dahil eden Fas, Binyıl Kalkınma

Şu anda Fas'ın benimsemiş olduğu ulusal insani kalkınma stratejisi, fakirliğin azaltılması konusunu kadınlara öncelik vererek ele almaktadır.

Hedeflerinin tutturulması için toplumsal cinsiyeti esas alan bir stratejinin kullanılması- nın örneği olarak karşımıza çıkmaktadır. Aşağıda verilen örnekte, programlara göre düzenlenmiş bir bütçede Toplumsal Cinsiyet Bütçelemesi ile performansa odaklanan yaklaşımın nasıl bir araya getirildiği gösterilmektedir. Bu örnekte de görüleceği üzere, stratejik amaç ve hedeflerin açıkça belirlenmesi önemli bir başlangıç noktası teşkil etmektedir. Bu stratejik amaçlara göre, belirli eylem programları faaliyetler şeklinde tanımlanmakta ve ulaşılmak istenen sonuçlar olarak değerlendirilmektedir. Bu özellikteki bir sistemde politika performansının ayrıntılı olarak denetlenmesi mümkün olmaktadır.

Fas'ta Performans ve Program Esaslı Bütçeleme: Sağlık Bakanlığı Örneği

Stratejik Amaçlar:

- Sağlığın desteklenmesi, hastalıkların önlenmesi ve kontrol altında tutulmasına yönelik öncelikli programların geliştirilmesi;
- temel sağlık sigortası planının genişletilmesi ve kurumsal destek mekanizmalarının güçlendirilmesi;
- hastane ağının güçlendirilmesi ve sağlık hizmetlerinin daha iyi şekilde verilmesi;
- sağlık sisteminin yeniden yapılandırılması için bölgeselleştirme yaklaşımının teşvik edilmesi

Eylem Programları:

- Temel sağlık hizmetleri birimlerinin inşaa ve teçhiz edilmesi;
- üreme, çocuk ve genç sağlığına yönelik programlar;

- hastalık kontrol ve epidemiyolojik gözetim programları;
- bölgeselleşmenin, merkezi yapıdan uzaklaşmanın ve temel sağlık hizmetlerinin genişletilmesinin teşvikine yönelik program;
- bulaşıcı olan ve olmayan hastalıklarla mücadelele yönelik programlar;
- çevre temizliğinin gözlenmesi ve kontrol edilmesine yönelik program;
- sağlık eğitimi ve teşvikine yönelik program

Bir sonraki adımda, uygulamayı yönlendirecek ve politikaların uygulanmasındaki performansın ölçümünde referans noktası olacak performans göstergelerinin belirlenmesi

gerekecektir. Söz konusu performans göstergelerinin somut bir örneği aşağıda verilmektedir.

Performans göstergeleri:

Üreme, çocuk ve genç sağlığına yönelik bir program örneği

2010 Performans Hedefleri:

- Anne ölümlerinin %30 azaltılması;
- yeni doğan ölümlerinin %25 azaltılması;
- doğum öncesi ve doğum için sigortalıların oranının %52'ye çıkarılması.

Performans hedeflerini gerçekleştirebilmek üzere, politikaların uygulanması ve ilgili sonuçların elde edilmesi bakımından somut tedbirler belirlenmiştir:

Tablo 2. Hedeflenen sonuçlar ve çalışmaların takibi:

	2004		2005		2006		2007	2008
	Tahmin	Gerçekleşen	Tahmin	Gerçekleşen	Tahmin	Gerçekleşen	Tahmin	Gerçekleşen
Ülke bazında aşı sigortası olan 11 aylıktan küçük çocukların oranı (%)	90	95	95	91	95	94	95	95
Bir takip sistemine dahil doğumların ülke bazındaki oranı (%)	53.5	55.5	54.3	55.8	55	58.2	57.5	58.8
Ülke bazında modern yöntemlerle doğum kontrol araçları kullanımı (%)	-	-	57.7	54.8	58.07	-	58.5	58.9
Okula giden nüfusun düzenli olarak tıbbi taramadan geçme oranı (%)	87	86	87	86	88	82	84	88

7. TCDB Yaklaşımında Farklı Aktörlerin Rollerini

BELEDİYE BAŞKANI VE BELEDİYE İDARESİ

Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme faaliyetine çok sayıda aktör dahil olabilir ve olmalıdır. Belediye idaresi bünyesinde, belediye başkanı, kamu idaresi ve bütçe ve planlama birimleri ile toplumsal cinsiyetle ilgili birimler önemli bir işlev üstlenebilir. Belediye yönetiminin TCDB girişimini başlatıp uygulamaya koymasıyla süreklilik, (potansiyel olarak) kullanılabilir kaynaklar, TCDB yaklaşımının olağan bütçeleme ve planlama süreçlerine katılması, ayrıca derinlemesine toplumsal cinsiyet analizi yapılmasına imkan tanıyacak istatistiksel verilere geniş ölçekli gerekli bilgilere erişim gibi avantajlar söz konusudur. Özellikle belediye başkanı planlama ve bütçeleme faaliyetlerinde toplumsal cinsiyet eşitliği öncelikleri konusunda yol göstererek süreci hızlandırmada önemli bir rol oynayabilir.

Genel olarak, idare bünyesindeki planlama, bütçeleme ve toplumsal cinsiyet birimleri arasındaki işbirliğinin çok yararlı olduğu tecrübeyle sabittir, zira her bir TCDB yaklaşımının her bakımdan uygulanabilmesi için gerekli uzmanlığı sağlamaktadır. Dahası, toplumsal cinsiyet konusunun farklı sektör portföylerine entegrasyonunu sağlamak üzere bu sektörlerle ilgili dairelerin yahut birimlerin TCDB faaliyetlerine katılmaları gerekir.

BELEDİYE MECLİSİ

Belediye Meclisi, belediye başkanının teklif ettiği bütçe tasarısının görüşülmesinde,

İdare bünyesindeki planlama, bütçeleme ve toplumsal cinsiyet birimleri arasındaki işbirliğinin çok yararlı olduğu tecrübeyle sabittir, zira her bir TCDB yaklaşımının her bakımdan uygulanabilmesi için gerekli uzmanlığı sağlamaktadır.

değiştirilmesinde ve nihai olarak kabul edilmesinde stratejik bir rol üstlendiği için, TCDB faaliyetleri açısından yararlı bir başlangıç noktası olarak karşımıza çıkmaktadır.

Meclis üyeleri bütçe tartışmaları sırasında toplumsal cinsiyetle ilgili konuları gündeme getirebilir, toplumsal cinsiyet eşitliğinin ve kadınların öncelik ve ihtiyaçlarının karşılanmasına yetecek kaynakların ayrılmasına yönelik değişiklik tekliflerinde bulunabilir.

Meclis yahut Meclis üyeleri sivil toplum kuruluşlarıyla, Kadın Meclisiyle ya da diğer paydaşlarla ortak hareket ederek toplumsal cinsiyet eşitliğiyle ilgili önemli hususlar hakkında gerekli bilgileri ve hazırlık malzemelerini temin edebilir, ilgili incelemeleri yapabilir ve halk desteğini ve basın yayın organlarının bu hususları haberleştirmelerini sağlayabilir.

Meclis bünyesinde ise toplumsal cinsiyet meselelerine destek verenlerin ilgili komisyonlara ve özellikle bütçe ve finans komisyonlarına dahil olmaları ya da bu komisyonların üyeleri arasında kendilerine destekçiler bulmaları önemli olacaktır.

Özetle, Meclis, toplumsal cinsiyet eşitliği konularının vurgulanmasında, kamu idaresinin Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme

---

yaklaşımını uygulamaya ikna edilmesinde ve idareye konuyla ilgili rapor verilmesi talebinin yönelttilmesinde, toplumsal cinsiyet eşitliği konularının idarenin her türlü uygulama ve evrakına dahil edilmesinde önemli bir rol oynayabilir.

Dolayısıyla Meclis, bütçe tartışmaları bağlamında toplumsal cinsiyet eşitliği meselelerini gündeme getirme imkanına sahip olmanın yanısıra, bu meselelerin stratejik plan ve performans programları çerçevesinde tartışılmasını ve kabul görmesini de sağlayabilir.

İDARE DIŞINDAKİ AKTÖRLER

TCDB konusunda idare içindeki aktörler önemli bir rol oynayabilir; ancak dünyadaki pek çok örneğin gösterdiği üzere idare dışındaki aktörler de Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme girişimlerinin teşvik edilmesi ve uygulamaya konmasında kaydadeğer bir işlev üstlenmiştir.

Dünyadaki pek çok örneğin gösterdiği üzere idare dışındaki aktörler de Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme girişimlerinin teşvik edilmesi ve uygulamaya konmasında kaydadeğer bir işlev üstlenmiştir.

İdare dışındaki aktörler kaynak ve bilgi konusunda sınırlı imkanlara sahip olsalar da, bütçeyi bağımsız olarak inceleyip değerlendirerek hayati bir görev yapabilirler.

SİVİL TOPLUM AKTÖRLERİ

STK'lar ve toplum tabanlı organizasyonlar TCDB konusunda farklı görevler üstlenebilirler. Toplumsal cinsiyete duyarlı politikaların desteklenmesi ve belediyenin toplumsal cinsiyet eşitliği performansının iyileştirilmesi-ne yönelik değişiklikler konusunda lobi

yapılması bu görevler arasındadır. Sivil toplum aktörleri, yurttaşların ve özellikle politika yapıcılara erişimi daha az olan kadınların ve diğer grupların önceliklerinin belediye ve Belediye Meclisindeki karar vericilere iletilmesini sağlama konusunda önemli bir rol oynayabilirler. Bu bağlamda kadın meclisleri ve diğer kadın STK'ları önemli aktörler olarak belirlemektedir.

Sivil toplum aktörlerinin yerine getirebileceği diğer bir görev de kadınlar ve toplumsal cinsiyet eşitliği açısından önemli konular hakkında araştırma yapmak ve toplumsal cinsiyet eşitliği ve Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme konusunda Meclis üyelerine veya belediye çalışanlarına uzmanlık desteği sağlamak olabilir.

ÜNİVERSİTELER VE DİĞER ARAŞTIRMA KURUMLARI

Üniversiteler ve diğer araştırma kurumları, TCDB ve toplumsal cinsiyet eşitliği konusundaki araştırma sonuçlarını ortaya koyarak tartışmayı canlandırabilir. Gerek belediyeye gerekse sivil toplum aktörlerine uzmanlık ve danışmanlık desteği sağlayabilir. Kamu politikalarının ve bütçelerin toplumsal cinsiyet üzerindeki

---

Üniversiteler ve diğer araştırma kurumları, TCDB ve toplumsal cinsiyet eşitliği konusundaki araştırma sonuçlarını ortaya koyarak tartışmayı canlandırabilir.

---

etkilerine dair derinlemesine bilgi sağlayan araştırma ve değerlendirmeler, değişim süreçlerine yol göstermek açısından çok önemli bir görev görebilir. Ayrıca, araştırma kurumları belediye düzeyindeki çalışmalar konusunda kuramsal değerlendirme ve düşünce üretebilir.

MEDYA

Yerel (ve ulusal) medya, Belediye Meclisindeki tartışmaları bildirerek ve toplumsal cinsiyet eşit(siz)liği konusunu vurgulayarak idare bünyesindeki ve dışındaki toplumsal cinsiyet eşitliği taraftarlarının önemli bir müttefiki olabilir. Ayrıca, medya Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme konusundaki başarılı uygulamalara ve bunların yararlarına dair bilgileri paylaşarak fayda sağlayabilir. Özellikle sivil toplum aktörleri açısından medyayla birlikte hareket etmek toplumsal cinsiyete duyarlı politikalara yönelik taleplerin daha geniş bir kitleye duyurulması açısından önemli bir strateji olabilir.

FARKLI AKTÖRLER ARASINDA İŞBİRLİĞİ VE ORTAKLIK

Farklı aktörlerin ortaklıklar tesis ederek ve belirli uzmanlık ve yetkinlik alanlarına odaklanarak Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme faaliyetini beraberce yürütmeleri, istenen bir durum olmakla birlikte, yukarıda bahsi geçen aktörlerin her biri kendi başına da Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme çalışmalarını başlatıp uygulamaya koyabilir.

8. İdarenin Farklı Düzeylerinde TCDB

Tahmin amaçlı ve ekonomi politikası önerilerine temel olarak kullanılan klasik ekonomik modellerin toplumsal cinsiyeti göz ardı etmekte olduğu vurgulanmalıdır.

Bu rehber özellikle yerel düzeye yönelik olsa da, TCDB faaliyetleri yerel, bölgesel ve ulusal olmak üzere idarenin her düzeyinde gerçekleştirilebilir ve fayda sağlayabilir. İdarenin hangi düzeyinin söz konusu olduğuna ve ilgili düzeydeki idari imkanlara bağlı olarak TCDB girişimleri farklı yaklaşımlardan ve araçlardan yararlanacaktır.

Merkezi idare bütçesinin bazı nitelikleri dolayısıyla, yerel ve bölgesel düzeydeki girişimleri, merkezi idare bütçesi düzeyinde toplumsal cinsiyet konuları üzerinde çalışmak suretiyle takviye etmekte yarar vardır. Öncelikle, birçok ülkede merkezi yönetimin dağıtılması eğilimi olmakla birlikte, vergi tahsilatı açısından merkezi düzey son derece önemlidir. Dolayısıyla devletin farklı gelir kaynaklarının doğuracağı etkilerin toplumsal cinsiyet merkezli bir bakış açısıyla incelenmesi önemli görünmektedir. Ayrıca, mali politika, para politikası gibi makroekonomik politikaların yanısıra sosyal politikalar, işgücü piyasası, ekonomi ve altyapı politikası yahut diğer bazı sahalar merkezi yönetimin sorumluluğundadır.

Çoğunlukla mali ve parasal disiplinin yönlendirdiği makroekonomik politikalar kadınların ve erkeklerin refahı üzerinde ciddi ölçüde olumsuz etki doğurabilir. Pek çok feminist ekonomistin belirttiği üzere, makroekonomik politikalar, toplumsal cinsiyet konusunda

tarafsız etkiler doğurmamaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri bir ülkenin genel makroekonomik performansını etkileyebileceği gibi, makroekonomik politikalar da toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini arttırabilir veya azaltabilir. Dolayısıyla, makroekonomik politikaların toplumsal cinsiyet ilişkileri üzerindeki etkisine dair tartışmaların merkezi yönetim düzeyinde gündeme alınması, TCDB girişimleri açısından önemli ve aynı zamanda epey zorlu bir görevdir. Bu görevin yerine getirilebilmesi için anlamlı arka plan analizleri yapılabilmesini sağlamak üzere araştırmacılarla işbirliğine gidilmesi düşünmeye değer bir adımdır. Bu çerçevede, tahmin amaçlı ve ekonomi politikası önerilerine temel olarak kullanılan klasik ekonomik modellerin toplumsal cinsiyeti göz ardı etmekte olduğu vurgulanmalıdır. Makroekonomik modellemede ve politika önerilerinde ücretsiz çalışma meselesinin hiç dikkate alınmıyor ya da yeterince dikkate alınmıyor olması bu bağlamda önemli bir eksiklik olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu ücretsiz çalışma olmaksızın ekonomi sağlıklı şekilde yürümeyecektir zira dengeli bir toplumsal doku ya da işgücünün yeniden üretimi gibi önemli katkılar ekonominin ücretsiz sektörlerince “üretilmektedir”.

ÖRNEK: BÜTÇE KESİNTİLERİNİN SONUÇLARININ ÖLÇÜLMESİ: İSVİÇRE PİLOT ÇALIŞMASI

1990’lı yıllarda kamu harcamalarını azaltmak için alınan tedbirlerin ardından İsviçre Kamu Hizmet Sendikası’nın kadın üyeleri 1994 yılında kamu harcamalarının ve bütçe kesintilerinin

istihdam üzerindeki etkisini inceleyen ve kamu bütçelerinin ve bütçe kalemlerinin toplumsal cinsiyete yönelik etkisini tespit eden bir çalışma yaptırmaya karar verdiler. Çalışmada ele alınan konular şu şekildedeydi: Kamu mal ve hizmetlerinden daha çok kadınların mı yoksa erkeklerin mi yararlandığını belirlemenin bir yolu var mı? Ayrıca, kamu harcamalarında yapılan kesintilerin yol açtığı sonuçlar nasıl ortaya konabilir ve karşılaştırmalı olarak incelenebilir? Çalışmada İsviçre konfederasyonunun, Bern kantonunun ve Bienne şehrinin harcamaları incelendi.

Değerlendirmede kullanılan kriterler şu şekildedeydi:

- İstihdam – Kamunun herhangi bir eylemi kadınlar için mi yoksa erkekler için mi daha fazla istihdam yaratıyor, yoksa eşit düzeyde istihdam mı doğuyor?
- Haklar – Kamunun herhangi bir eylemi erkekler yahut kadınlar lehine daha fazla hak doğuruyor mu, yahut her iki cins eşit haklara mı sahip oluyor?
- Ücretsiz kadın işçiliği – Kamunun harcamalarını kısmak için alınan tedbirler daha çok sayıda kadının ücretsiz iş yapmasına sebep oluyor mu?

Çalışma Mayıs 1996'da "Saving on women? An analysis of the impact of federal, cantonal and communal policies to reduce expenditure" (Kadınlar üzerinden tasarruf? Harcama kesintisiyle ilgili federal politikaların, kanton düzeyindeki politikaların ve sosyal politikaların etkilerinin incelenmesi) adıyla yayımlandı. Bütçe analizi, kamu harcaması kesintilerinin farklı düzeylerde erkekler ve kadınlar üzerinde son derece eşitsiz bir dağılım gösterdiğini ortaya çıkardı. Kamunun ekonomik tasarrufa gittiği dönemlerde kadınların durumu daha da kötüye gitti. İncelemeye konu olan yıllarda, federal düzeydeki, kanton düzeyindeki ve sosyal kamu fonlarının çok küçük bir kısmı

kadın işçiliğinin yüzdesinin fazla olduğu istihdam alanlarına harcanmıştı. Ayrıca, kadınların istihdamı açısından çok önemli olan çalışmalara yönelik bütçe kesintilerinin ortalama üstü etkileri de çalışmada gösterilmiştir.

Ortalama üstü tasarruflar, kesintilerin ücretsiz kadın işçiliğinin artmasına yol açmış olduğu sahalarda da yapılmıştır (örneğin, çocuk bakımı altyapısı ve yatalak hasta bakımı).

Kaynak: Cinsiyet Eşitliği Dairesi (2008)

ÖRNEK: VERGİLENDİRMEİN TOPLUMSAL CİNSİYETE ETKİSİ: AVUSTURYA GELİR VERGİSİ ANALİZİ

Avusturya'daki gelir vergisi konusunda Avusturya Finans Bakanlığınca yapılan bir çalışmada, vergi kanunları ve vergi tarifeleri toplumsal cinsiyet konusunda tarafsız şekilde düzenlenmiş olsa da vergilerin toplumsal cinsiyet açısından incelenmesinin son derece yerinde olduğu gösterilmiştir.

İşgücü piyasasında toplumsal cinsiyetler arasında mevcut olan büyük ücret farkları ve ayrışma göz önünde bulundurulduğunda, kadınların ortalama erkeklerden daha az gelir elde ettiği görülmüştür. Gelir vergisinin toplumsal cinsiyetler arasında farklı sonuçlar doğurmasının ana sebebi budur. Artan oranlı gelir vergisi (yani, daha yüksek gelir sahiplerinin gelirlerinin daha büyük bir kısmını vergi olarak ödemeleri) sistemi, toplumsal cinsiyetler arasındaki ücret farkını azaltma eğilimini göstermektedir. Buna rağmen, Avusturya'da gelir vergilerine ek olarak sosyal güvenlik katkı payları da düşülmektedir. Sosyal güvenlik katkı payları, belirli bir eşiğe kadar gelirin sabit bir kısmı şeklinde hesaplanmaktadır ve gelir çok daha yüksek olsa da bu sabit kısmın ötesinde ödenmesi gereken herhangi bir pay bulunmamaktadır. Sosyal güvenlik ödemelerinin bu şekilde yapılıyor olması, erkeklerin ortalama

gelirlerinin daha az bir kısmını ödemeleri sonucunu doğurmaktadır, ki bu durum da gelirler arasındaki farkı arttırmaktadır. Ayrıca, Avusturya'yla ilgili çalışmada, gelir vergisi sisteminde vergi indirimlerinin toplumsal cinsiyet açısından analizi de yapılmış, buna göre yalnız başına yaşayan eşin yararlandığı vergi indirimi hariç olmak üzere, erkeklerin vergi indirimlerinden daha fazla yarar sağladığı tespit edilmiştir (örneğin işe gitmek için uzun yol kat etme indirimi veya ailedeki tek ücretli çalışan olma dolayısıyla verilen indirim).

Gelir vergisinin ve sosyal güvenlik ödemelerinin yanısıra, genel vergi düzeni de toplumsal cinsiyet açısından hesaba katılması gereken çok önemli sonuçlar doğurmaktadır. Örnek vermek gerekirse, daha az gelir elde ediyor olmaları sebebiyle kadınlar gelirlerinin daha fazla kısmını tüketime ayırmakta ve bu sebeple Katma Değer Vergisi gibi dolaylı vergilerde yaşanan artışın kadınlar üzerindeki etkisi daha fazla olmaktadır.

Toplumsal cinsiyete Duyarlı Bütçelemenin bütçe reformu çalışmalarına eklenmesi

Merkezi idare düzeyinde TCDB çalışmalarının bütçe reform süreçlerine eklenmesiyle ilgili önemli bazı çalışmalar yapılmıştır. Birçok ülkede performans ya da sonuç temelli bütçelemeye yönelik reformlar yapılmıştır ve TCDB faaliyetlerinin bu modern kamu maliyesi yöntemlerine dahil edilmesini hedeflemek yerinde olacaktır.

Sektör politikalarının ve bütçelerinin toplumsal cinsiyet açısından idarenin her düzeyine ilişkin olarak incelenmesi, bunun yanısıra, kamu hizmetlerinin verilmesi faaliyetinin toplumsal cinsiyet açısından değerlendirilmesi yararlı olacaktır. Kadın bütçesine ya da toplumsal cinsiyet bütçesine ilişkin beyanlar, TCDB çalışmalarının sonuçlarının vurgulanması ve ilgili bilgilerin bütçe sürecine entegre edilmesi açısından önemli bir araç olabilir. Toplumsal

Cinsiyet Bütçesi Beyanları özel raporlama belgeleri olup genellikle Parlamento ya da Meclise sunulan bütçe tasarısına eklenmektedir. Bütçe görüşmeleri bağlamında bu belgelerde, toplumsal cinsiyetle ilgili bilgilerle birlikte belirli bütçe kalemlerine ya da politika alanlarına ilişkin TCDB analizinin sonuçları yer alabilir. Bütçe formatına ve ilgili idare düzeyine bağlı olarak toplumsal cinsiyet bütçesi raporları çok farklı şekillerde alabilmektedir, ancak temel olarak bu raporlarda ilgili politika sahasında toplumsal cinsiyetle ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğiyle ilgili önemli konulara, bu politikalardan ve/veya hizmetlerden yararlananlara, bunların etkilerine dair bilgilerin yanısıra toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin üstesinden gelmeye yönelik amaçlar, hedefler ve tedbirlerle ilgili bilgiler de bulunmaktadır.

TOPLUMSAL CİNSİYET BÜTÇESİ BEYANI: PAKİSTAN

Aşağıdaki örnek, 2008-09 Pakistan Toplumsal Cinsiyet Bütçesi Beyanından alınmıştır ve beyanın eğitim bölümünü göstermektedir. Toplumsal Cinsiyet Bütçesi Beyanı (CBB), eğitim sektörünün genel bir tanımıyla başlamakta ve devletin eğitimdeki rolünü açıklamaktadır. Eğitim harcamaları kadınları ve kız çocuklarını ve erkekleri ve erkek çocuklarını içeren bir tablo şeklinde hedeflenen eğitim harcamaları olarak gösterilmektedir. Federal eğitim harcamaları, erkek çocukları ve erkekler için yapılan harcamaların kız çocukları ve kadınlar için yapılandan daha fazla olduğunu ortaya koymaktadır. 2007-8 döneminde erkeklere yönelik harcamalar eğitim bütçesinin yaklaşık yüzde beşine karşılık geliyorken, kadınlara yönelik harcamalar yüzde 3 civarındadır. 2008-9 döneminde gerek erkek gerekse kadınlara yönelik harcamalar sırasıyla yüzde 6 ve yüzde 3.6 olmuştur.

Aşağıdaki örnekte görüldüğü gibi, CBB belgesi özü itibarıyla programların belirli bir formatta sunulmasından ibarettir.

Tablo 3. 2008-09 Pakistan Toplumsal Cinsiyet Bütçesi Beyanı (alıntı)

Program Adı	Eğitim Sektörü Reform Programı (ESR)
1.273 milyon Rupî Herkese Eğitim programının uygulanması için illere/ilçelere transfer edilmiştir.	
Genel Amaç	Projenin ana amacı, Pakistan'da ilk ve orta öğretime kaydolan özellikle kız çocuklarının brüt ve net sayısını arttırmaktır.
Projenin Kısımları	Yetişkinlerin Okuryazarlığı Herkese Eğitim Eksik tesislerin ESR kapsamında yapılması Kalitenin sağlanması Teknik akışın başlatılması Politeknik enstitülerin kurulması Yenilikçi Programlar İlk / orta öğretim okullarının rehabilitasyonuna yönelik Cumhurbaşkanlığı programı Öğretmen okulu kaynak merkezi Fen bilimleri eğitiminin yenilenmesi
Toplumsal Cinsiyetle ilgili Engeller	Fakirlik Pakistan'daki düşük eğitim düzeyinin hem sebebi hem sonucu durumundadır. Daha yüksek gelir elde etme kapasitesi ve fırsatları, nitelik ve nicelik olarak düşük durumdaki eğitim sebebiyle zayıf kalmaktadır. Ayrıca, düşük eğitim düzeyleri ve fakirlik hanehalklarının/bireylerin kız çocuklarının eğitime yatırım yapmasını da kısıtlamaktadır. Bunun sonucunda, kız ve erkek çocuklarının kayıt rakamları arasındaki fark büyümekte ve Binyıl Kalkınma Hedefleri arasındaki herkese ilköğretim imkanı, kadınların güçlendirilmesi ve toplumsal cinsiyet eşitliği hedeflerini yakalamak daha da zorlaşmaktadır. Ulusal Eğitim Politikası kamuya bağlı okullarda kayıtların artmasına, kent-kır farkının ve toplumsal cinsiyet konusundaki dengesizliklerin giderilmesine, her düzeyde eğitimin kalitesinin iyileştirilmesine önem vermektedir. Söz konusu Politika özellikle de gerekli müfredat reformlarının yapılmasına, talebi esas alan eğitim vermeye ve özel sektör katılımını teşvik etmeye odaklanmaktadır.
Planlanan Çalışmalar	Program faaliyetleri arasında şunlar yer almaktadır: İlk ve orta okulların eksiklerinin tamamlanması Yetişkinlerin Okuryazarlığı Ortaokul düzeyinde fen bilimleri eğitiminin yenilenmesi İlçe düzeyinde, özellikle Belucistan'ın az gelişmiş kısımlarında, kız çocukları için, kuzeydeki bölgelerde ise erkek çocukları için politeknik enstitülerin kurulması Bilgisayar eğitimi gibi konuların 460 medresede öğretilmeye başlanmasıyla Medrese Reformu projesinin devam ettirilmesi
Tahsis Edilen Bütçe	Projenin Toplam Masrafı: 7663,2 milyon Rupî 2007-8 Tahmini Bütçe: 500 milyon Rupî 2008-9 Tahmini Bütçe: 315,4 milyon Rupî

Kaynak: Pakistan Hükümeti, 2008/09 Toplumsal Cinsiyet Bütçesi Beyanı

9. TCDB Çalışmaları İçin Gerekli Veriler ve Toplumsal Cinsiyet Göstergeleri

Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme faaliyeti açısından kadınların ve erkeklerin toplum içindeki sosyal ve ekonomik durumlarını gösteren veriler önem arz etmektedir. Sosyal, ekonomik, siyasal ve kültürel hayatta cinsler arasında mevcut olan farklar (kadınların ve erkeklerin durumları arasındaki farklar) ve bu farkların azaltılması ve toplumsal cinsiyet eşitliğine ulaşılması çabaları, toplumsal cinsiyetle ilgili her türlü çalışmanın ve Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçelemenin temelini oluşturmaktadır. Bu sebeple kadınların ve erkeklerin durumlarını gösteren spesifik veriler önem kazanmaktadır.

Prensip olarak, bireylerle ilgili her türlü veri cinslere göre ayrıştırılmış şekilde toplanmalı, sunulmalı ve incelenmelidir.

TOPLUMSAL CİNSİYETE GÖRE AYRIŞTIRILMIŞ VE TOPLUMSAL CİNSİYETE DUYARLI VERİLER

Cinslere göre ayrıştırılmış veri, bilgileri kadınlara ve erkeklere göre ayrıştıran veri anlamına gelmektedir. Prensip olarak, bireylerle ilgili her türlü veri cinslere göre ayrıştırılmış şekilde toplanmalı, sunulmalı ve incelenmelidir. İsveç gibi kimi ülkelerde istatistik daireleri bireylerle ilgili her türlü veriyi cinslere göre ayrıştırılmış şekilde toplamakla görevlendirilmiştir. Verilerin bu şekilde toplanması önemlidir, zira kadınlar ve erkekler için ayrı ayrı gösterilen veriler çok kez farklı ve daha yararlı bilgiler sağlamaktadır. Hayatın neredeyse her

kademesinde kadınların ve erkeklerin durumlarında farklar olduğu (örnek olarak okuryazarlık, eğitim, siyasete katılım, ücretli ve ücretsiz iş oranı, fakirlik, müteşebbislik, kaynaklara sahip olma vs.), söz konusu farkların gerek kadınların ve erkeklerin sosyal ekonomik durumlarıyla gerekse ihtiyaçlar, öncelikler ve farklı kamu hizmetlerinin kullanımıyla ilgili olduğu gözlemlenmektedir.

Kadınlar ve erkekler için ayrı ayrı toplanmış bireysel veri anlamına gelen cinslere göre ayrıştırılmış veriler dışında, toplumsal cinsiyete duyarlı veriler de kadınların ve erkeklerin durumlarının anlaşılması açısından önemlidir. Toplumsal cinsiyete duyarlı veri, toplum içindeki toplumsal cinsiyet farklarını ve rollerini ayrıntılı olarak gösteren veri anlamına gelmektedir. Örnek verecek olursak, pek çok toplumda ücretli ve ücretsiz iş ayrımı çok belirgin olduğundan, zaman kullanımına ve ücretli işgücü piyasası haricinde kimin hangi işleri yaptığına ilişkin istatistiklerin (zaman kullanımı anketleri yoluyla) toplanması, toplumdaki toplumsal cinsiyet farklarının anlaşılması bakımından son derece önemlidir. Aynı şekilde toplumsal cinsiyet temelli şiddet hakkında sistematik veri toplanması da kadınlar açısından son derece önemlidir. Dolayısıyla, toplumsal cinsiyete duyarlı veriler toplumdaki toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin belirginleştirilmesi ve politika alanında aşılması gereken engellere dikkat çekilmesi açısından önem taşımaktadır.

Yeterli veri olmaksızın anlamlı TCDB analizi yapmak epey zor bir iştir. Yine de, veri eksikliği

nedeniyle TCDB çalışmaları durdurulmamalıdır. Pek çok durumda, bir miktar veri ve bilgi kullanıma açık olmaktadır, istatistik daireleri olmasa da, araştırmalar, kamu idaresi bünyesindeki kaynaklar ya da STK'lar bilgi sağlayabilmektedir. Kullanıma açık veriler sınırlı ise, başlangıçta yapılacak TCDB çalışmaları arasında, verilerin iyileştirilmesi ihtiyacının tespiti bulunabilir.

TOPLUMSAL CİNSİYETE DUYARLI GÖSTERGELER

Toplumsal cinsiyete göre ayrıştırılmış veriler kadınların ve erkeklerin toplum içindeki durumlarını ortaya koyarken, göstergeler zaman içinde yaşanan değişiklikleri ölçmektedir. Bir ortamda belirli bir süre zarfında yaşanan değişiklik gösteren istatistiksel ölçüye "gösterge" denmektedir (örnek: Türkiye'de erkeklerin fakirlik oranı 2002'de %26,72 iken 2006'da %17,32'ye düşmüş iken, kadınların fakirlik oranı 2002'de %27,19 iken 2006'da %18,27'ye düşmüştür). İstatistiklerden farklı olarak göstergeler yalnızca olguları sunmayı belirli normla yapılan karşılaştırmayı göstermektedir. Dolayısıyla toplumsal cinsiyete duyarlı bir gösterge, zaman içinde toplumsal cinsiyetle ilgili değişikliğin ölçümü anlamına gelmektedir (örnek: bir ülkedeki kadın okuryazarlığı ile erkek okuryazarlığı arasındaki fark, indeks: erkekler=100, 1970:35, 2000:60).

Göstergelerin bir alt kümesi ve çoğunlukla cinse özel şekilde adlandırılan göstergeler, sadece kadınlarla yahut sadece erkeklerle ilgili alanlarda yaşanan değişiklikler anlamındadır. Bu kategorideki göstergeler arasında anne ölümleri, prostat kanseri olan erkeklerin sayısı bulunmaktadır.

Göstergeler, çok miktarda istatistiksel bilgi içindeki belirli olgulara işaret edilmesi açısından özel bir işlev görürler. Dolayısıyla, gösterge seçimi çok önemlidir, zira seçilen gösterge,

bilgileri yoğunlaştırılmış şekilde göstermekte ve belirli gelişmelere dikkat çekmektedir. Bu sebeple, toplumsal cinsiyete duyarlı ve toplumsal cinsiyete göre ayrıştırılmış nitelikli göstergelerin geliştirilmesi, mevcut toplumsal cinsiyet eşitsizliklerine ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin zaman içinde iyileştirilmesine dikkat çekilmesi açısından önem arz etmektedir.

FARKLI POLİTİKA ALANLARINDAN GÖSTERGE ÖRNEKLERİ:

Sosyoekonomik durum ve kadınların güçlendirilmesi

- Kadınların/erkeklerin aile reisi olduğu fakir hanelerin yüzdesi
- Tarımdaki kadın/erkek işgücünün yüzdesi (15 yaş ve üstü)
- Kadınların/erkeklerin istihdam/işsizlik oranı, kentsel/kırsal
- Erkeklerle oranla krediye erişebilen kadınların yüzdesi
- Farklı gelir gruplarında kadınların sahip olduğu ya da erişebildiği mülklerin yüzdesi
- Tarım dışı faaliyetlerde ücretli işlerdeki kadın payı (%)
- Ortalama gelir düzeyi (emek gelirleri içinde erkeklerin ve kadınların oranı)
- Fakirlik sınırının altındaki kadınların ve erkeklerin oranı
- Kadınların/erkeklerin ücretsiz bakım işlerine haftada harcadığı saat
- Yerel meclislerde ve parlamentoda yer alan kadınların/erkeklerin yüzdesi

Eğitim göstergeleri:

- İlkokula devam eden net sayı veya devamlılık oranı
- 1. sınıfa başlayıp 5. sınıfa kadar gelen kız/erkek çocuklarının yüzdesi

- Yetişkin kadınların ve erkeklerin okuryazarlık oranı
- Üniversiteye giden kızların erkeklere oranı

Sağlık göstergeleri:

Sağlık ve Ölüm Oranı

- Temel sağlık hizmetlerine ulaşabilen kadınların ve erkeklerin yüzdesi
- Yetişkin kadınlar ve yetişkin erkekler arasında tahmini HIV yaygınlık oranı
- Hamile kadınlarda HIV sıklığı

Üreme Sağlığı

- Anne ölümlerinin oranı
- Kalifiye sağlık personelinin hazır bulunduğu doğumların oranı
- Gebeliği önleme uygulamalarının yaygınlığı

Çocuk Sağlığı ve Bakımı

- Kızamık aşısı olmuş 1 yaşındaki çocukların yüzdesi
- 15 yaş altı çalışan kız ve erkek çocuklarının yüzdesi

Niceliksel ve niteliksel göstergeler

Niceliksel veriler ve istatistikî bilgiler kadınların ve erkeklerin durumları hakkında bilgi edinmek için önemli araçlar olmakla birlikte, toplumsal cinsiyet eşitsizlikleriyle ilgilenirken niteliksel bilgi kullanımı da önemlidir. Niteliksel göstergeler kadınların ve erkeklerin algılarının anlaşılmasına ilişkindir. Niteliksel göstergeler kadınların ve erkeklerin kendi konumlarının iyileşip iyileşmediği hakkındaki düşüncelerine yahut kadınların ve erkeklerin belirli kamu hizmetlerini nasıl değerlendirdiklerine ilişkin olabilir. Niteliksel veriler kadınlarla ve erkeklerle mülakatlar ve anketler yapmak suretiyle toplanmaktadır. Böylece kadınların ve erkeklerin katılımçılığının teşviki sağlanabilir.

Niceliksel ve niteliksel göstergelerin toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda kaydedilen ilerle-

meyi ölçmek amacıyla birlikte kullanılması ideal durumdur.

TCDB faaliyetlerinde kalkınma göstergeleri

Göstergeler belirli olgu ve gelişmelere işaret ettiğinden, gösterge seçimi çok önemlidir. Dolayısıyla TCDB faaliyetlerinde başlıca eşitsizliklerin neler olduğunu, girişimin neyi hedeflemesi gerektiğini ve amaçların neler olduğunu iyi bilmek gerekmektedir. Göstergeler, belirlenmiş amaçlara bağlı olarak seçilmiştir. Mümkün olduğu takdirde göstergeler katılımcı bir yöntemle geliştirilmeli ve tüm

Amaçların göstergeler yoluyla izleme faaliyetine dönüştürülebilmesi için, sabit bir süre zarfında ne kadar ilerleme sağlanacağına dair somut hedeflerin belirlenmesi gereklidir.

paydaşlar dahil edilmelidir. Sınırlı sayıda gösterge, kaydedilen ilerlemenin etkili şekilde takip edilmesine olanak tanıyacaktır.

Amaçların göstergeler yoluyla izleme faaliyetine dönüştürülebilmesi için, sabit bir süre zarfında ne kadar ilerleme sağlanacağına dair somut hedeflerin belirlenmesi gereklidir. Örneğin, “kadınlara yönelik cinsel şiddet olaylarının sayısı bir yılda %50 azaltılmalıdır”, “şiddet gören kadınlar için sığınma evlerinin sayısı 20xx yılının sonuna kadar iki katına çıkarılacaktır”.

Belirli göstergelerin ve spesifik amaçlara örnek olarak aşağıdaki tabloya bakılabilir. Tabloda Binyıl Kalkınma Hedefleri sıralanmakta ve amaçlara yönelik ilerlemeyi ölçmek için bazı hedefler ve göstergeler verilmektedir.

Tablo 4. Bazı Binyıl Kalkınma Hedefleri ile ilişkili gösterge ve spesifik amaçlar

Binyıl Kalkınma Hedefleri	Bazı Amaç ve Göstergeler
1. Aşırı açlığı ve yoksulluğu ortadan kaldırmak	Günlük geliri bir doların altında olan insanların oranını 1990 ve 2015 yılları arasında yarıya indirmek. Açlık çeken insanların oranını 1990 ve 2015 yılları arasında yarıya indirmek.
2. Herkes için ilköğretim sağlamak	Dünyanın her yerindeki kız ve erkek çocuklarının ilköğretimi tamamlama imkanına kavuşmalarını 2015 yılına kadar sağlamak.
3. Toplumsal cinsiyet eşitliğini teşvik etmek ve kadınların güçlendirilmesini sağlamak	Toplumsal cinsiyet eşitsizliğini ilk ve ortaöğretimde tercihen 2005 yılına dek, eğitimin her düzeyinde ise en geç 2015 yılına dek ortadan kaldırmak Göstergeler: İlk, orta ve yüksek eğitimde kızların erkeklere oranı 15-24 yaş dilimindeki okuryazar kadınların aynı dilimdeki okuryazar erkeklere oranı Tarım dışı sektörlerde maaşlı olarak çalışan kadınların oranı Ulusal parlamentolardaki kadın vekillerin oranları
5. Anne sağlığını iyileştirilmek	Anne ölümlerini 1990 ve 2015 yılları arasında dörtte üç oranında azaltmak.

Kaynak: Birleşmiş Milletler, <http://www.un.org/millenniumgoals/index.shtml>

10. TCDB Analizinde Kullanılan Enstrümanlar

TCDB analizinde kullanılan çeşitli araç ve enstrümanlar mevcuttur. Uygun araçların ve yaklaşımların seçilmesi, belirlenmiş amaçlara bağlı bir konudur. Amaca göre, uluslararası kullanıma açık araçların uyarlanması yahut yeni araçların geliştirilmesi gerekli olabilir.

Diane Elson tarafından geliştirilen ve yaygın şekilde kullanılan bütçe analizi araçları şunlardır:

- Toplumsal cinsiyet konusunda bilinçli politika değerlendirmesi
- Yararlanan tarafların değerlendirilmesi
- Toplumsal cinsiyete göre ayrıştırılmış kamu harcaması vakalarının incelenmesi
- Kamu gelirlerinin etkilerinin toplumsal cinsiyet bazında incelenmesi
- Bütçenin zaman kullanımı üzerindeki etkisinin incelenmesi

- Toplumsal cinsiyet konusunda bilinçli orta vade ekonomik politika çerçevesi

Bütçe ve politika uygulamaları konusunda rapor hazırlamak için kullanılan, özellikle Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçe Beyanlarının farklı çeşitleri gibi başka enstrümanlar bulunmaktadır.

Bütçenin hazırlanması aşamasına dahil olmak açısından, bütçe ilkeleri yahut bütçe talimatları arasına toplumsal cinsiyet konularının katılması yararlı olabilir. İdare içinde kullanılan bir enstrüman olan bütçe ilkeleri, (belediye) idaresi bünyesindeki tüm idari birimlerin bütçe tasarısını hazırlarken aynı format ve yöntemleri kullanmasını amaçlamaktadır.

9. Bölümde verilen uluslararası uygulama örnekleri aracılığıyla bu farklı enstrümanların ve araçların uygulamaları örneklendirilecektir.

11. Dünyada TCDB Örnekleri

Bu bölümde dünyanın farklı yerlerinden seçilmiş TCDB çalışmalarından örnekler verilecektir. Türkiye’de Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme yaklaşımını kullanmak isteyen ve yaklaşımı belediye (yahut vilayet ya da ülke) düzeyinde Türkiye ortamına uyarlayarak kadın haklarını ve kadınların güçlendirilmesini ve toplumsal cinsiyet eşitliğini teşvik etme amaçlı bir strateji olarak değerlendirmek isteyen Kadın Meclislerinin ve diğer aktörlerin seçilen örneklerden yararlanabileceği düşünülmüştür.

MÜNSTER BELEDİYESİ, ALMANYA: BELEDİYE BÜTÇESİNDE KADINLARIN VE KADINLARA YÖNELİK PROJELERİN ÖNEMİNİN GÖRÜNÜR KILINMASI

Münster’de benimsenen yaklaşım, bütçelerle ve bütçe süreçleriyle ilgili ayrıntılı bilgilere doğrudan erişimin bulunmadığı bir girişime örnektir. Bu yaklaşımda temel amaç, halkın dikkatini kamu bütçelerine çekmek, daha geniş halk kitlelerini konuyla ilgili kılmak ve kadın girişimlerine ayrılan fonları arttırmak olmuştur. Kaynakların az olduğu durumlarda bu yaklaşım kullanılabilir.

Arka plan ve amaçlar

Münster yaklaşık 280.000 sakini olan bir Alman şehridir. Münster’deki kadın grupları, kadın girişimleri için çok düşük bütçelerin ayrıldığı ve finansal ihtiyaçların arttığı bir ortamda faaliyet göstermeye başladılar. 1990’ların başında Münster belediyesi muhafazakâr bir idare altında idi ve kadın

grupları çalışmaları için fon bulmakta çok zorlanıyorlardı. Kadın sığınma evleri, kadın merkezleri, kadınların kendilerini savunmaları, kadınların spor yapmaları için girişimler ve aile danışmanlık hizmetleri gibi projeler belediyeden fon bulmakta bir hayli zorlanıyordu. 1994 yılında kadın projelerine (aile hizmetleri de dahil olmak üzere) ayrılan fonlar toplam belediye bütçesinin %0.0138’ine karşılık geliyordu. Fonlara başvurmak zordu ve yapılan başvurular nadiren olumlu cevaplanıyordu.

Münster’deki özerk kadın gruplarının oluşturduğu bir ağ, bütçe girişimini vücuda getirdi. Bütçe çalışmalarının yapılması için ilk aşamada gerekli olan kaynak, şehrin kuruluş yıldönümü vesilesiyle sağlanan özel bir mali destek fonundan temin edildi. Proje, belediye bütçesinin incelenmesiyle ve sonuçların halka ilan edilmesi için bir konferans düzenlenmesiyle başladı.

Kadın projeleri ve girişimleri için çok kısıtlı ve gittikçe azalan bütçelerin söz konusu olduğu bir ortamda belirlenen amaç, kadın girişimleri için ayrılan çok az miktardaki finansmanı belediye bütçesinde görünür hale getirmek ve mali politikalarda kadınların ihtiyaçları konusunda bilinçlendirme çalışması yapmak olarak belirlendi. Bunlara ek olarak, belediye bütçesinin hazırlanması sürecinde şeffaflığın artırılması ve kadın projelerine ayrılan belediye fonlarının oranının yükseltilmesi diğer amaçlar olarak tespit edildi.

Münster’de neler yapıldı?

İlk olarak, bütçenin yapısı, belli başlı harcama ve gelir kategorileri ve bütçe politikaları hakkında bilgilenmek amacıyla belediye bütçesi hakkında bilgi toplandı. Bütçe uzmanlarıyla yapılan görüşmelerde değerli bilgiler edinildi. Kadın girişimlerine ayrılan fonların belediyenin diğer bütçe kalemleriyle karşılaştırılmasıyla bu girişimlerin nispi önemi anlaşıldı.

Belediye bütçesi içinde kadın projelerine ayrılan az miktardaki fonların oranının hesaplanması

İlk aşamada yapılan çalışmalar neticesinde şu temel bilgilere ulaşıldı: Kadın projeleri fonları şeklindeki bütçe kalemi, toplam bütçenin %0.0138’ine karşılık geliyordu. Daha dikkatli bakıldığında ise bu oranın aslında daha da az olduğu görüldü, zira aile danışmanlık hizmeti için ayrılan fon hesaba katılmadığında belediye bütçesinin yalnızca %0.0005’i kadın projelerine kalmaktaydı. İncelemede varılan diğer bir sonuç da, toplam bütçe artmış olmakla birlikte kadın girişimlerine ayrılan fonların artmadığı ve dolayısıyla toplam belediye bütçesinin yüzdesi bakımından, kadın projelerine ayrılan fon oranının zaman içinde azaldığı olmuştur.

Kadınların ihtiyaçlarına ayrılan nispeten düşük fonların miktarını görünür kılmak amacıyla karşılaştırmalar yapmak ve belediye öncelikleriyle ilgili meseleleri gündeme getirmek

Kadın projelerine ayrılan fonların kent yönetiminde önde gelen bir memurun maaşıyla karşılaştırılması sonucunda, bir belediye yöneticisinin maaşının bir yılda tüm kadın projelerine ayrılan miktarın altı katı olduğu görüldü. Bu da şu soruya yol açtı: Kimin ne kadar kıymeti var?

Diğer bir karşılaştırma da mahalli hayvanat bahçesinin harcamalarıyla ilgiliydi: Hayvanat bahçesindeki hayvanlara ayrılan yıllık bütçenin

2.5 milyon Alman Markı (DM) olması karşısında şu soru akla gelmekteydi: “Pandalar ve zebralar ‘sıradan dişi insanlar’dan daha mı kıymetlidir”?

Karnaval, Münster’de önemli ve büyük ölçüde sübvansede edilen bir faaliyet olduğundan, bu konuyla ilgili olarak ve halkın ve medyanın dikkatini çekmek amacıyla yapılan kamu harcamalarıyla karşılaştırma yapmak da elbette gereklidir. Geleneksel karnaval yürüyüşüne—ki bu yürüyüş bir gün süren bir faaliyettir— ayrılan kamu desteğinin kadın projelerine ayrılan bir yıllık bütçeye neredeyse eşit olduğu ortaya çıkmıştır. Bunun ardından girişim, karnaval yürüyüşüyle aynı “günlük bedeli” kendilerinin yıl boyunca almış olmaları halinde kadın projelerine ne kadar ayrılmış olacağını hesaplamıştır. Burada diğer bir provokatif mesaj da, karnavalın özelleştirilmesi ve böylece açığa çıkacak fonların kadınların ihtiyaçları için kullanılması olmuştur. Yerel medyanın ilgisini çekebilmek için bu kadar sansasyon yaratmak yeterli olmuştur.

Proje kamu gelirlerini de incelemiş ve gelirlerde nasıl artış sağlanabileceğine ve nerelere fon desteği sağlanabileceğine (çocuk bakım merkezleri, kadın vakıfları, kadın sağlık merkezi, kadın müteşebbisler için merkez vs.) ilişkin önerilerde bulunmuştur.

İnceleme sırasında, yıllar önce kapanmış bir kulübe sürekli olarak yapılan ödemeler gibi bazı belediye bütçesi kalemlerinin hatalı olduğu tespit edilmiştir. Bu tespit, kadınların bütçe konusunda yaptığı çalışmanın değerini arttırmış ve sözde bütçe uzmanlarının üzerindeki gizem perdesini kaldırmıştır.

Ücretsiz çalışma konusunun gündeme getirilmesi

Kadınların yaptığı işlerin büyük ölçüde ev ve toplum içinde yapılan ücretsiz iş ve ne bilinen ne de hesabı tutulan “görünmeyen iş” niteli-

---

Ekonomik modeller ve ekonomi politikalarının belirlenmesine yönelik çalışmalar, kadınların yaptığı işleri görmemekte ve değerli bulmamaktadır.

ğinde olduğunu göstermek de üzerinde durulan konulardan biri olmuştur. Kadınların ücretsiz yaptığı işler piyasada fiyatların düşmesine katkıda bulunmakta ve piyasa ekonomisinin işlemlerini temine yönelik ciddi bir destek sunmaktadır. Ancak, ekonomik modeller ve ekonomi politikalarının belirlenmesine yönelik çalışmalar, kadınların yaptığı işleri görmemekte ve değerli bulmamaktadır.

Kadın projelerinin ihtiyaçlarına yönelik kaynaklar hakkında bilgi edinmek üzere anket yapılması

Girişim kapsamındaki ana faaliyetlerden biri olarak, kadın projelerinin faaliyette bulunmak için ne kadar kaynağa ihtiyaç duyduklarıyla ilgili veri toplamak amacıyla kadın projelerini ve diğer sivil toplum projelerini konu edinen bir anket yapılmıştır. Anket sonuçları, kadın projeleri açısından bazı eksiklikleri açığa çıkarmıştır. Kadınlar bütçe taleplerinde çok mütevazı davranmakta ve paranın kendilerine nasıl olsa verilmeyeceği ve işin çoğunun gönüllülük esasına göre yapılacağı varsayımından hareket etmektedir. Ankette ortaya çıktığı üzere, pek çok girişim, epey karmaşık olan belediye fonlarına başvuru sürecindeki idari prosedürü engelleyici bulmaktadır. Fonlara yapılan başvurular çoğu kez onaylanmamakta ve kadın konuları idari personelce ciddiye alınmamaktadır. Diğer bir sorun da belediye fonlarının alınmasına yönelik prosedürler konusundaki bilgi eksikliğidir. Sonuç itibarıyla, kadın projeleri ve sonrasında yapılan projeksiyonlar, ortaya yaklaşık 16 milyon Alman Markı tutarında bir ihtiyaç çıkarmış iken, bütçede ayrılan toplam miktar 50.000 Alman Markı olmuştur.

Belediyeye yönelik siyasal taleplerin ve isteklerin belirlenmesi

Yapılan bütçe çalışması neticesinde belediye yönetiminden taleplerin yer aldığı bir liste ortaya çıkmıştır. Bu listede kadın ve göç konularıyla ilgili öncelikler ve kadın ve sivil toplum projelerinin finansmanı ile ilgili talepler bulunmaktadır. Örneğin:

- Finansal ihtiyaçlar anketinde belirlenen miktara kadar, tüm kadın projeleri için temel fon desteği
- Sivil topluma fon desteğiyle ilgili karar alma süreci hakkında bir yuvarlak masa toplantısı
- Bir kadın komisyonunun kurulması
- Belediyenin yatırım, hizmet ve ticari destek bütçelerinin bir kısmının kadınların ihtiyaçlarına ayrılması.

Elde edilen başarılar ve sonuçlar

Münster'deki girişim, kadın faaliyetlerinin belediyede daha iyi yer edinmesini sağladı. Bu durum, amaçların ve taleplerin açık şekilde belirlenmiş olmasıyla mümkün oldu ve belediye yönetiminin değişmiş olması da buna katkıda bulundu. Yapılan çalışma duyarlılığı arttırdı ve kadın projelerine yönelik bütçe taleplerinin iletilmesini kolaylaştırdı. Kadın projelerine ayrılan fonların oranı kaydadeğer bir şekilde belediye bütçesinin %1'ine çıkarılabildi.

Girişimin siyasi etkisinin az olduğu düşünüldüğünde, yerel medyanın bütçe çalışmasına ve sonuçlarına ilgisini çekerek halkın bilinçlendirilmesiyle, kadın girişiminin spesifik taleplerine çok daha fazla destek sağlanmış oldu. İsteklerin açık şekilde belirtilmesi, konuların çok görünür ve cazip şekilde halka sunulması ve yapılan açık protestolar ve sembolik eylemler –ki bunlar medyaya konuyu haberleştirme imkanı verdi- ve bunların yanısıra medyadaki irtibatla-

rın ve ittifakların değerlendirilmesiyle basın yayın organlarının ve siyasetçilerin dikkati çekilebildi. Bu da belediyeyle diyalog kurulması için kapıların açılmasını sağladı.

Kaynakların sınırlılığı ve amaçların açıkça belirlenmiş olması düşünüldüğünde, bu girişim başarılı oldu. Uzun vadede faaliyetlerin düzeyini muhafaza edebilmek için ise ulusal düzeyde bir koordinasyon biriminin belediye düzeyinde yapılan çalışmaları desteklemek üzere yararlı olabileceği de görülmüş oldu.

Kaynak: Petra Kelly Stiftung (2002), Bergmann vd. (2004).

BURSA, TÜRKİYE: KADINLARA ÖZGÜ FAALİYETLERE DESTEK ARAYIŞI

Bursa Büyükşehir Belediyesi Kadın Meclisi, Bursa Büyükşehir Belediyesi bütçesinde kadınlara yönelik faaliyetlerle ilgili harcamala-

rın bir dökümünü sunmuştur. İlk adımda, 2010-2014 Stratejik Planı analiz edilerek Bursa Büyükşehir Belediyesinde kadınlara yönelik stratejik hedefler tespit edilmiştir. İkinci adımda, ilgili çalışmalar ve bunlara dair bütçe tahsisatı listelenmiştir (bkz. Tablo 5). Yorum yapılabilmesi için bağlamın belirlenmesi önemli olduğundan, bütçe tahsisatının mutlak parasal değerinin (TL) yanı sıra, toplam belediye bütçesine oranla belirtilmesi önemli bilgilere ulaşılmasını sağlayabilir. Tablo 5'te görüldüğü üzere, kadınlara yönelik faaliyetlerin çoğu için ayrılan bütçe, toplam bütçenin çok küçük bir kısmına karşılık gelmektedir (bkz. son sütunlar). Sanatsal ve mesleki beceri eğitimi hariç olmak üzere, tüm bütçe kalemlerinin oranı yüzde 0.01'in altındadır. Kadınlara yönelik faaliyetler için ayrılan toplam miktar, belediyenin toplam bütçesi içinde çok küçük bir meblağdır. Bu miktar, Bursa Büyükşehir Belediyesi bütçesinin %0,562'sine karşılık gelmektedir.

Tablo 5. 2011 yılında Bursa Büyükşehir Belediyesinde kadınlara yönelik faaliyetlere sağlanan mali destek

Bursa Büyükşehir Belediyesinde kadınlara yönelik faaliyetler
2011 Yılı Faaliyet Programı

Performans Hedefleri	Faaliyet	BÜTÇE	
		TL	Oran (%)
1.1.11	1.1.11.1 Kent Konseyinin Bursa hakkındaki tüm karar alma süreçlerine katılımını teşvik etmek ve desteklemek.	148.650	0,019
5.1.9	5.1.9.1 Yoksun kesimlerin temel imkanlardan faydalanabilmesi için dış kaynak temin etmek.	34.727	0,004
7.1.8	7.1.8.1 Sanatsal ve mesleki beceri eğitimine destek olmak	3.290.677	0,412
7.1.9	7.1.9.2 Kent Konseyi Kadın Meclisinin faaliyetlerini desteklemek.	158.525	0,020
	7.1.9.3 Kadın sığınma evlerine destek olmak	280.215	0,035
	7.1.9.4 Kadınlar İçin Bilgi Merkezine destek olmak	130.215	0,016
	7.1.9.5 Toplumsal cinsiyet eşitliğiyle ilgili çalışmaları desteklemek.	132.215	0,017
	7.1.9.6 Kadınların bilinçlendirilmesi hakkındaki toplantılara destek olmak	132.215	0,017
	7.1.9.7 Kadın Sığınma Evi ve Kadınlar İçin Bilgi Merkezinde çalışanlara eğitim vermek	132.215	0,017

Tablo 5. 2011 yılında Bursa Büyükşehir Belediyesinde kadınlara yönelik faaliyetlere sağlanan mali destek

Bursa Büyükşehir Belediyesinde kadınlara yönelik faaliyetler 2011 Yılı Faaliyet Programı			
Performans Hedefleri	Faaliyet	BÜTÇE	
		TL	Oran (%)
7.1.11	7.1.11.1 Aile içi şiddet, çocuk tacizi ve ihmali ve madde bağımlılığı konularında eğitim ve danışmanlık vermek.	18.040	0,002
	7.1.11.2 Aile Planlaması, annelik, çocuk sağlığı ve çocuk gelişimi konularında eğitim vermek.	18.040	0,002
	7.1.11.3 Okuryazarlık, meslek sahipliği, sosyal imkanlar ve beceri geliştirme konularında kadınlara eğitim vermek.	18.040	0,002
Kadınlara yönelik faaliyetler için yapılan toplam harcama (doğrudan)		4.493.773	0,562
Tüm faaliyetler için yapılan toplam harcama (yenileme ödeneği hariç)		799.300.000	
İdari Genel Giderler			
Diğer İdarelerden Devreden Toplam Masraf			
TOPLAM HARCAMA		799.300.000	
Bu tablo, Bursa Büyükşehir Belediyesi 2011 Yılı Performans Programı esas alınarak hazırlanmıştır.			

Kaynak: Bursa Kent Konseyi Kadın Meclisi

Bursa Büyükşehir Belediyesi Kadın Meclisi örneği, kadınların ihtiyaçlarına yönelik finansman bakış açısıyla, belediye bütçesinin denetlenmesi için pek çok yararlı başlangıç noktası sunmaktadır:

(1) Bu bilgiler, bütçenin seyrini yıllar boyunca izlemek ve kadınlara yönelik faaliyetlere ayrılan miktarın artıp artmadığını görmek amacıyla kullanılabilir. (2) Kadınlara yönelik faaliyetler, belediye bütçesinde yer alan diğer harcamalarla karşılaştırılarak belediyenin öncelikleri ve farklı ihtiyaçlara verilen değer konusunda görüş alışverişi başlatılabilir (Münster örneğine de bakınız). (3) Bütçede yer alan faaliyetlere ek olarak, sivil toplum, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini ve kadınların ihtiyaçlarını ele almak için gerek duyulan öncelikli adımlar konusunda bilgi toplayabilir ve sivil toplum bütçe teklifi hazırlayarak

Bursa Büyükşehir Belediyesi Kadın Meclisi örneği, kadınların ihtiyaçlarına yönelik finansman bakış açısıyla, belediye bütçesinin denetlenmesi için pek çok yararlı başlangıç noktası sunmaktadır.

belediyeden ne kadar fon istendiğini gösterebilir. (4) Bu yaklaşımlar doğru zamanda sunulduğunda daha etkili olabilir, örneğin, bütçe teklifinin belediye yönetimince görüşüldüğü sırada dahili karar verme sürecini etkilemek amacıyla gösterişsiz bir strateji benimsenirse, yahut bütçe tasarısı Belediye Meclisinde görüşüldüğü sırada yerel medya konuya dahil edilirse veya doğrudan Meclis üyeleriyle çalışılırsa daha etkili olunabilir.

ELBASAN BELEDİYESİ, ARNAVUTLUK: KADINLARIN KATILIMCI BÜTÇE SÜRECİNE KATILIMINI GÜÇLENDİRMEK

Arka plan ve amaçlar

Arnavutluk'un merkezinde yer alan bir belediye olan Elbasan, ülkede katılımcı bütçe uygulaması yapan az sayıda belediyeden biridir. Katılımcı bütçeleme süreci çerçevesinde, belediye mahalli olarak topladığı gelirlerin yaklaşık %30'unu belediye sınırları içinde yaşayan yurttaşların belirlediği projelere aktarma taahhüdünde bulunmaktadır. Düzenlenen halka açık toplantılarda, yurttaşlar kendi mahallelerinin belediyenin bütçe imkanlarına uygun olan ve yerel bütçeden karşılanabilecek öncelikleri konusunda fikir alışverişinde bulunmaktadır. Belediye düzeyindeki imkanlar arasında şehrin ve yolların temizliği, okul ve hastane yatırımları, şehir içinde yeşil alan yatırımları, su sisteminin ve atık yönetiminin iyileştirilmesi gibi konular bulunmaktadır. Elbasan'daki yıllık katılımcı süreç yaklaşık iki ilâ üç ay sürmekte ve belediye çalışanlarınca idare edilmektedir. Şehir 23 mahalleye ayrılmıştır ve buralardaki yurttaşlar görüşmelerin yapıldığı halka açık toplantılara katılmaya davet edilmektedir. Yurttaşların önerdiği ve fonlanması istenen projelerden oluşan bir liste hazırlanmaktadır. Her bir toplantıda yurttaşlar kendilerini geçici mahiyetteki "merkez komisyonunda" temsil etmesi için bir kişiyi seçmektedir. Bu komisyonun görevi yurttaşların önerdiği projeleri incelemek ve bunlar arasından (önceden belirlenmiş kriterlere göre) pek çoğunu seçip sonrasında Belediye Meclisinin nihai onayına sunmaktır. Belediye Meclisi normalde sunulan projeleri ilave değişiklik yapmaksızın onaylamaktadır. Onaylanan projelerin uygulanması, yerel yetkililerin gözetiminde başlamaktadır.

Belediye, bir sonraki yıl yapılacak yurttaş toplantılarında katılımcı bütçeleme süreciyle nelerin yapıldığını göstermek üzere bütün değişiklikleri kayıt altına alarak süreci izlemektedir.

Elbasan'da Birleşmiş Milletler Kadın Kalkınma Fonunca (UNIFEM) desteklenen Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme pilot projesi çerçevesinde, TCDB çalışmalarının amaçlarından biri, kadınlar için daha katılımcı bir sürecin sağlanması olmuştur. Bizzat belediyenin kendisi, katılımcı bütçeleme sürecinin kadınların sesine nasıl yer verdiğini ve kadınların ihtiyaçlarını nasıl karşıladığını öğrenmek istemiştir.

Elbasan'da neler yapıldı?

İlk olarak, kadınların yukarıda açıklanan aşamalara katılımının niteliğini tespit etmek amacıyla, devam etmekte olan katılımcı bütçeleme sürecinin değerlendirmesi yapıldı. Katılımcıların birbirine kılavuzluk etmesi suretiyle, UNIFEM ülke içinden bir uzmanı yerel bir STK ile işbirliğine sokup 2007 yılına ait katılımcı bütçe sürecindeki 10 mahalle toplantısını gözlemletti. İzlenecek mahalleler seçilirken, kentsel ve kırsal bazda mahallelerin ve farklı sosyoekonomik düzeylerin bulunmasına (turizmin gelişme imkanı olan alanlar, Romanların yoğun olduğu alanlar vs.) dikkat edildi. STK ve söz konusu uzman, toplantıları şu amaçlara yönelik olarak izlediler:

- Katılan kadın sayısı, katılan kadınların görüşmelerde ne kadar aktif oldukları,
- kadınların belirttiği görüşlerin erkeklerinkinden farklı olup olmadığı ve ne şekilde farklı olduğu; ve
- belediyenin bu görüşlere yer verme önerisinde bulunup bulunmadığı yahut ne şekilde yer vermeyi önerdiği.

Kadınların katılımcı bütçeleme sürecine katılımını izleme çalışmasının bulguları

İzleme çalışmasıyla, halk açık toplantılara katılan kadın sayısının genel olarak erkeklerin sayısından daha az olduğu görüldü. İzlenen on toplantıdaki tüm katılımcıların yaklaşık %32'si kadınlardan oluşuyordu. Halka açık toplantıların saati (17:30) düşük katılımın sebeplerinden biri olabilirdi, zira bu vakitte çoğunlukla elektrikler kesilmekte ve yollar çok karanlık olmakta idi. Ayrıca, günün bu saatinde pek çok kadın ev içindeki sorumluluklarıyla ve çocuklarının bakımıyla meşgul olmakta idi.

İlginçtir ki, katılımcı kadınların ortalama yaşı 40 ilâ 55 arasındaydı. Bu durum, bu yaş grubundaki kadınların daha fazla hareket serbestisine sahip olduklarını gösteriyor olabilir. Bu gruptaki kadınların ev içinde daha az işi olmakta ve küçük çocuklarının bulunması ihtimali düşük olmaktadır. Ayrıca, bir miktar daha yaşlı olan bu kadınlar geçen yıllar zarfında yurttaşlık görevleri hakkında bilinçlenmiş olabilirler.

Daha genel olarak ise, kadınların ve erkeklerin temsilindeki dengesizlik, kamu içinde ve karar alma süreçlerinde aileyi erkeğin temsil ettiği, genç kadınların evdeki görevleri dolayısıyla hareket özgürlüğünün olmadığını, kadınların yerel politika ve bütçeleri etkileme adına kendi oynayabilecekleri ve oynamaları gereken rolün bilincinde olmadığını teyit etmektedir.

Kadınların halka açık toplantılara katılımına ilişkin niceliksel verilerin aynı konuya ilişkin "niteliksel katılım" gözlemleriyle karşılaştırılması neticesinde, kadınlarla erkekler arasındaki farkın daha da dikkat çekici olduğu göze çarpmaktadır. Örneğin, izlenen 10 toplantıya katılan 200 kadından yalnızca 30'u toplamda 635 olan katılımcı arasında aktif bir katılım sergilemişlerdir. Bazı toplantılarda kadınlar toplantı salonunun bir kenarında birlikte otururken erkekler de diğer kenarda oturmuş

ve toplantıyı idare eden kişi dikkatleri aktif erkek grubu üzerinde toplamış ve kadınları kendi görüşlerini ifade etmeye teşvik etmemiştir. Bazı kadın katılımcılar oylamanın sonuçlarını görmek üzere toplantı sonuna kadar beklememişlerdir.

Kadınlar görüş belirttiklerinde ise dile getirdikleri öncelikler erkeklerinkinden bir miktar farklı olmuş, aile ve toplum içindeki rollerini yansıtmıştır. Kadınların ifade ettiği öncelikler genellikle okuldaki kalorifer sisteminin iyileştirilmesi, çocuklara daha iyi eğitim ve oyun alanı imkanları sağlanması, sokakların daha çok/daha iyi temizlenmesi, ihtiyaç sahibi kadınlara, çocuklara ve yaşlılara yönelik sosyal hizmetlerin verilmesi şeklinde olmuştur.

Araştırmanın ortaya çıkardığı toplumsal cinsiyet eşitsizliğini ele almak üzere 2009 yılında UNIFEM desteğiyle pilot bir strateji belirlenerek kadınların katılımcı bütçeleme sürecine nicelik ve nitelik olarak daha çok katılımının sağlanması amaçlanmıştır. Bu strateji çerçevesinde şu hususlar yer almıştır:

- Belediyenin yetişkin tüm kadın ve erkeklerin eşit katılımının önemini vurguladığı katılımcı bütçeleme süreci hakkında medya kampanyası. Yerel TV, gazeteler, afişler ve el ilanları aracılığıyla belediye, yurttaşları halka açık toplantılar konusunda bilgilendirmekle kalmayıp aynı zamanda süreç ve katılımın önemi hakkında bilinçlendirme çalışması yapmıştır.
- UNIFEM ve belediye yerel bir STK'ya bölgedeki kadınların katılımcı bütçeleme süreci, sürecin yaşamlarına etkisi, kendilerinin katılımının önemi ve nasıl katılım gösterebilecekleri konularında bilinçlendirilmesi için destek vermiştir. Kadınların genellikle gittikleri kreş, okul, park gibi yerlerde ayrıca tüm mahallelerde kapı kapı dolaşarak dağıtılan el ilanları vasıtasıyla

---

bilgilendirme yapılmıştır. Televizyonda ilanlar yayınlanmıştır. STK ayrıca halka açık toplantılar öncesinde kadınlarla görüşmeler yaparak belediyenin imkanlarını açıklamış ve kadınlar dile getirmek istedikleri hususları bu görüşmelerde ifade etmişlerdir. Bu ön toplantılarda kadınlar mahalledeki halka açık toplantıya katılacak ve kendilerinin seslerini duyuracak grup temsilcileri belirlemişlerdir.

- Belediye çalışanı olan halka açık toplantı idarecilerine kadınların toplantılara daha aktif katılımını nasıl teşvik edebileceklerine yönelik eğitimler verilmiştir. Bu eğitimlerle, toplantı idarecilerinin katılımcılardan daha iyi geri dönüş almasını sağlayacak idare becerileri edinmeleri amaçlanmış ve özellikle kadınların ve ayrıca yetersiz temsil edilen yahut kenara itilmiş diğer grupların katılımının artırılması üzerinde durulmuştur. Kadınların ve erkeklerin geçici merkez komisyonlara eşit katılımının nasıl teşvik edileceği üzerinde de özellikle durulmuştur.

Elbasan'daki faaliyetler, katılımcı sürecin kendiliğinden toplumsal cinsiyete duyarlı bir süreci beraberinde getirmedeği konusunda belediyenin daha bilgili olmasını temin etmiştir.

Elde edilen başarılar ve sonuçlar

Yukarıdaki çalışmaların sonucunda, önceki yıllarda %10 ila %30 olan kadın katılımcı oranlarıyla karşılaştırıldığında, 2009 yılında halka açık toplantılara katılanların yaklaşık %30 ila %50'si kadınlardan oluşmuştur. Ayrıca, yurttaşlar tarafından belediye bütçesinden finanse edilecek projeler konusunda nihai kararı vermesi için tayin edilen merkez komisyonuna kadınların katılımı konusunda göze çarpan bir artış sağlanmıştır. 2008 yılında toplam 22 üyeden yalnızca üçü kadın üye idi. 2009 yılında, kendi çevrelerinin ihtiyaçlarını

temsilen toplamdaki 23 seçilmiş temsilcinin 11'i kadın üye olmuştur. Halka açık toplantılara katılan kadınların ve erkeklerin dile getirmiş oldukları bazı öncelikler arasındaki farklar çok daha belirgin hale gelmiştir. Örneğin, birçok erkek, belediye dahilindeki eğlence amaçlı alanlara (mesela stadyum) giden yolların ve sokak lambalarının iyileştirilmesi ve şehirdeki belli başlı çöp kovalarının şehir merkezinden uzaklaştırılıp evlere yakınlaştırılmasının (çöpü dışarı çıkarma görevi genelde erkeklerle düşmektedir) önemini vurgulamıştır. Buna karşılık kadınlar, okullarda düzgün kalorifer sistemleri bulunması gerektiğinden, okullarda rampalar inşa edilerek girişlerin bebeklerin taşınması için daha uygun hale getirilmesinden ve çöp kovalarının evlerden epey uzakta tutulmasından ve bu sayede daha sağlıklı ve çevreye dost olunmasından bahsetmişlerdir.

Elbasan'daki faaliyetler, katılımcı sürecin kendiliğinden toplumsal cinsiyete duyarlı bir süreci beraberinde getirmedeği konusunda belediyenin daha bilgili olmasını temin etmiştir. Kadın dostu bir katılımcı bütçe sürecinin sağlanması için kadınların bilgilendirilmesine ve kadınların katılımının teşvikine yönelik tedbirlere gerek vardır. Dahası, sürecin açıkça göstermiş olduğu üzere, erkeklerin ve kadınların öncelikleri farklı olma eğilimindedir ve kadınlara süreçte seslerini duyurmaları için eşit imkan tanınması yarar getirmektedir.

Başka ülkelerde katılımcı bütçeleme süreçlerini toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme faaliyetiyle bir araya getiren benzer nitelikteki tecrübeler bunun gibi sonuçlar doğurmuştur. Brezilya'daki ve Almanya'daki örnekler bu şekildedir.

Kaynak: UNIFEM (2010), s. 26-29.

VİLLA EL SALVADOR, PERU: KADINLARIN ÜCRETSİZ YAPTIĞI İŞLERİN MİKTARININ GÖRÜNÜR KILINMASI

Kamu bütçeleri genellikle ücretsiz işçilikten yarar görmektedir, özellikle kadınların ücretsiz çalışmaları genellikle görünmez kalmaktadır. Burada yapılan analizin amacı, kamu bütçesinin ücretsiz işten ne ölçüde destek gördüğüne dair bir örnek vermektir. Bütçeler ücretsiz işlerden farklı şekillerde destek görmektedir. Örnek vermek gerekirse, sağlık hizmetleriyle ilgili kamu harcamaları kısıldığında genel olarak kadınların hastalara evlerinde ücretsiz bakım için verdiği süre artmaktadır. Bu sonuçların kapsamını incelemek çoğu kez zor olmaktadır, zira ücretsiz çalışmalar konusunda elde veri bulunmamaktadır. Sosyal programların uygulanabilmesi toplumun ve genellikle de toplum içinde kadınların ücretsiz olarak yaptığı işlere dayalı olduğunda da bütçeler ücretsiz emekten destek görmüş olmaktadır. Burada, ücretsiz olarak yapılan işleri, bu işlere ilişkin kamu harcamalarıyla ilişkili olarak incelemek yarar vardır. Aşağıdaki örnek Peru'daki en önemli belediye programı olan *Glass of Milk (Bir Bardak Süt)* programından alınmıştır.

Arka plan ve amaçlar

Glass of Milk programı 1983 yılında Villa El Salvador'da sosyal bir program olarak ve gıda ihtiyaçlarını gidermek için bir araya gelmiş kadınlardan oluşan Kadınlar Halk Federasyonu aracılığıyla başlamıştır. 1984 yılında program tüm vilayet belediyelerinde ve ülke genelinde her gün çeyrek litre süt ya da ona denk bir gıda verilmesi amacıyla başlatılmıştır. Programdan yararlanan çocuklar ve kadınlar arasında hamile kadınlar, emziren anneler ve 13 yaşa kadar olan çocuklar yer almıştır.

İlçe belediyeleri toplumsal organizasyonlarla koordineli olarak programın uygulanmasından

Sonuç olarak, Villa El Salvador'da kadınlar bir yıl içinde toplam 733,432 saat harcayarak programı yürütmektedir.

---

sorumlu olmuşlardır. Villa El Salvador'da belediye, program kapsamında mal ve hizmetlerin toplumsal organizasyonlarla koordineli olarak ve onların gözetimi altında yönetim ve idaresinden sorumlu olmuştur.

Villa El Salvador'da neler yapıldı?

Burada dile getirilen inceleme, Villa El Salvador'da yürütülen daha geniş bir TCDB projesinin parçasıdır ve farklı politika alanları analize dahil edilmiştir.

Programa harcanan sürenin tahmin edilmesi

Organize olmuş kadınların programa ayırdığı sürenin hesaplanabilmesi amacıyla, programın idari komisyonlarına katılan toplumsal organizasyonların liderleriyle ve toplantı merkezlerinin liderleriyle, komisyonların liderleri ve üyeleriyle mülakatlar yapılmıştır. Dolayısıyla programı uygulamaya koymak üzere, hep yapageldikleri faaliyetler ve bu faaliyetler için harcanan ortalama süre hesaplanmıştır. Bu faaliyetler arasında programın farklı düzeylerde organize edilmesi-ne ve sütün dağıtılmasına yönelik çalışmalar söz konusudur. Sonuç olarak, Villa El Salvador'da kadınlar bir yıl içinde toplam 733,432 saat harcayarak programı yürütmektedir.

Programın uygulanması için bedelsiz olarak harcanan vakte parasal değer biçilmesi

Sonraki aşamada, programın uygulanması için ücret alınmaksızın harcanan vaktin parasal değeri hesaplanmıştır. Hesaplamaya esas olarak hangi ücretin (asgari ücret, kadınların veya erkeklerin ortalama ücreti, serbest piyasada denk faaliyetler için ödenen ücret,

Kadınların sağladığı işgücü katkısının genel program bütçesinin %22.95'ine karşılık geldiğini görmekteyiz.

seçeneklerden bazılarıydı) kullanılması gerektiğine dair değişik görüşler söz konusu idi. Villa El Salvador örneğinde asgari ücret hesaba esas alındı (aylık 410 Yeni Sol yahut saatte yaklaşık 2.7 Yeni Sol). Hesaplama sonucunda ortaya çıkan rakama göre kadınların sarfetmiş olduğu çabanın toplam değeri 1,969,776 yeni Sol idi.

Kadınların katkılarının program harcamalarıyla karşılaştırılması

Kadınların ücretsiz çalışmasının parasal değerini, Belediyenin programı uygulamak için fiilen almış olduğu rakamla (8,582,900 yeni Sol) karşılaştırdığımızda, kadınların sağladığı işgücü katkısının genel program bütçesinin %22.95'ine karşılık geldiğini görmekteyiz.

Elde edilen başarılar ve sonuçlar

Bu çalışmayla kadınların *Glass of Milk* projesinin başarısına katkıları vurgulanmış oldu. Ortaya çıkan rakamın kaydadeğer olmasının yanısıra, harcanan vaktin parasal değerinin ölçülmesi durumunda kadınların ücretsiz çalışmasının projenin yürüyebilmesi için çok önemli olduğu görüldü. Proje, idarenin söyleyegeldiği üzere “kendi kendini idare eden” bir proje değil, toplumun tamamının yararına kadınlar tarafından yürütülen bir proje olarak karşımıza çıkmaktadır.

CFEMEA SİVİL TOPLUM KURULUŞU, BREZİLYA: PARANIN İZİNİ SÜRMEK

Arka plan ve amaçlar

Brezilya'da 1990'lardan bu yana ulusal ve yerel düzeydeki kadın kuruluşları politikalar konusundaki destek toplama ve analiz faaliyetlerini giderek artan bir şekilde kaynak tahsisi

faaliyetiyle bağlantılı bir şekilde yürüttüler. Mücadelesini verdikleri projelere neden uygun şekilde kaynak ayrılmıyordu? Bazen bunlara niçin hiç kaynak verilmemekteydi? Fon ayrıldığında ise kaynaklar neden harcanmıyordu? Kaynaklar harcandığında neden beklenen sosyal etkiyi doğurmuyordu? Bu eksiklikleri daha iyi anlamak ve bunlara çözüm bulmak için Brasilia'da hükümete yönelik olarak hak savunuculuğu çalışmaları yürüten kadın kuruluşları ile verilen hizmetlerin niceliği ve niteliği hakkında ilk elden bilgi sağlayabilecek yerel düzeydeki kadın grupları arasında bir dizi ittifak tesis edildi. Bu stratejiyle yerel kadın gruplarının toplumsal denetim sağlama imkanlarını güçlendirmek de amaçlandı.

Feminist bir STK olan *Centro Feminista de Estudios e Assessoria* (CFEMEA) 20 yılı aşkın bir süredir kadın hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliği savunuculuğu yapmaktadır. CFEMEA, kendisini toplumsal hareketlerin ve kadın hareketinin siyasi ifadesi olarak değerlendiren bir organizasyondur. 1995 yılından bu yana kamu politikaları ve bütçelerle ilgilenerek yaptığı çalışmaların etkinliğini arttırma çabasıdadır; 2003 yılından bu yana da “kadın bütçesi” hazırlamaktadır. Söz konusu hazırlık, kamu kaynakları adil bölüşülmediği sürece eşit haklara ulaşamayacağı ve toplumsal cinsiyet, etnisite ve ırk konularındaki adaletsiz ilişkilerin varlığı tanınmadan da adil bir bölüşüm olmayacağı düşüncelerini esas almaktadır.

Brezilya, zenginlik ve iktidarın yüksek ölçüde yoğunlaştığı, geniş çaplı ve sürekli eşitsizliklerin var olduğu bir ülke olarak karşımıza çıkmaktadır. Kadınların ve Afrika kökenlilerin siyasal katılımı çok düşük düzeydedir; kadınların Parlamentodaki oranı 2009 yılında %10 olmuştur.

Kadın hareketinin CFEMEA faaliyetleri aracılığıyla yaptığı siyasal baskılar toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik politikalara aktarılan mali kaynakların genişletilmesini sağlamayı

başarmış, bu çerçevede kadına karşı şiddet konusunu ele alan programlara destek artmıştır.

CFEMEA'nın bütçe politikalarına ilişkin faaliyetleri, bu kurumun geniş kapsamlı gündemi içinde ele alınmalıdır. CFEMEA, çalışmalarında şu amaçlara yönelmektedir:

- Toplumsal cinsiyet eşitliğinin teşvikine yönelik kamu politikaları
- “Bütçe dengeleme” politikaları ile mücadeleye yönelik makroekonomik politikalar ve maliye politikaları
- Şeffaflık ve bilgiye erişim
- Bütçe sürecinin demokratikleşmesi, bu bağlamda toplumsal katılımın sağlanması
- Resmi planlama çalışmalarının iyileştirilmesi, bu bağlamda toplumsal cinsiyet ve ırk göstergelerinin dikkate alınması

Bütçe çalışmasına yaklaşım: Brezilya’da neler yapıldı?

CFEMEA ulusal düzeyde faal bir organizasyondur. Örnek olarak bu kitapçığa dahil edilmesinin sebebi, CFEMEA tarafından bütçe tahsisatlarını izlemek için kullanılan yaklaşımın ve enstrümanların yerel düzeyde de kullanılabilir nitelikte olmasıdır.

Bu STK, kamu idaresiyle ve parlamentoya ilişki kurmakta ve çalışmalarını idare içinde ve dışındaki farklı aktörlerle ortaklıklar kurarak yürütmektedir. Bütçe politikalarında izlenen ana eylem stratejileri şu şekildedir:

- Devlet memurlarını ve parlamenterleri duyarlı hale getirmek
- Kadın hareketlerine, sosyal denetim konseylerindeki ve kongre üyesi kadınlar kurulundaki temsilcilere sistemli şekilde ve düzenli aralıklarla bilgi vermek
- Bütçeye yönelik önerilerin ve analizlerin

basın-yayın organlarına haber olarak dağıtılması

- Kendi şehirlerindeki yönetim faaliyetlerini ve politikaları denetlemek isteyen kadın kuruluşlarıyla bütçe konusunda feminist eğitim atölyeleri düzenlemek

Kadınlar ve toplumsal cinsiyet eşitliği açısından özellikle önemli olan programlara ayrılan kaynakların arttırılması için lobi faaliyetleri

Sağlık sektörüne yönelik bir dizi projeye ve kadınlara karşı şiddetle mücadele projelerine öncelikle eğilme kararı alınmıştır. Belirli projelerin harcamalarının izlenmesi sonucunda, uygulamanın ve ödeme oranlarının düşük, toplumsal etkinin az olduğu görülmüştür. İncelemeden elde edilen bulguların yayımlanmasının ardından kadın kuruluşları ve resmi merciler arasında bütçe tahsisatları, projelerin uygulanması ve denetleme mekanizmaları hakkında görüşmeler yapılmıştır.

Tablo 6. Kadınlara yönelik şiddeti engelleme ve kadınlara yönelik şiddetle mücadele programına ayrılan kaynaklar (1.000 Brezilya Reali): Hükümetin teklif ettiği ve Parlamento'nun onayladığı miktarlar

	Bütçe Kanunu Tasarısı	Yasama Organınca Onaylanan Miktar	Yasama Organında Yapılan Artış (yüzde)
2004	7.200	10.528	%46,22
2005	8.222	10.135	%23,26
2006	5.675	14.115	%148,74
2007	8.109	23.545	%190,36
2008	28.500	28.833	%1,17
2009	28.844	40.909	%41,83

Kaynak: CFEMEA 2009

Yapılan çalışmanın bir örneği ve sonuçları Tablo 6’da gösterilmektedir. Tabloda yer alan bilgiler, 2004 ve 2009 yılları arasında kadınlara karşı şiddetin önlenmesi ve söz konusu şiddetin engellenmesi amaçlı bir programa fon

sağlanmasına dairdir. İlk sütunda hükümetin program için her yıl ayırmayı planladığı kaynakların miktarı verilmektedir. Ayrılan kaynakların çok az olduğu düşünüldüğünden, CFEMEA, Parlamento üyeleri arasında lobi faaliyetleri yaparak yasama organında fonların arttırılmasını amaçlamıştır. Tablodan görüldüğü üzere, bu faaliyetler sonuç vermiştir. Parlamantonun kabul etmiş olduğu bütçede ayrılan fonların miktarını, hükümetin bütçe tasarısında öngördüğü fonlara nazaran her yıl arttırmak mümkün olmuştur. Son sütunda, sağlanan artışların yıldan yıla değiştiği görülmektedir, ancak genel olarak pek çok yılda kaydedeğer artışlar sağlanabilmiştir.

CFEMEA'nın Parlamentoda bütçe artışı için lobi yapmasının yanısıra STK'lar da bütçe kanununa yönelik değişiklik önerileri hazırlamakta ve bunları Parlamenterlerin dikkatine sunmaktadırlar. Bu destek bulma çabaları, kadın kuruluşlarınca önerilen pek çok Yıllık Bütçe Kanunu değişikliğinin kabul görmesiyle sonuçlanmıştır. Bu konuda en belirgin örnek, 2003 yılında kamu planlamasından kaldırılan Kadın Sağlığı Programının tekrar hükümet öncelikleri ve bütçe tahsisatları arasına dahil edilmesi olmuştur.

Bütçenin uygulanmasının takibi

Tablo 7. Kadınlara yönelik şiddeti engelleme ve kadınlara yönelik şiddetle mücadele programına ayrılan kaynaklar (1.000 Brezilya Reali): Hükümetin teklif ettiği ve Parlamantonun onayladığı miktarlar

	Parlamantonun kabul ettiği bütçe fonları	Bütçeden yapılan harcamalar	Gerçekleşme (ödeme) oranı
2004	10.528	5.690	%54,05
2005	10.135	7.894	%77,89
2006	14.115	6.483	%45,93
2007	23.545	12.279	%52,15
2008	28.833	16.909	%58,65

Kaynak: CFEMEA 2009

Elde edilen başarılar ve sonuçlar

Örneklerden de açıkça görüldüğü gibi, Brezilya'daki TCDB faaliyetleri, kadınlar açısından önemli olan programlara tahsis edilen bütçelerde somut artışlara yol açmıştır. STKların belirli programlara eğilmiş olmaları, elle tutulur sonuçlara ulaşmak için gösterilen çabaların yoğunlaşmasına yardımcı olmuştur

CFEMEA faaliyetleri bütçe şeffaflığına önemli katkıda bulunmaktadır. CFEMEA'nın çalışmaları neticesinde bazı bakanlıklar bütçeyle ilgili ek bilgileri halka açma taahhüdünde bulunmuşlardır.

Buna paralel olarak, bütçe sürecinin ana aktörleriyle politika konusunda diyaloga girilmesi teşvik edilmiştir. Parlamentoda toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme hakkında halka açık oturumlar düzenlenmiş, bu oturumlarda bütçe komisyonu üyeleri, parlamenterler, hükümet temsilcileri, araştırmacılar ve sivil toplum aktivistleri bir araya gelmiştir. Toplumsal cinsiyet eşitliği birimlerinin ve Kadın Kongresinin Parlamentodaki sürekli varlığı ve bunların kurumsal açısından güçlenmesi, resmi aktörlere duyarlılık kazandırılmasını sağlayacak önemli imkanlar sunmuştur. Kamu kaynaklarının tahsis edilmesinde önemli bir oyuncu olan Planlama Bakanlığının ve Sayıştay'dan yöneticilerin ve memurların duyarlılığını arttırılması ve eğitilmesi için özel çaba sarfedilmiştir. Planlama Bakanlığı, toplumsal cinsiyet eşitliği birimleriyle işbirliğini güçlendirerek politika planlama ve bütçe oluşturma süreçlerini başlatmıştır ve Sayıştay, yaptığı niteliksel ve sosyal denetim çalışmalarına, konunun toplumsal cinsiyet ve ırk boyutlarını dahil etmek için teknik destek talebinde bulunmuştur.

İlişki kurma becerisi girişimin Brezilya'da güçlü olduğu önemli alanlardan biridir. Toplumsal cinsiyete duyarlı bütçelemeyi yerel ve ulusal düzeyde katılımcı bütçeler, şeffaflık, toplumsal denetim konuları üzerinde yürütülen çalışma-

larla ilişkilendirmek için ortaklıklar tesis edilmiştir. Atölye çalışmalarında, toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme taraftarları ve yerel toplumsal ve siyasal aktörler bir araya gelerek katılımcı bütçe süreçlerini ve organizasyonları başlatmak için gerekli araç ve stratejiler konusunda düşünce üretmişlerdir. Önemli bir nokta da şudur ki, katılımcı bütçeleme tecrübelerinin haricinde, genel bütçe tahsisat ve kamu harcamalarını denetleme süreçleri sivil toplumun katılımını sağlayan mekanizmalar öngörmemektedir. Bu arka planı göz önünde bulunduran muhtelif sivil toplum organizasyonları (STKlar, sendikalar, toplumsal hareketler, araştırma merkezleri ve diğerleri) 2002 yılında bir araya gelerek Brezilya Bütçe Forumunu kurmuş ve bununla kamu harcamaları üzerinde sosyal denetim sağlamayı, bütçe süreçleri hakkında halkı bilinçlendirmeyi ve şeffaflık ve hesap verebilirliği arttırmayı amaçlamışlardır. Kadın kuruluşları için başından bu sürece dahil olmuşlardır. Forum idaresinde yer alan bu kuruluşlar, toplumsal cinsiyet konusu Brezilya Bütçe Forumunca ana çalışma konularından biri olarak benimsendiğinde öne sürdükleri talepleri görünür kılmışlar ve bunlara destek toplamışlardır. Aynı zamanda, Brezilya Belediye İdareleri Enstitüsü, klasik planlama ve bütçeleme enstrümanlarının toplumsal cinsiyeti göz ardı eden niteliğini vurgulamak amacıyla yerel yetkililerle birlikte araştırma ve görüşmelere başlamıştır. Mevcut araçlara yönelik olarak yapılan eleştirel incelemede gerek cinse göre gerekse ırka göre ayrıştırılmış veri ve enstrümanların bulunmayışı konusuna dikkat çekilmiştir. Bu da, Brezilya’da yapılan bu çalışmalara ırk boyutunun dahil edilmesi gereğinin altını çizmiş ve Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme üzerine yapılan çalışmalara zenginlik katmıştır.

Brezilya’da TCDB girişimleri, kadın hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliği gündemiyle demokratik yönetim arasında köprüler kurulmasına yardımcı olmaktadır.

TCDB yaklaşımının yerel yönetim bünyesine dahil edilmesi

TCDB çalışmasının yerel idarelere dahil edilmesi konusunda geniş bir yelpazeye dağılan yaklaşımlar söz konusudur. Bu yaklaşımlar şu üç ana grupta toplanabilir: (1) toplumsal cinsiyet konusunun olağan bütçe süreçlerinde gündem konusuna haline getirilmesi, (2) farklı politika alanlarında ve programlarında pilot toplumsal cinsiyet bütçesi analizlerinin yapılması, ayrıca (3) stratejik projelerle birlikte çalışılması ve toplumsal cinsiyet göstergelerinin oluşturulması.

VOYVODİNA, SIRBİSTAN: PROGRAMLARIN VE HİZMETLERDEN YARARLANANLARIN İNCELENMESİ

Arka plan ve amaçlar

Sırbistan’ın özerk Voyvodina vilayetinde, Vilayet Çalışma, İstihdam ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Sekreterliği çalışanları tarafından “Voyvodina Özerk Vilayetinde Toplumsal Cinsiyet Bütçelemesine Doğru” adlı çalışma UNIFEM (şu anda BM Kadın Teşkilatı olarak bilinmektedir) desteğiyle planlanmış ve yürütülmüştür. Projeye bu rehberde yer verilmesinin sebebi, belirli programların ve kamu hizmetlerinin incelenmesiyle nelerin yapılabileceğini bu projenin gösteriyor olmasıdır. Proje aynı zamanda sivil toplum gruplarının, Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme yaklaşımının belediye ya da bölge düzeyinde benimsenmesi için yaptıkları lobi çalışmalarında örnek olarak gösterebilecekleri bir çalışma olarak karşımıza çıkmaktadır.

Projenin amaçları şunlardır:

1. Toplumsal cinsiyet perspektifinin bütçeleme sürecine dahil edilmesi ve böylece fonların daha adil ve toplumsal cinsiyete duyarlı şekilde tahsis edilmesi, bunun sonucunda

da mevcut toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin azaltılması ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin teşvik edilmesi.

2. Vilayet çalışanlarının ve karar alıcıların toplumsal cinsiyete duyarlı programların tesis edilmesine daha fazla katkıda bulunması, vilayet bütçesinden tahsisat yapılması, meclis üyelerinin bütçe süreçleri ve bütçenin kabulü konusunda eleştirel bilinç geliştirmeleri ve toplumsal cinsiyet duyarlılığını teşvik etmek için tüm bu imkanlardan yararlanılması.
3. Vilayet bütçesinin toplumsal cinsiyet eşitliği göz önünde bulundurularak oluşturulması ve izlenmesi konusunda sivil toplum kuruluşlarının daha çok rol üstlenmesi.
4. Vilayet bütçesinin toplumsal cinsiyet eşitliği açısından daha şeffaf hale gelmesi.

Pilot girişim kapsamında, istihdam politikalarına ilişkin olarak özellikle istihdam programları ve serbest meslek programları alanında TCDB çalışması yapılmıştır. Bu alanın tercih edilmesinin sebebi, kadınların ekonomik durumunun ve işgücü piyasasına katılımının bir toplumdaki toplumsal cinsiyet eşitliğinin derecesi bakımından çok önemli olmasıdır. Kadınların ekonomik açıdan güvende ve bağımsız olmaları, toplumsal hayatın değişik sahalarda ayrımcılığın ortadan kaldırılmasına katkıda bulunmakta ve hem kişisel hem de toplumsal ilerleme ve kalkınma olanaklarına etki etmektedir. Sırbistan'daki işgücü piyasasında kadınların durumuna bakıldığında, erkeklerin durumuna göre fazlaca bir hareketsizlik ve yüksek oranda işsizlik, daha uzun süre iş arama, işgücü piyasasına tekrar girmede karşılaşılan zorluklar, müteşebbislik anlamında zayıf katılım göze çarpmaktadır.

Bütçe çalışmasına yaklaşım: Voyvodina'da neler yapıldı?

Voyvodina'da benimsenen temel yaklaşım çerçevesinde, toplumsal cinsiyet eşitliği

açısından özellikle önemli olan belirli programların ve hizmet tedarikinin analizi yapılmıştır. Bu analizde uygulanan yöntem, İsveç'te geliştirilen bir yaklaşımı esas almıştır ve geniş çapta politikaların ve programların incelenmesi için çok yararlı bir yöntemdir.

Yapılan analizin temel adımları şu şekildedir (1) programın envanterini çıkarmak ve genel bir özetini yapmak, (2) hedef grupta yer alan kadınların ve erkeklerin temsiliyle ilgili olarak karar vericiler ve programdan yararlananlar arasında bir anket yapmak ve kaynak tahsisinin niteliğini belirlemek ve program sonuçlarını değerlendirmek, (3) anketin sonuçlarını incelemek ve (4) program dahilinde toplumsal cinsiyet eşitliğini iyileştirmek üzere öneriler geliştirmek.

Elde bulunan verilerin nicelik analizine ek olarak, hedef grupta yer alan kişilerle, programdan yararlananlarla ve programları uygulayan kamu çalışanlarıyla yapılan odak grup toplantıları, bu programın analizinde kullanılan metodolojinin temel bir unsuru olmuştur.

Son olarak, analiz sonuçlarının sunulması için genel bir format geliştirilmiştir. Aşağıda özet halinde verilen bu format, benzer girişimlerde de yaygın olarak kullanılmaktadır.

Yöntemin uygulanmasına bir örnek olarak, (IQS - Integrated Qualification Scheme - Toplu Haklar Planı) adlı pilot proje, aşağıda temel unsurlarıyla gösterilmektedir. Bu planın amacı eğitim merkezlerinin inşa edilmesini desteklemek, işsizlere eğitim vererek işgücü piyasasına geri dönmelerini sağlamak ve insanların kendi işlerini kurma çabalarını teşvik ederek daha rekabetçi olmalarını temin etmektir.

Program faaliyetleri arasında, bilgisayar becerileri eğitimleri (temel bilgisayar becerileri ve çok sayıda özel amaçlı bilgisayar becerileri eğitimleri) ve yeni başlayan girişimciler için eğitimler vardır.

Voyvodina Özerk Bölgesi: TCDB analizi bulgularının sunuluş biçimi:

1. Program hakkında temel bilgiler

- Programın amaçları
- Programa katılım şartları
- Faaliyetler
- Hedef kitle hakkında bilgi
- Programın çözmeyi hedeflediği sorunlar (varsa)

2. Bulgular / sonuçlar

- Programdan yararlananlar arasında kadın ve erkeklerin temsili (sayı ve oran)
- Kaynaklar ve bunların kadınlara ve erkeklere ne şekilde dağıtıldığı (sayı ve oran)
- Sonuçlar: Faaliyetlerin kadınlar ve erkekler üzerindeki etkileri nelerdir?
- Toplumsal cinsiyet temelli sorunların açıklanması
- Odak gruplardan elde edilen bulgular

3. Düşünceler

- Genel bulgular, eksik kalan bilgiler, ilave öneriler vs.

4. İncelenen programların geliştirilmesine yönelik tavsiyeler

Analiz, programa katılım için aranan kriterlerin incelenmesiyle ve hedef grup hakkında bilgi toplanmasıyla başlamaktadır. Yer sınırlaması dolayısıyla analizin bu kısmından elde edilen sonuçlar burada ayrıntılı olarak gösterilmemektedir. Özet olarak, iş sahibi olanlar (kadınların istihdam oranı %34 iken erkeklerinki %54'tür) ile iş sahibi olmayanlara (kadınlarda işsizlik oranı %22 iken erkeklerde %15'tir ve kadınlar uzun süredir işsiz olan kişiler arasında

çoğunluğu oluşturmaktadır) ve girişimcilere (bunların %23'ü kadın, %77'si erkektir) bakıldığında, kaydadeğer toplumsal cinsiyet farklarının mevcut olduğu görülmektedir (verilerin tamamı 2006 yılına aittir).

Analizin ikinci adımı, genel katılımcı sayısı içinde kadınların ve erkeklerin temsilini değerlendirmek ve farklı eğitim türlerine göre bunları ayırtmak olmuştur (bkz. Tablo8).

Tablo 8: Eğitim türüne göre toplam katılımcı sayısı içindeki kadın ve erkekler

Eğitim türü	Eğitim sayısı	Katılımcı sayısı	Kadın sayısı	Kadın Oranı	Erkek sayısı	Erkek Oranı
İşsizler için:	48	504	320	%63	184	%37
1. Temel bilgisayar becerileri	19	240	198	%82	42	%18
2. Özel amaçlı bilgisayar eğitimi	29	264	122	%46	142	%54
Yeni başlayan girişimciler için:	11	255	107	%42	148	%58

Kaynak: Vilayet Sekreterliği (2009)

Kadınlar eğitimlere katılanların yaklaşık üçte ikisini (%63) oluştursalar da, kadınların temel bilgisayar becerileri eğitimlerinde (%82) özel amaçlı eğitimlerden (%46) daha çok temsil edildiği, erkekler açısından ise durumun bunun tersi olduğu gözlemlenmektedir. Ayrıca, girişimcilik eğitimine katılanlar arasında kadınların oranı Voyvodina'daki serbest meslek sahiplerinin geneli arasındaki kadın girişimci oranından (%23) çok daha yüksek olsa da, girişimcilik eğitimine katılan kadınların sayısı erkeklerinkinden daha azdır. Kadınların girişimcilik eğitimine nispeten yüksek katılımı, kadınların yeni bilgiler edinme konusundaki istekliliği şeklinde yorumlanabileceği gibi, kadın girişimcilerin özellikle desteklenmesinden de kaynaklanıyor olabilir.

Analizin bir sonraki adımında kamu kaynaklarının kullanımına bakılmıştır. Bu işlem, farklı türdeki eğitimlerin genel masrafı hakkında bilgi edinilerek yapılmıştır. Bu bilgiye bağlı olarak, genel eğitim harcaması katılımcı sayısına bölünmüş ve farklı türdeki eğitimlerin ortalama fiyatı kolaylıkla hesaplanmıştır. Aynı şekilde, eğitime katılan kadınlar ve erkekler için harcanan meblağı tespit etmek de mümkündür.

Aşağıdaki tabloda da görüldüğü gibi, katılımcı başına eğitim ücretinin en düşük olduğu alan temel bilgisayar eğitimidir; bu eğitime katılanların büyük çoğunluğu da kadınlardır. Çok daha yüksek oranda erkeğin katıldığı özel amaçlı eğitimlerin ücreti ise çok daha yüksektir. Dolayısıyla, katılımcı erkeklerin tamamı için yapılan ortalama toplam harcamanın katılımcı kadınlar için yapılan harcamadan yüksek olmasında şaşılacak bir durum bulunmamaktadır. Aynı şekilde, kadınlar için yapılan ortalama harcama (yaklaşık 20.000 Sırp Dinarı) erkekler için yapılan harcamadan (26.000 Sırp Dinarı) daha azdır.

Tabloda da görüldüğü gibi, katılımcı başına eğitim ücretinin en düşük olduğu alan temel bilgisayar eğitimidir; bu eğitime katılanların büyük çoğunluğu da kadınlardır.

Tablo 9. Kaynakların dağılımı: Eğitim türüne göre eğitim harcaması ve katılımcı başına ortalama eğitim harcaması (kadınlar ve erkekler)

Eğitim türü	Katılımcı başı bedel	Kadınlar	Erkekler	Kadınlara harcanan Sırp Dinarı (1,000)	Erkeklerle harcanan Sırp Dinarı (1,000)
Temel bilgisayar becerileri	12,575	198	42	2,490	528
Özel amaçlı bilgisayar eğitimi: Web tasarımı	40,714	42	48	1,710	1,954
Özel amaçlı bilgisayar eğitimi: AutoCad	48,060	22	46	1,057	2,210
Yeni başlayan girişimciler: İş yönetimi ve iş geliştirme	21,210	100	140	2,120	2,970
...	...	...	...	...	...
Kadınların/erkeklerin tümü için yapılan toplam harcama				8,597	8,718
Kadın/erkek başına yapılan ortalama harcama				20	26

Kaynak: Vilayet Sekreterliği (2009)

Eğitimden yararlananlara ilişkin niceliksel analiz son adımında ise eğitim sonrası iş bulma olgusuna dair sonuçlar incelenmiştir. Aşağıdaki tabloda ilgili sonuçlar gösterilmektedir. Beklendiği gibi, özel amaçlı eğitimlere katılanların iş bulma ihtimali çok daha yüksektir. Bu noktada veriler, özel amaçlı eğitimlere katılan kadınların iş bulma ihtimalinin (katılımcı kadınların %56'sı iş bulmuştur) erkeklerinkinden (erkeklerin %45'i iş bulmuştur) dahi yüksek olduğunu göstermektedir. Bu sonuçlar, daha fazla araştırılması gereken bazı sorulara işaret etmektedir (örneğin, kadınların özel amaçlı eğitimlere katılımını neyin engellediği sorusu). Aynı şekilde, sonuçlar, eldeki kaynakların daha iyi kullanılması için gerekli politika değişikliklerine de işaret etmektedir.

karşı karşıya olduğu özel ihtiyaçlar ve sorunlar ve bu konularla ilgilenen kadınlar hakkında niteliksel veri toplamak için yararlı bir yöntemdir. Bu yöntemle varılan sonuçların birkaçını belirtmek gerekirse: odak grup bulguları, girişimciler açısından başlangıçtaki adaletsiz şartlara (kaynak eksikliği) ve aile içinde destek olmamasına ve kadınlara sistemli olarak destek verilmiyor olmasına işaret etmiştir. Programı yürüten kamu çalışanları, işgücü piyasasına dair kapsamlı bir inceleme bulunmamasının, gerek program planlaması açısından gerekse girişimciler açısından engel teşkil ettiğini belirtmişlerdir.

Elde edilen başarılar ve sonuçlar

Voyvodina'daki projenin kısa vadedeki sonuçları şu şekildedir:

Tablo 10. Sonuçlar: Eğitime katılanların eğitim sonrası işe girme durumu

Eğitim türü	Temel eğitim kadınlar	Temel eğitim erkekler	Özel amaçlı eğitim kadınlar	Özel amaçlı eğitim erkekler
Toplam katılımcı sayısı	198	42	122	142
Tamamlanan eğitimler	198	41	120	141
Eğitim sonrası işe girenler	67 %34	13 %32	67 %56	63 %45
Yarı zamanlı iş	5	0	2	6

Kaynak Vilayet Sekreterliği (2009)

Niceliksel analize ek olarak odak grup toplantıları düzenlenmiştir. Odak grup toplantılarında, insanlarla grup halinde görüşmeler yapılmakta ve eğitimlere katılan kadınların bakış açıları hakkında daha fazla bilgi edinmek ve kadınların işgücü piyasasında karşılaştıkları sorunları daha iyi kavramak amaçlanmaktadır. Programları yürüten kamu çalışanları, eğitimlere katılanlar, girişimciler ve işsizlerle ayrı ayrı odak grup toplantıları yapılmıştır. Odak grupları, algılar, değerlendirmeler, kadınların

- İstihdamla ilgili programlarda değerşiklik yapılmasına dair önerilerin geliştirilmesi ve böylece bu programların toplumsal cinsiyete duyarlı hale gelmesi (vilayet idaresinin belirli programlarının toplumsal cinsiyete ilişkin yönlerinin daha iyi anlaşılmasına bağlı olarak).
- Vilayet Çalışma, İstihdam ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Sekreterliği çalışanlarının programları toplumsal cinsiyet açısından analiz etme kabiliyetini arttırmak.

- Toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamadaki önemini kavrayan ve toplumsal cinsiyet eşitliğini projelerine dahil etme konusunda bilgi sahibi üst düzey vilayet idaresi çalışanlarından bir ekip oluşturmak.
- Bütçelerin toplumsal cinsiyetle ilgili yönlerini kavrayan ve parlamentodaki görevlerini, toplumsal cinsiyet perspektifinin Voyvodina Özerk Vilayeti bütçesine entegre etme amacını taşıyan girişimleri desteklemek amacıyla kullanmaya hazır belirli Meclis üyelerinden bir grup oluşturmak.
- Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme konusunda sivil toplum kuruluşlarının bilincini arttırmak, bu kuruluşların toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme uygulamasına konması için çerçeve oluşturulmasına daha fazla katkıda bulunmasını sağlamak.

Genel olarak, pilot girişim, TCDB yaklaşımının vilayete sağladığı imkanların ve yararların altını çizmiş ve idare içindeki ve dışındaki paydaşların yetkinliklerinin artmasını sağlamıştır. Ayrıca, Vilayetteki planlama ve bütçelemeyle ilgili farklı paydaşlar ve aktörler arasında ortaklıklar ve bağlantılar tesis edilmiştir, ki bunlar, Voyvodina’da Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme girişiminin sürekliliği açısından ümit vericidir.

Kaynak: Vilayet Çalışma, İstihdam ve Cinsiyet Eşitliği Sekreterliği (2009)

BERLİN, ALMANYA: TCDB YAKLAŞIMININ KENT DÜZEYİNDE SİSTEMATİK ENTEGRASYONU

Berlin’de benimsenen yaklaşım, Berlin şehrinde kamu idaresince yürütülen girişime bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme, Berlin’in ve şehrin farklı bölgelerinin bütçe politikalarına sıkı sıkıya entegre olmuş durumdadır.

2001 yılında yeni yerel hükümetin seçilmesinin ardından Toplumsal Cinsiyet Bütçeleme koalisyon anlaşmasına dahil edildi. Farklı partilerden kadınlar Toplumsal Cinsiyet Bütçeleme konusuna eğildi ve bunun kabul edilmesi konusunda lobi çalışması yaptı.

Arka plan ve amaçlar

Berlin’de Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme Girişimi (vilayet ve belediye düzeyinde) adlı sivil toplum grubu Mayıs 2001’de Kadın STK’ları Forumu tarafından düzenlenen bir atölye çalışmasının ardından kurulmuştur. Girişim gönüllü olarak faaliyet göstermekte ve STK’lardan, vakıflardan, akademisyenlerden, partilerden ve işçi sendikalarından kadınları bir araya getirmektedir. Girişimin hedefi, Berlin’deki politikaların toplumsal cinsiyet açısından etkisini değerlendirecek bir strateji olarak Berlin’de adlandırıldığı şekliyle Toplumsal Cinsiyet Bütçeleme uygulanması için lobi yapmak şeklindeydi. 2001 yılında yeni yerel hükümetin seçilmesinin ardından Toplumsal Cinsiyet Bütçeleme koalisyon anlaşmasına dahil edildi. Farklı partilerden kadınlar Toplumsal Cinsiyet Bütçeleme konusuna eğildi ve bunun kabul edilmesi konusunda lobi çalışması yaptı. Bir yıl sonra Toplumsal Cinsiyet Bütçeleme siyasi bir ilke olarak Toplumsal Cinsiyetin Gündemde Tutulması stratejisine başarılı şekilde entegre edilmiş durumdaydı.

Berlin’de neler yapıldı?

Aşağıda gerek sivil toplum girişiminin faaliyetleri gerekse kamu idaresi içinde yapılan çalışmalar birlikte anlatılmaktadır, zira bunların her ikisi de Berlin’deki Toplumsal Cinsiyet Bütçeleme çalışmasının önemli unsurları arasındadır.

TCDB yaklaşımının olağan bütçe politikalarına dahil edilmesine yönelik sivil toplum lobisi

Sivil toplum girişimi, 2001 seçimi öncesinde Toplumsal Cinsiyet Bütçelemesini seçim kampanyasının bir parçası haline getirmek için çok faal hareket etti. İlk olarak, Berlin'deki partilere ve yerel yönetim temsilcilerine açık bir mektup yazıldı. Seçimden sonra Girişim Toplumsal Cinsiyet Bütçelemesinin fiilen uygulanmasını temin etmek amacıyla hemen siyasetçilerle ve Berlin yönetiminden temsilcilerle toplantılar ayarladı. Girişim bütçe analiziyle meşgul olmadı, zira 2001 yılından sonra bu işi Berlin idaresi yapmaktaydı. Yine de Girişim bir "gölge rapor" yayımlayarak Berlin yönetiminin Toplumsal Cinsiyeti Gündemde Tutma ve Toplumsal Cinsiyet Bütçelemesini uygulama faaliyetlerini yorumladı ve başarılı bir uygulama için gerekli kriterlere işaret etti. Girişim lobicilik yaparak bütçe sürecini etkilemeye çalışmaktadır. Gölge rapora ek olarak el ilanları yayımlamakta, diğer yurttaş gruplarıyla bağlantılar kurmakta, siyasetçilere kritik sorular yöneltmekte ve Toplumsal Cinsiyet Bütçelemesi konusuyla ilgili etkinlikler düzenlemektedir.

İdare içindeki çalışmalara yol gösterme

İdare içinde yapılan çalışmaların sorumluluğu bütçe dairesine aittir ve bu daire çalışmanın itici gücünü oluşturmuştur. Kurulan Toplumsal Cinsiyet Bütçeleme düzenleme ve çalışma grubunun başkanı, bütçe dairesinin müdürü olmuştur. Grup, üst düzey idari yetkililerden, Berlin yönetiminde yer alan toplumsal cinsiyet gündem grubundan, iki milletvekilinden (biri muhalefet diğeri de iktidar partisinden olmak üzere), ayrıca bir de sivil toplum girişimi üyesinden oluşmaktadır. Dolayısıyla geniş bir katılım sağlanmış ve bu grup Berlin'de Toplumsal Cinsiyet Bütçelemesinin uygulanmasına yol gösterme görevini üstlenmiştir. Buradaki yaklaşım açık şekilde yukarıdan aşağıya doğru işleyen bir yaklaşımdır ve idare incelemeyi yapmakla yükümlüdür.

Cinsiyet Bütçeleme yaklaşımı Berlin'de kademe kademe uygulanmış, farklı bölge ve mahallelerde pilot çalışmalar yapılarak işe başlanmış, sonrasında bütçenin daha fazla kalemini kapsayacak şekilde faaliyet genişletilmiştir.

Yaklaşımın Berlin'de uygulanışı

Toplumsal Cinsiyet Bütçeleme yaklaşımı Berlin'de kademe kademe uygulanmış, farklı bölge ve mahallelerde pilot çalışmalar yapılarak işe başlanmış, sonrasında bütçenin daha fazla kalemini kapsayacak şekilde faaliyet genişletilmiştir. Berlin'de hizmetlerden yararlananlara yönelik bir temel yöntem kullanılmıştır: Toplumsal Cinsiyet Bütçesi çalışmasının temel amacı, hizmetleri kullananların kimler olduğunu incelemek, kamu harcamalarından yararlanan kadınların/kız çocuklarının ve erkeklerin/erkek çocuklarının sayısına bakmak olmuştur. İnceleme sonucunda kamu idaresinin, kendi yürüttüğü toplumsal cinsiyet politikaları konusunda düşünmesini sağlamak ve politikaların ve bütçelerin toplumsal cinsiyete duyarlılığını arttırıcı itici gücü temin etmek hedeflenmiştir.

Tablo 11. 2008/9 yıllarında Berlin'de mahalle düzeyinde yapılan Toplumsal Cinsiyet Bütçesi çalışmasından elde edilen Toplumsal Cinsiyet verileri Örnekleri (Tempelhof-Schöneberg)

Bütçe kalemleri	Bütçe (€)	Kullanım			
		Sayı		Oran (%)	
		Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
Kütüphaneler	1.637.410,-	1.027.725	504.964	%67,1	%32,9
Müzik Okulu					
Müzik dersleri	3.657.958,-	58.252	43.410	%57,3	%42,7
Konserler	66.342,-	318	118	%72,9	%2,1
Sürekli Eğitim					
Göçmenlere yönelik dil kursları	921.664,-	18.858	5.257	%78,2	%21,8
Kurslar ve diğer etkinlikler	1.686.404,-	30.188	9274	%76,5	%23,5
Okul diploması almak için devam edilen kurslar	305.392,-	20.492	16.767	%55,0	%45,0

Yukarıdaki tabloda (bkz. Tablo 11) mahalle düzeyinde yapılan analiz örneklendirilmektedir. İncelenen ana alanlar arasında müzik okulları, halk kütüphaneleri, spor tesisleri ve gençliğe destek politikaları bulunmaktadır.

Hizmetleri kullananlar ya da hizmetlerden yararlananlar hakkındaki Toplumsal Cinsiyet Bütçe analizi sırasında temin edilmiş olan bilgiler, farklı hizmetlerin kullanımındaki potansiyel toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin görüşülmesi ve tüm yurttaşların hizmetlerden eşit şekilde yararlanabilmeleri için verilen hizmetlerde iyileştirmelere gidilmesi bakımından kamu idaresi bünyesinde önemli bir temel oluşturmuştur. Hizmetlerden yararlanmada ve kaynakların dağılımında toplumsal cinsiyetler arasında tespit edilen farkların sebepleri belirlenmiş ve ilgili tedbirler ortaya konmuştur. İdare, hizmetlerden yararlananlar üzerinde yapılan toplumsal cinsiyet incelemesini esas alarak toplumsal cinsiyete özel amaçlar belirlemekte ve durumu iyileştirmek için alınacak tedbirleri tespit etmektedir.

Berlin’de cinsiyetle ilgili bilgiler sistemli şekilde bütçe evrakına dahil edilmektedir.

Elde edilen başarılar ve sonuçlar

Berlin’de toplumsal cinsiyetle ilgili bilgiler sistemli şekilde bütçe evrakına dahil edilmektedir. Bu çalışma 2002 yılından bu yana kesintisiz olarak yapılmakta ve gittikçe daha fazla sayıda alan bütçe analizi kapsamına alınmaktadır. Çalışmanın sürekliliği ve yönlendirici grubun ve bütçe dairesinin yol göstericiliği, kamu idaresi içinden gelen direnci kırmaya yardımcı olmuş ve destek sağlamıştır.

Seçilen yöntem basittir, ancak bu durum bizzat kamu idaresinin de işin içine girmesine imkan tanımaktadır. Veri eksikliğinin söz konusu

olduğu alanlarda, veri teminine yönelik çalışmalar devam etmektedir. Berlin’de uygulamaya konacak bir sonraki adım kamu teşvik ödemelerinin toplumsal cinsiyetle ilgili yönlerinin incelenmesi olacaktır.

Dünyadaki Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçe Girişimlerinin geldiği yerin incelenmesi

Dünyadaki TCDB deneyimlerinin geldiği yere bakıldığında, Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme’nin farklı somut şekiller alabildiği ve değişik amaçlar/hedefler, aktörler ve giriş noktaları, araçlar ve enstrümanlar benimseyebildiği görülmektedir. Geniş bir alana yayılan farklı stratejiler kullanılmakta ve bu çerçevede kapasite ve beceri geliştirme, araştırma ve inceleme, politika ve veriler hakkında destek toplama çalışmaları, ortaklık ve bağlantı tesis etme faaliyetleri yapılmaktadır.

TCDB analizinin yalnızca bütçelerle ilgili bir konu olmadığı, genel politikalarla sıkı bağlantılar kurmak gerektiği ve özellikle ekonomi politikası analizinin ve bütçeleme üzerine yapılacak çalışmaların başlangıç noktası olarak değerlendirilebileceği görülmektedir.

Her bir girişim aynı zamanda sürece dahil aktörler arasında bir bilgi edinme tecrübesidir. Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme amacına ulaşmak için çaba gösterirken bu hususa sürekli öncelik vermek gerekmektedir. TCDB uzun vadeli bir süreçtir.

Farklı aktörler, özellikle de toplumsal cinsiyet eşitliğini savunanlar, bütçe ve planlama uzmanları ve sektörlerle yönelik politikalar konusunda uzman olanlar arasındaki işbirliği, derinlemesine çalışmalar yapmak için gerekli bilgileri toplayabilmek açısından gereklidir.

İdare içindeki ve dışındaki aktörleri ve faaliyetleri kapsamında bulunduran girişimlerin özellikle başarılı olduğu görülmektedir. Elde

---

bulunan bilgilerin, kaynakların, ya da idare içindeki ve dışındaki aktörlerin benimsedikleri amaçların farklılığı nedeniyle, idare içinde ve dışında değişik türde TCDB çalışmaları yürütülebilir. Çalışmaların yürütülmesini farklı açılardan destekleyebilecek ortaklıkların tesis

edilmesi için çeşitli imkanlar bulunmaktadır. Politika yapıcılarının taahhütte bulunması ve kamu yönetiminin yol göstericiliği, idare içindeki girişimlerin başarısı için esastır. Dolayısıyla, her TCDB girişimi, ilgili karar vericilerin dikkatini çekmek için çaba göstermelidir.

12. TCDB Anlayışının Yerel Planlama ve Bütçeleme Çalışmalarına Dahil Edilmesi Konusunda Yerel İdarelerin İkna Edilmesi

Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme, elde bulunan paranın daha iyi şekilde harcanmasıyla ilgilidir.

TCDB ÇALIŞMALARINA KARŞI SIK SIK ÖNE SÜRÜLEN BAZI İDDİALAR VE BUNLARA CEVAPLAR

İdare dışındaki Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme girişimleri son derece değerli olabilir ve toplumsal cinsiyet eşitliğini ve kadın konularını destekleyebilir, ancak uluslararası tecrübe göstermektedir ki, en iyi sonuçların alınabilmesi için belediye içinde bir kısım TCDB çalışması çok yararlı olabilir. En iyi sonuçlara varmak ise idare içinde ve dışında yapılan TCDB çalışmalarının birbirini tamamlamasıdır.

İşte bu sebeple, Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme çalışması başlatmanın yararlı olacağı konusunda belediyeyi ikna etmek önem kazanmaktadır. TCDB, kadın haklarını ve toplumsal cinsiyet eşitliğini geliştirmenin yanı sıra, ekonomik büyümeye ve verimliliğe, ayrıca demokratik yönetişime ve katılıma da katkı sağlamaktadır. TCDB yaklaşımının ana faydaları 3. Bölümde izah edilmiştir.

Yine de belediyelerdeki başlıca paydaşların ya da kamu görevlilerinin, sizin TCDB girişimi başlatmak istediğiniz ortamda bunun mümkün olmadığını iddia etmesi beklenebilir. Aşağıda, belediyelerde TCDB girişimleri başlatma çabalarına karşı sık sık öne sürülen iddialardan oluşan bir derleme ve bunlara karşı iddialar ve TCDB yaklaşımına itirazlara verilen cevaplar sunulmaktadır.

“Bütçemiz küçük ve harcamaların hepsi sabit, ilave politikalara ayıracak para yok”

Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçelemenin bütçelerin küçük olduğu durumlarda mümkün hatta daha da önemli olduğuna dair bazı görüşler:

Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme mutlaka ek fon gerektirmez. Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme, elde bulunan paranın daha iyi şekilde harcanmasıyla ilgilidir. Çok sınırlı bir bütçe içinde dahi politikaların toplumsal cinsiyet eşitliğini iyileştirmek üzere planlanıp planlanmadığı ve paranın mümkün olan en iyi şekilde harcanıp harcanmadığı sorusu önemli bir sorudur. Aynı şekilde, bütçe kesintilerinin söz konusu olduğu dönemlerde, azaltılan belediye ya da devlet bütçesinin yükünü kimin çektiğine daha yakından bakılması önemlidir. Uluslararası incelemelerin –örneğin federal düzeyde, vilayet ve belediye düzeyinde İsviçre’de yapılan bütçe kesintileri analizi- gösterdiğine göre, kimi zaman bütçe kesintilerinin yükünü orantısız şekilde kadınlar çekmektedir, ki bu durum da toplumsal cinsiyeti göz ardı eden politikaların çoğu kez istenmeyen bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır.

“Kadınlara yönelik pek çok projemiz var zaten!”

Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçelemenin yine de önemli olduğuna dair bazı görüşler:

Kadınlara özel projelerin ve politikaların bulunması yerindedir. Kadınların özel ihtiyaçları ve karşı karşıya olduğu dezavantajlar bakımından bu önemlidir. Kadınlara özel projeler ve bütçe kalemleri, nitelikli politikaların parçası olmuştur ve bu tip politikalar varlıklarını sürdürmeli ve güçlendirilmelidir. Yine de, kadın ve erkek eşitliğine yönelik politikaları güçlendirmek için Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme yaklaşımını kullanma fırsatı bulunmaktadır. Özellikle kadınlara yönelik projeler ve bütçeler genelde toplam bütçenin az bir kısmını oluşturmaktadır. TCDB yaklaşımı, toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarının politika yapma faaliyetinin merkezine yerleştirilmesine yardımcı olabilir.

Kadınlara özel projelere ek olarak, TCDB yaklaşımı genel bütçenin toplumsal cinsiyet eşitliği üzerindeki etkisine vurgu yaparak toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarını güçlendirebilir. Tüm ana politikalar ve bütçe kalemleri TCDB stratejisi dahilindedir ve bu alanların hepsinin toplumsal cinsiyet eşitliğinin iyileştirilmesine sağladığı katkıyı arttırmak amaçlanmaktadır. Belirli bir politika sahasında hedeflenen grupların, politikalardan yararlananların ya da karar vericilerin kimler olduğu sorusuna bakıldığında, toplumsal cinsiyete karşı tarafsız görünen bir politikanın toplumsal cinsiyetle ilgili önemli yönleri olabildiği görülebilir.

Toplumsal cinsiyet eşitliği konusunun gündemde tutulması söz konusu olduğunda ise TCDB yaklaşımı, toplumsal cinsiyete karşı tarafsız görünenler de dahil olmak üzere tüm politika alanlarının toplumsal cinsiyet eşitliği stratejilerinin parçası haline getirilmesini temin etme amacındadır.

“Bizim birçok kadın çalışanımız var ve kamu hizmetinde kadınların bulunmasını teşvik ediyoruz!”

Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçelemenin yine de önemli olduğuna dair bazı görüşler:

Kadınların kamu hizmetinde bulunmasını teşvik etmek ve idare içinde özellikle üst düzey pozisyonlarda yetersiz temsil edildikleri kamu yönetimi alanlarında kadınların oranını arttırmak önemli olmakla birlikte, bu husus TCDB yaklaşımının yalnızca bir yönünü oluşturmaktadır. Personel harcamaları kamu bütçesinin önemli bir oranını oluşturduğundan, kamu çalışanlarına yönelik harcamaları TCDB faaliyetlerine dahil etmek çok ilginç bir yaklaşım olabilir. Böyle bir yaklaşım özellikle kadınların her alanda ve karar alma düzeylerinde eşit temsil edilmelerini sağlamak ve cinsler arasında ücret farkları olmamasını temin etmek açısından faydalı olabilir. Yine de bu yaklaşım TCDB yaklaşımının yalnızca (küçük bir) parçasıdır. Toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme kapsamında her politika alanda toplumsal cinsiyete duyarlı planlama ve bütçeleme yer almaktadır.

“Kadınlar dezavantajlı değil, hepimiz eşitiz!”

Bireysel düzeyde bir eşitlik algısı olmasına rağmen toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin sürdüğüne dair bazı görüşler:

Tek tek kimi kadınlar, özellikle üst düzey eğitimli kadınlar eşit derecede değer gördüklerini hissediyor ve kendilerini mesleki ve özel hayatta eşit olarak kabul ediyor olabilirler. Buna rağmen, tek tek kadınların ve erkeklerin yaşadıklarının ötesine geçmemiz ve toplumdaki toplumsal cinsiyet kalıplarını hesaba katmamız gerekir. Kadınların ve erkeklerin durumlarını gösteren verilere baktığımızda pek çok farkın olduğunu görmekteyiz. Kadınlar ve erkekler işgücü piyasasında eşit şekilde temsil edilmemektedir ve çoğu kez kadınların işgücü

piyasasına girip iyi ücretli bir iş bulması daha zor olmaktadır. Kazanç açısından ise toplumsal cinsiyetler arasında hala büyük bir fark söz konudur; ortalamada kadınlar erkeklerden daha az kazanç elde etmektedir. Toplum içinde erkeklerin ve kadınların rollerine baktığımızda büyük farklar görmekteyiz. Kadınlar ev içinde daha fazla sorumluluk üstlenir, çocukların ve yaşlıların bakımıyla ve ücretsiz diğer faaliyetlerle meşgul olurken, erkekler ekonomik ve kamusal hayatta daha fazla temsil edilmektedir. Güvenlikle ilgili konuların dahi kadınlar ve erkekler açısından farklı yönleri bulunmaktadır. Kişisel güvenlik meselesi, örneğin kamusal alanlarda kendini güvende hissetmek ya da cinsel şiddetten korunabilmek kadınlar açısından çok önemli bir konu iken, erkeklerin güvenlik konusunda daha farklı sorunları vardır. İstihdam, sağlık, eğitim, ticari teşvik politikaları gibi farklı politika alanlarına toplumsal cinsiyet objektifinden baktığımızda kadınların ve erkeklerin durumlarındaki farklılıklardan dolayı bu politikalardan değişik şekillerde etkilendiklerini görmekteyiz. Bu ise, her zaman dezavantajların değil farklılıkların varlığını sürdürdüğü ve politikaların bu toplumsal cinsiyet farklarını dikkate alarak toplum içinde değişik gruplar içinde yer alan kadınların ve erkeklerin farklı olabilecek ihtiyaçlarının ve tercihlerinin göz önünde bulundurulması gerektiği anlamına gelmektedir.

Bütün bu hususların kadınların ve erkeklerin yaşamları üzerinde önemli sonuçları bulunmaktadır. Dolayısıyla, tek tek kadınlar ya da erkekler herhangi bir dezavantajla karşı karşıya olmasa da toplum içinde kadınların ve erkeklerin yaşamları eşit olmaktan çok uzaktır. TCDB ve toplumsal cinsiyete duyarlı diğer politika yaklaşımları, kadınların ve erkeklerin gerçek durumuna, mevcut eşitsizliklere, farklı olabilecek ihtiyaçlara ve tercihlere yakından bakmakta ve bu farkların politikalar ve bütçeler belirlenirken dikkate alınmasını temin

etmektedir. Toplumdaki kadın-erkek eşitliğini bir bütün olarak iyileştirme amacına yönelik olarak TCDB, toplumsal cinsiyete duyarlı analiz, politika planlaması ve bütçeleme yapılmaması için spesifik yöntemler önerebilir.

“(Sadece) toplumsal cinsiyet meseleleriyle ilgileniyor değiliz, aynı zamanda diğer dezavantajlı kesimlerle de ilgileniyoruz”

Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçelemenin toplumsal cinsiyetin yanısıra farklı sosyal ve dezavantajlı kesimleri hesaba katan çok boyutlu bir yaklaşım olduğuna dair bazı görüşler:

Genellikle Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçelemen bahsederken konuyu basitleştirerek kadın-erkek eşitliğini sağlamaktan söz ediyoruz. Ancak daha açık olmak gerekirse TCDB kadınlara ve erkeklere homojen birer grup olarak bakmamaktadır. Kadınların ve erkeklerin yaş, etnik kimlik, kentsel ya da kırsal yaşam, özürlü olma ya da olmama, fakir olup olmama gibi pek çok sosyal ve ekonomik unsura bağlı olarak farklı durumları, engelleri, öncelikleri ve ihtiyaçları olduğunu hesaba katmaktadır. Nitelikli bir toplumsal cinsiyet analizi, ele alınan politika sahası yahut mesele açısından önem taşıyorsa, kadınların ve erkeklerin yukarıda bahsedilen farklar bağlamındaki durumlarını da değerlendirir.

Aynı zamanda şunu da görmeliyiz ki, “diğer dezavantajlı kesimler” ya da sosyal gruplar da homojen değildir. Özürlü kadınların ya da özürlü erkeklerin durumu çok farklı olabileceği gibi, fakir kadınların ve fakir erkeklerin, yüksek ya da düşük düzeyde eğitilmiş kadınların ve erkeklerin işgücü piyasasındaki durumları ya da yaşlı kadın ve erkeklerin durumları da farklı olabilir. Sonuç olarak, spesifik herhangi bir grubu hedefleyen bir politikanın bu grup içindeki kadınların ve erkeklerin ihtiyaçlarını ve önceliklerini etkili şekilde karşılayabilmek için

---

toplumsal cinsiyet perspektifinden uygulamaya konması gerekir. Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme, toplumsal cinsiyetle ilgili konuların farklı grupları hedefleyen bu politikalara dahil edilmesini temin eden ve böylelikle bu politikaların ve verilen hizmetlerin etkinliğini arttıran bir yaklaşımdır.

“Elimizde cinse göre ayrıştırılmış veri bulunmuyor!”

Cinse göre ayrıştırılmış veri bulunmasa da (ya da sınırlı ölçüde bulunsa da) TCDB girişimleri başlatılabileceğine dair bazı görüşler:

Her türlü toplumsal cinsiyet analizi açısından, kadınların ve erkeklerin toplum içindeki durumlarını anlamak için cinse göre ayrıştırılmış veri bulunması elbette çok yararlıdır. Bu veriler TCDB için muhakkak önemlidir ancak veri eksikliği girişimi başlatmama gerekçesi olmamalıdır.

Çoğu kez veri eksikliğiyle ilgili söylenenler abartılı niteliktedir. Genelde veri mevcuttur fakat insanlar verinin varlığından haberdar değildir. Veriler toplanmış ancak yayımlanmamış olabilir. Cinse göre ayrıştırılmış istatistiklerin mevcut olmadığı bir durumda dahi, kadınların ve erkeklerin durumları hakkında bilgi alınabilecek birkaç kaynak bulunmaktadır. Belirli politika alanlarına yönelik olarak hazırlanmış raporlar ya da çalışmalar olabilir, kamu idaresinin elinde hedefledikleri gruplar ve hizmetlerden yararlananlar hakkında sistemli şekilde toplanmamış da olsa veri bulunabilir. Özellikle kadın grupları ve sivil toplum kuruluşları gibi paydaşlar ya da araştırmacılar toplumsal cinsiyet eşitliğine ulaşılması için aşılması gereken engelleri iyi biliyor olabilir.

Dolayısıyla, elde resmi veri olmaksızın Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme girişimi başlatmanın bir yolu, seçilen politika alanla-

rındaki toplumsal cinsiyet farklarını ve toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini farklı kaynaklardan bilgi ve veri toplayarak belirlemektir. Problemlerin anekdotlardan oluşan bilgiler aracılığıyla yahut belirli politikalar üzerinde çalışan kişilerin deneyimleri vasıtasıyla ve güvenilir veriler olmaksızın tespit edilmiş olması halinde ise TCDB girişimi ilgili verilerin sistemli şekilde toplanması çalışmasını başlatabilir ve teşvik edebilir. Ayrıca, farklı faaliyetler için ne şekilde vakit harcadığına ilişkin genel kalıplar hakkında veri toplanması (zaman kullanımı anketleri) için destek istenebilir. Kapsamlı ve düzenli zaman kullanımı anketleri genel olarak en verimli şekilde ülke düzeyinde yapılmaktadır. Yerel düzeyde, kamu hizmetlerinin verilmesine destek amaçlı olarak ücretsiz olarak harcanan vakit hakkında veri toplanabilir.

Kadınların ve erkeklerin durumları hakkında yalnızca resmi istatistikler ve niceliksel veriler değil, niteliksel veriler de önemli olabilir.

Böylece, çok az veriyle ya da hiç veri olmaksızın da bir girişim başlatmak mümkündür ve TCDB girişimi, daha kesin bilgilerin nerelerde yararlı olabileceğini belirleyerek toplumsal cinsiyetle ilgili konularda daha fazla ve daha nitelikli istatistik tutulmasını sağlayabilir. Dolayısıyla TCDB, kadınların ve erkeklerin toplum içindeki durumları ve mevcut toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri hakkında daha nitelikli bilgi edinilmesine katkıda bulunabilir. Politika yapma faaliyetinin kalitesini arttırmak açısından bütün bunlar önem arz etmektedir.

“Yapacak daha önemli işlerimiz var!”

Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçelemenin önemini vurgulayan bazı görüşler:

Toplumsal cinsiyete duyarlı politikaların belediyede ne ölçüde öncelikli olduğu, kadın konularına ve toplumsal cinsiyet eşitliğine verilen siyasi önceliklerle ilgili bir meseledir.

Belediye içindeki karar vericiler TCDB yaklaşımına önem vermek konusunda tereddütte ise, toplumsal cinsiyeti göz önünde bulunduran politikaların yararları konusunda bilinçlendirme çalışmaları yapılabilir. Kadın meclisleri ve diğer sivil toplum grupları, geniş kitleleri ve medyayı TCDB yaklaşımı ve yaklaşımın toplumsal cinsiyet eşitliğini teşvik etmedeki yararları konusunda bilgilendirici faaliyetler başlatılabilir.

Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme beraberinde pek çok yarar getirmekte, ekonomik etkinliği ve üretkenliği arttırmakta, nitelikli ve demokratik yönetişime katkıda bulunmakta ve toplumsal cinsiyet eşitliğini teşvik etmektedir. Ancak temelde TCDB sadece siyasal irade sorunu olmakla kalmayıp, aynı zamanda yasal bir zorunluluktur. Türkiye 1995 yılında gerçekleştirilen Pekin Dünya Kadın Konferansı vesilesiyle Pekin eylem platformunda taahhütte bulunmuştur. Ayrıca, genel olarak toplumsal cinsiyet eşitliği politikaları ve özel olarak da toplumsal cinsiyetin gündemde tutulması ve toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme faaliyeti, ilgili antlaşmaların bir gereği olarak Avrupa Birliğinde bir zorunluluk halindedir.

Bütçe dahilinde TCDB için ayrı bir kalem veya başlık ayrılmasına da gerek yoktur.

“Bizim bütçe sınıflandırma düzenimiz buna uygun değil!”

TCDB girişimlerinin belli bir bütçe sınıflandırma düzeni olmaksızın da yürütülebileceğine dair görüşler:

Genel olarak, Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçelemede belli bir bütçe sınıflandırma düzenine ihtiyaç duyulmamaktadır. Sonuç bazlı ya da program bazlı bir bütçeleme yaklaşımı uygulandığında TCDB çalışmasını yürütmek daha kolay olmaktadır. Bunun sebebi, toplumsal cinsiyet eşitliği hedeflerinin sonuç bazlı bütçeleme yaklaşımına daha rahat entegre edilebilmesi ve program bazlı bütçelemenin belirli bir programın incelenmesi açısından bilgi sunumuna daha uygun olmasıdır. Yine de, bu da TCDB açısından bir gereklilik değildir. Pek çok TCDB girişimi klasik, girdilere odaklanan bütçeleme sistemleri bağlamında yürütülmektedir.

Dahası, bütçe dahilinde TCDB için ayrı bir kalem veya başlık ayrılmasına da gerek yoktur. Toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme ile, bütçelerin ve politikaların toplumsal cinsiyet açısından etkilerine işaret edilmektedir ve bu, bütçenin nasıl takdim ve tasnif edildiğinden bağımsız bir meseledir. Yine de, TCDB çalışmasının bir sonucu olarak bütçe bilgilerinin sunulma yönteminde kimi değişiklikler yapılabilir. Kadın projelerine ya da mevcut eşitsizliklerin dengelenmesine ve kadınların aradaki mesafeyi kapatmalarına yardımcı olmayı amaçlayan kadınların ihtiyaçlarına yönelik politikalara ayrılan fonlara dair spesifik bütçe kalemleri tahsis edilmesi yerinde olsa da, bu Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçelemenin zorunlu bir özelliği değildir. Kadınlara yönelik belirli faaliyetler genellikle genel (ana) politikaları hedefleyen TCDB çalışmalarına ek olarak yürütülmektedir.

13. Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme Girişiminin Planlanması

Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme faaliyeti pek çok şekilde gerçekleştirilebilir. Bir TCDB girişimi planlanırken sorulacak temel soru, girişimle neyin amaçlanması gerektiğidir. Elbette her durumda, amaca, ilgili belediyedeki duruma ve ilgili aktörlerin yetkinliklerine uygun olan bir yaklaşım, girişimi yürütmek için kullanılacak para kaynağına bağlı olarak benimsenecektir. Buna rağmen, bağlamdan, yöntemlerden ve belirlenen somut yaklaşımdan bağımsız olarak genel bazı hususlara ve adımlara dikkat edilmesi yararlı olacaktır.

TCDB İMKANLARININ ARAŞTIRILMASINDA İLK ADIMLAR

Öncelikle gösterişsiz bir yaklaşım benimsenerek ortak konu ve problemlerin neler olduğuna dair ilk görüşmelerin yapılmasının ve ardından da etkili olmak için yeterli olacak stratejilerin ortaklaşa geliştirilmesinin yolunu açacak hazırlıkları yapmak uygundur. Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme çalışmasını kimlerin başlatmak istediği konusu sivil toplum grupları ve özellikle Kadın Meclislerinde gösterişsiz ve araştırmacı bir üslupla ele alınır ve ileride somut olarak yapılacak faaliyetler konusunda zaman içinde karar verilir.

Girişimi başlatmak için ortaklıklar tesis edilmesi:

Belediye içinde ya da dışında Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme konusuyla kimler ilgilenebilir? Girişimin nasıl ilerleyeceğine karar vermeden genel bir fikir ve temel görüş

Bir TCDB girişimi planlanırken sorulacak temel soru, girişimle neyin amaçlanması gerektiğidir.

alabilmek için görüşülebilecek ve bütçe hakkında, ayrıca bütçeleme ve planlama süreci hakkında bilgilere erişebilen kimler bulunuyor?

Ana problemlerin ve konuların tanımlanması:

Belediyenin ilgilendiği ve dikkat ettiği başlıca meseleler hangileridir? Belediye şu ana kadar toplumsal cinsiyet eşitliği konusuna ne şekilde katkıda bulunmuştur ve bu katkılar ileride nasıl daha güçlü hale gelebilir? Bizim ilk olarak ilgimizi çeken konular ve sorular hangileridir? Amaçlarımız neler, neyi başarmayı hedeflemekteyiz?

Bütçe ve planlama süreci hakkında bilgi toplanması:

Belediyemizde bütçe süreci ayrıntılarıyla nasıl düzenlenmektedir? Bütçe tasarılarının hazırlanmasında kimler etkili olmaktadır? Danışma aşamasında kimler etkilidir? Farklı aşamalarda karar alanlar kimlerdir? Kaç kadın ve kaç erkek sürece dahildir ve bunlar hangi menfaatleri temsil etmektedir? Bilgi nasıl dağıtılmaktadır? Hangi bilgilere ihtiyacımız vardır ve bu bilgileri nasıl temin edebiliriz?

Mevcut bütçe ve sonraki yıllardaki bütçe gelişmeleri hakkında bilgiler:

Bütçenin tam metni nedir? Nerede yayımlanmaktadır? Hangi bilgiler halka açık, hangileri

değildir? Gelirlerin kaynağı nedir? Hangi kaleme ne kadar harcanmaktadır, bu harcama kaleminden yararlananlar kimlerdir? Bu konular hakkında özet bilgi bulmak mümkün müdür? Veriler, bütçenin kadınları ve erkekleri ne şekilde etkilediğine ilişkin bilgi sunmakta mıdır? Bu noktada uzmanlar bu bilgilere erişim konusunda yardımcı olabilir.

Toplumsal cinsiyet eşitliğine katkı:

Belediyenin hangi faaliyetleri toplumsal cinsiyet eşitliği üzerindeki olumlu ya da olumsuz etkiler açısından göze çarpmaktadır? Bu faaliyetlere ne kadar para harcanmaktadır? Kadınların özellikle önemli gördüğü konulara ayrılan para ne kadardır?

ÜCRETLİ VE ÜCRETSİZ İŞLER

Belediyede –ücretli ve ücretsiz- ne kadar iş ve hangi işler yapılmaktadır? Ücretli işleri kimler yapmakta, ücretsiz işleri kimler yapmaktadır? Kadınların ücretsiz yaptığı işlerden doğan gelir ne kadardır? Bütçe harcamaları kadınların ve erkeklerin ücretsiz yaptıkları işleri nasıl etkilemektedir? Çoğunlukla bu aşamada varsayımları ve hipotezleri ortaya çıkarmak yararlı olacaktır zira elde ayrıntılı bilgi bulunmamaktadır.

İlk taleplerin hazırlanması ve ihtiyaç duyulan bilgilerin tespiti:

Ne gibi iyileştirmelere gerek duyulmaktadır? Hangi bilgilere erişilememektedir, hangi bilgiler bulunmamaktadır? Örneğin, hangi konuda ne kadar harcama yapılmaktadır ve bu harcamalardan yararlananlar kimlerdir?

Bu bağlamda, zaman içindeki değişiklikleri gösteren somut göstergeler kullanılması yararlı olabilir.

Sonuçların yayımlanması ve görüşülmesi:

Atılan ilk adımların sonuçlarının görüşülmesi

için resmi ve/veya gayriresmi toplantıların düzenlenmesi, nelerin öğrenilmiş olduğu konusunda düşünmek ve yapılacak değişiklikler ve sonraki faaliyetler hakkında görüş alışverişi yapmak için iyi bir fırsat sunabilir.

İlk adımda tam ve eksiksiz bir analiz yapılması gerekli değildir; gelecekte yapılması gereken çalışmalar için istekli olmaya devam etmek ve bütçe sürecinde ve bütçenin kullanımında yapılabilecek değişiklikler hakkında görüş alışverişinde bulunmak önemlidir. Böylece daha katılımcı bir yaklaşımın ilk adımı atılabilir.

GİRİŞİM BAŞLATIRKEN SORULACAK TEMEL SORULAR

Bir TCDB girişimi başlatırken sorulacak önemli sorular şunlardır:

- Neden?
Amacınız nedir, TCDB ile neyi başarmak istiyorsunuz?
- Kim?
TCDB konusunda ana sorumluluğu olan kurumlar hangileri, aktörler kimlerdir, katılımcılar kimlerdir, muhtemel müttefikler ve ortaklar kimlerdir?
- Nerede?
İdarenin içi/dışı
- Ne?
Girişimin odaklandığı konu nedir? Örneğin, girişim sektörlerle yönelik tahsisatlar, programlar, spesifik bütçe kalemleri ya da hizmet verme konularında mı çalışıyor, bütçenin harcamalar veya gelirler kısmına mı odaklanıyor, bütçe sürecinin toplumsal cinsiyetle ilgili boyutlarını mı ele alıyor? vs.
- Ne zaman?
Bütçe döneminin hangi aşamaları girişim açısından başlangıç noktalarıdır?

KAPSAMLI TOPLUMSAL CİNSİYET BÜTÇELEMESİ GİRİŞİMİ İÇİN STRATEJİK PLANLAMA

Kapsamlı bir Toplumsal Cinsiyet Bütçelemesi girişimi için yapılacak planlamaya dahil edilmesi gereken ana unsurların listesi aşağıda sunulmaktadır. Bu fikirler planlama aşamasında yardımcı olabilir.

Bu rehberde bilinçli olarak belirli bir TCDB yaklaşımı önerilmemektedir. Her bir organizasyonun içinde bulunduğu bağlamda kendisi için en uygun yaklaşımı araştırması önemlidir. Aşağıda belirtilenler, yapılacak çalışmalar tasarlanırken takip edilebilecek işaret noktaları olarak değerlendirilebilir.

Ana Amaçlar

Toplumsal cinsiyet eşitliğini iyileştirme adına ana amaçlar nelerdir? Başka bir deyişle, “vizyon” nedir? Birkaç yıl içinde belediyede ya da bir organizasyon olarak nasıl bir noktada olmak istiyorsunuz?

Bu soru, toplumsal cinsiyet eşitliği alanında politikalar ve sonuçlar bakımından ve bununla birlikte süreçler/kurumlar bakımından elde edilecek iyileşmeyle ilişkilidir. Örnek vermek gerekirse, süreçlerin ve kurumların değiştirilmesindeki ana amaç nedir? Toplumsal cinsiyete karşı daha duyarlı bir bütçe yapmak üzere neyi gerçekleştirmek istiyorsunuz, yahut, bütçe tartışma ve görüşmelerinin kalitesini arttırmak ve kadınların seslerini duyurmak için hangi değişiklikler önemlidir?

Girişimin “temel taşları” nelerdir?

Girişimde yer alacak ana çalışmalar nelerdir? Girişimin somut sonuçları ne şekilde sunulacaktır (örneğin, raporlar, basın bilgilendirmesi, halka açık etkinlikler)?

İncelemede varılan sonuçları kimler kullanmalı

Her bir organizasyonun içinde bulunduğu bağlamda kendisi için en uygun yaklaşımı araştırması önemlidir.

ve bu sonuçlar ne şekilde yarar sağlamalıdır?

Çalışmalar bütçe döneminin hangi aşamalarında yoğunlaşacaktır? Hangi faaliyetler ve hangi inceleme biçimleri önemli olacaktır?

Çalışmaları idare içinde ya da dışında yer alan mevcut süreçlere (örneğin, diğer bütçe izleme girişimleri, belediye bütçe sürecindeki katılımcı unsurlar) eklemek mümkün müdür? Belediyedeki ana paydaşlara ulaşabilmek için makul ve muhtemel başlangıç noktaları nelerdir?

Ana paydaşlar / aktörler kimdir?

Kimler dahil edilmelidir (örneğin bilgiye ya da karar alıcılara ulaşılmasını sağladıkları için)?

İlgili belediye kurumları bünyesinde girişimin desteklenmesi ve teşvik edilmesi için yardımcı olabilecek kimler vardır?

Başarıya ulaşılması için kimlerin ikna edilmesi ya da sürece katılması gerekmektedir?

Muhtemel dirençlerin nasıl ele alınabileceği ve üstesinden gelinebileceğiyle ilgili stratejilerin belirlenmesi için girişime karşı gösterilebilecek muhtemel direnç konusunda da düşünmek yararlı olabilir.

İnceleme işini esasen kimler yapacaktır, bu kişiler nasıl bir desteğe ihtiyaç duyabilir; bunların çalışmalarını yapmaları nasıl temin edilebilir?

Sürece dahil tüm aktörlerin TCDB konusunda gerekli bilgiye sahip olması için ne tür bir kapasite geliştirme faaliyetine ihtiyaç vardır?

Sürece katılacak paydaşlar hakkında görüş alışverişi yapılırken, farklı alanlarda yer alan

aktörlerin, yani, kamu yönetimi (örneğin, Finans, Planlama, Bütçeleme, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve politika birimleri), belediye yönetiminde bulunanlar, Belediye Meclis üyeleri, Medya, Sendikalar, diğer sivil toplum örgütleri, araştırmacılar ve araştırma kuruluşları ve girişimi destekleyebilecek muhtemel bağışçıların katılımı değerlendirilmelidir.

Farklı aktörlerin TCDB girişiminde hangi rolleri üstleneceklerini ve bunlardan hangi katkıların (bilgi, veri, analitik kapasite, halka ilişkiler çalışmalarında destek, önemli kişilere ulaşma imkanı vs.) beklendiğini düşünmek önemlidir.

Girişimin liderliği, itici güçleri

Girişimin liderliğini kim üstlenecektir, girişimdeki karar alma mekanizmaları nelerdir? İlgili tüm paydaşları içeren icra kurulu benzeri bir mekanizma mevcut mudur?

TCDB girişiminde kullanılacak ana stratejiler nelerdir?

Bu bölümde, uluslararası uygulamalarda TCDB faaliyeti açısından yararlı olduğu görülmüş ana stratejiler anlatılmaktadır. Geçmiş uygulamalar göstermiştir ki, aşılması gereken önemli engellerden biri, her bir girişim dahilinde ilgili tüm unsurları, özellikle siyasi iradeyi, sivil toplum bağlantısını, ve mesleki uzmanlığı bir araya getirebilmektir.

Ortaklıkların kurulması

Sivil toplum kuruluşlarınca yürütülen herhangi bir girişimin, özellikle de idare dışındaki Kadın Meclisi gibi girişimlerin etkisini arttırmak için, bir dizi aktörle ve grupla ortaklık kurulması yararlı olabilir. Diğer sivil toplum kuruluşlarının ortak bir amaç etrafında çalışmalarını ya da araştırmacıların analitik çalışmalar için bir araya gelmeleri gibi, sivil toplum grupları idare dışında ortaklıklar kurarak kapasitelerini arttırabilirler.

Belediye Meclisiyle birlikte çalışmak da tabanı genişletebilir. Belediye meclisi üyelerinin, bütçelerin toplumsal cinsiyet eşitliği açısından doğurduğu sonuçlar hakkında vakitlice bilgi edinmeleri, bütçe görüşmeleri sırasında sorunları gündeme getirebilmeleri açısından yararlı olacaktır.

Burada stratejik bir soru şudur: TCDB girişimi belediye dışında bütçe izleme girişimi olarak mı tasarlanmıştır, yoksa vurgulanan asıl husus, TCDB yaklaşımının belediyenin olağan planlama ve bütçeleme süreçlerine dahil edilmesi gerektiği midir? Tercih edilen stratejiye bağlı olarak, kurulması gereken ortaklıklar farklılık gösterebilecektir. Girişimin belediye yönetimiyle nasıl ilişki kuracağı, benimsenen yaklaşıma bağlı olacaktır.

Destek ve lobi çalışmaları

Sivil toplum kuruluşları genel olarak toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadınların ihtiyaçları konusunda uzun süre destek ve lobi çalışması yapmış olabilir. TCDB girişimleri, politika yapıcılarla ve belediye çalışanlarıyla diyalog kurulması için yeni kanallar açabilir, ancak destek ve lobi çalışmaları her stratejinin ana unsuru olmaya devam edecektir.

Pilot analizle işe başlamak

Dünyadaki pek çok girişim, TCDB çalışmalarını başlatmak için benimsedikleri strateji kapsamında bir politika portföyü veya spesifik politika alanları yahut programları seçerek, daha sonra başka politika alanlarına genişletilebilecek pilot analizler yapmışlardır. Bu şekilde bir pilot analizle işe başlamak son derece yararlı olabilir, zira zaman içinde farklı analiz yöntemlerini denemek ve bunları belediyenin ve analizi yapan kişilerin özel ihtiyaçlarına uyarlamak mümkün olacaktır. Burada önemli olan husus, pilot analizin sonuçlarının geniş bir çevreye duyurulmasını ve pilot analizin Toplum-

sal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme'nin yararını gösterecek sonuçlara ulaşmasını temin etmek ve TCDB yaklaşımının belediyede daha geniş ölçekte uygulanmasını destekleyici bir unsur olarak kullanılmasını sağlamaktır. Pilot analiz yaklaşımının sivil toplum kuruluşlarına getirdiği avantaj, incelenecek alanın, toplumsal cinsiyet eşitliği açısından önemli görülen meseleler olduğu kadar, elde bulunan bilgiler ve uzmanlıklar da esas alınarak seçilebilir.

Kapasite geliştirme

Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçelemede farklı aktörlerin pek çok şey öğrenmesi gerekir. Örneğin, bütçe uzmanlarının toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda, kadın hakları savunucularının ise bütçeler ve planlama süreçleri hakkında bilgi edinmesi gerekli olacaktır. Bu nedenle, kapasite geliştirmeye yönelik stratejiler her girişimin önemli bir parçası olmak durumundadır. Kapasite geliştirme çalışmasının ana unsurlarından biri, ilgili paydaşların uluslararası uygulamaları ve ilgili araçları ve yöntemleri tanımaya başlayacakları eğitimler olacaktır. Eğitimler, farklı paydaşları bir araya getirmek ve bağlantıların kurularak uygun yaklaşımların ve stratejilerin ortaklaşa geliştirilmesi için iyi bir ortam olabilir.

Bilinçlendirme çalışmaları

Planlama ve bütçeleme hususlarında toplumsal cinsiyete duyarlı bir yaklaşıma uyum sağlaması konusunda belediyenin ikna edilebilmesi için, ilgili paydaşların, toplumsal cinsiyet eşitliğinin önemi ve TCDB yaklaşımının belediyedeki karar alıcıların hedeflerine ulaşmasına nasıl yardımcı olabileceği konusunda bilinçlendirilmesi gerekecektir. TCDB yaklaşımının belediyeye nasıl fayda sağlayacağını gösteren argümanlara ek olarak, bu yaklaşımın yararlarını gösteren pilot analiz sonuçları da toplumsal cinsiyete duyarlı

politika yapmanın önemi konusunda bilinç arttırmaya yardımcı olabilir.

Belediye meclisi üyeleri, bütçelerin toplumsal cinsiyet eşitliği açısından doğuracağı etkiler konusunda bütçe görüşmeleri öncesinde vakitlice bilgi edindikleri takdirde, bu konular hakkındaki bilinçlendirilebilir ve böylece bu üyeler Meclisteki bütçe tartışmaları sırasında bu hususları gündeme getirebilir.

Medyaya yönelik çalışmalar

Daha geniş kitlelere ulaşmak açısından medyaya yönelik çalışmalar yapmak önemlidir. Medya açısından, kitlelerin dikkatini ve ilgisini çekebilmek için ilgi çekici haberler yapmak yarar sağlayacaktır. TCDB girişimi planlanırken ilk aşamada medyaya yönelik çalışma yapılması her halükarda faydalı olacaktır. Uluslararası uygulamalar hakkında malzemeler hazırlamak ya da toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme'nin toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini azaltmadaki somut etkisine dair haberler vermek, dikkat çekmek açısından ilginç olabilir.

Ekonomiyi bilme ve tanıma

Afrika'da (ve bazı başka yerlerde) önceden yürütülen girişimlerin pek çoğunda, geniş kitlelerin bütçeler ve bütçelerin toplumsal cinsiyet açısından etkileri konularında kolaylıkla okuyabilecekleri materyaller hazırlama stratejisi uygulanmıştır. Bu şekilde halk bütçenin gündelik yaşamdaki önemi hakkında bilgi sahibi olmuştur. Hazırlanan bu materyaller, TCDB girişimine destek ve hız kazandırmak üzere diğer sivil toplum örgütlerine yönelik çalışmalar açısından da fayda sağlamıştır.

Sonuç Yerine

Cinsiyete Duyarlı Bütçe girişimleri uzun vadeli süreçlerdir ve birer amaç olarak değil strateji olarak görülmelidir. TCDB, kadın hakları gündemi ile demokratik yönetim arasında köprüler kurulmasına yardımcı olabilir.

Toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme çalışmaları, mucizevi tariflerle gerçekleşmektedir. Her toplum kendi stratejilerini, müttefiklerini ve giriş noktalarını bir dizi siyasal, ekonomik, sosyal, kültürel ve kurumsal faktöre bağlı olarak belirleyecektir. Eğer temel amaç toplumsal cinsiyet eşitliğinin belediye planlama ve bütçeleme faaliyetine kurumsal anlamda dahil edilmesi ise, toplumsal cinsiyete duyarlı bütçe çalışmaları kurumsal girişimlerle sınırlı kalmamalı, belediye dışındaki faaliyetler belediye bünyesinde atılan adımları takviye etmeye ve izlemeye devam etmelidir. Toplumsal cinsiyet eşitliği meselesinin reform süreçlerine dahil edilerek özünü kaybetmesini önlemek için, meselenin daha geniş şekilde sahiplenilmesini sağlamak ve politika alanında diyalogu desteklemek önemlidir. Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme girişimleri siyasi süreçlerdir. Kadınların katılımı, kadınların çeşitli menfaatlerinin temsil edilmesi açısından temel önemdedir ve bu girişimler sadece teknik birer faaliyet olarak kalmamalıdır. Politikalar üzerine belirgin bir şekilde odaklanmak ve kadın konularının desteklenmesine yönelik

mevcut çalışmalarla ve mekanizmalarla sıkı bağlantılar tesis etmek suretiyle bu riskler kontrol altında tutulabilir. Uluslararası uygulamalardan alınan dersler göstermektedir ki, kapsamlı, sistematik ve katılımcı, niceliksel ve niteliksel takip sistemleri geliştirilmesi, ve toplumsal cinsiyet açısından bilinçli performans tedbirleri ve toplumsal cinsiyet göstergeleri de dahil olmak üzere cinsine göre ayrıştırılmış veri ve bilgi üretimi konusuna yatırım yapılması eşit derecede önemlidir. Kadınların ücretsiz işler aracılığıyla yaptıkları toplumsal ve ekonomik katkıları göz önüne sermeye yönelik çabalar, kadınların yaşamlarında ve toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda iyileştirme sağlamak açısından önem arz etmektedir.

Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçe girişimleri uzun vadeli süreçlerdir ve birer amaç olarak değil strateji olarak görülmelidir. TCDB çalışmalarıyla farklı sonuçlar elde edilebilir. İdarelerin kadın hakları konusunda daha fazla hesap verebilir hale gelmesi, bütçe süreçleri konusunda şeffaflığın, katılımın ve toplumsal kontrolün artması, politikalarda verimlilik, masrafların azaltılması, kadınların güçlendirilmesi ve politika tartışmalarına nitelikli katılımında bulunulması bu sonuçlar arasında sayılabilir. TCDB, kadın hakları gündemi ile demokratik yönetim arasında köprüler kurulmasına yardımcı olabilir.

Yararlı Kaynaklar ve Linkler

TOPLUMSAL CİNSİYET BÜTÇELEMESİ – KAVRAMLAR VE İLKELER

Debbie Budlender ve Guy Hewitt (2003), *Engendering Budgets: A Practitioners' Guide to Understanding and Implementing Gender-Responsive Budgets*, Commonwealth Secretariat.

http://www.thecommonwealth.org/shared_asp_files/uploadedfiles/%7BFBF59912-40C3-47A6-89C2-F3E5AoEA9B74%7D_Engendering%20Budgets%20final%20doc.pdf

Debbie Budlender ve Diane Elson vd. (2002), *Gender Budgets Make Cents: Understanding gender responsive budgets*, Commonwealth Secretariat (bu kaynakta 2001 itibarıyla dünyadaki TCDB girişimleri hakkında bir değerlendirme de yer almaktadır)

http://www.thecommonwealth.org/shared_asp_files/uploadedfiles/%7BBE440E9C-4B8C-408E-B862-E28610A579F6%7D_GBMC%201%20Understanding%20GB.pdf

TOPLUMSAL CİNSİYET BÜTÇELEMESİ, MAKROEKONOMİK POLİTİKA VE TOPLUMSAL ÇALIŞMALAR

Diane Elson (1999), *Gender Budget Initiative, Background Papers*, Commonwealth Secretariat, <http://www.gender-budgets.org/content/view/160/153/>

Diane Elson ve Nilüfer Çağatay (2000), *The Social Content of Macroeconomic Policies*, World Development, Cilt 28, Sayı 7 içinde, s. 1347-1364.

http://www.sciencedirect.com/science?_ob=MIimg&_imagekey=B6VC6-40DoKyx-G-9&_cdi=5946&_user=5915660&_orig=search&_coverDate=07%2F01%2F2000&_sk=999719992&view=c&wchp=dGLzVzz-zSkWz&md5=3d8a87706ad2fa1de9f67c8944939cfe&ie=/sdarticle.pdf

TOPLUMSAL CİNSİYET BÜTÇELEMESİ İÇİN ARAÇLAR

Debbie Budlender, Rhonda Sharp (1998), *How to do a gender-sensitive budget analysis: contemporary research and analysis*, Commonwealth Secretariat, s. 37-50

<http://www.llbc.leg.bc.ca/Public/PubDocs/docs/360141/AusAIDTr.pdf>

Bütçe beyanı ve bütçe çağrısı genelgesi hakkında aşağıdaki belge yararlı olabilir:

Debbie Budlender (2007), *Gender-responsive call circulars and gender budget statements*, Guidance sheet series, No. 1, Ocak 2007, <http://www.gender-budgets.org/content/view/377/211/>

TOPLUMSAL CİNSİYET BÜTÇELEMESİ VAKA İNCELEMELERİ

Şu web sayfasında dünyadaki Toplumsal Cinsiyet Bütçelemesi faaliyetleri hakkında toplu bilgi bulabilirsiniz: www.gender-budgets.org

Debbie Budlender ve Guy Hewitt (2002), *Gender Budgets Make More Cents*, Commonwealth Secretariat,

<http://www.undp.org/women/CD-Gender-and-Budgets-2004/Budgets%20CD%20subsection%204.1/4.1a%20gender%20budgets%20make%20more%20cents%20link%20for%204.2.1f%20and%204.2..pdf>

Avustralya

Sharp, Rhonda / Broomhill, Ray: *Budgeting for equality: The Australian experience*, *Feminist Economics* içinde, 8 (1) 2002, s. 25-47.
http://www.siyanda.org/docs/sharp_broomhill.pdf

Fas

Şu adreste çok sayıda belge bulunmaktadır:
<http://www.gender-budgets.org/content/blogcategory/117/240/>

İsviçre

Mascha Madörin (2007), *Gender-responsive budgeting initiatives in Switzerland: Work in progress*, *Federal Office for Gender Equality*, İsviçre
http://www.equality.ch/pdf_d/P_Budgetanalyse_Madoerin_E2.pdf

İtalya

Tindara Addabbo (2008), *Gender Budgeting ø Capability Approach*, makale
http://www.generoypresupuestos.net/pdfs/Tindara_Addabbo_en.pdf

Berlin, Almanya

<http://www.berlin.de/sen/gender/gender-budget/index.htm>

Münster, Almanya

Bergmann, Nadja/Gubitzer, Luise/Klatzer, Elisabeth/Klawatsch-Treitl, Eva/Neumayr, Michaela (2004): *Gender Budgeting. Handbuch zur Umsetzung geschlechtergerechter Budgetgestaltung*, Viyana.

Petra Kelly Stiftung (2002): *Gender Budget. Grundlagen, Hintergründe, Handlungsmöglichkeiten*, Petra-Kelly-Stiftung, Münih.

Güney Afrika

Pek çok belgeye ve 5 adet Kadın Bütçesine şuradan ulaşılabilir: <http://www.gender-budgets.org/content/blogcategory/76/150/>

Pakistan

www.grbi.gov.pk

Peru

Bethsabé Andía-Pérez ve Arlette Beltrán-Barco (2004): *Analysis of the public budget with a gender approach: Villa El Salvador, Lima, Peru*, UNIFEM (2004): *Gender-Sensitive Budgets in Latin America: Accountability for Equity and Transparency* içinde.

Brezilya

www.senado.gov.br/Siga

Birleşik Krallık Kadın Bütçe Grubu

<http://www.wbg.org.uk/>

Güneydoğu Avrupa ülkeleri (Arnavutluk ve Sırbistan dahil):

UNIFEM (2010): *Gender Responsive Budgeting in South Eastern Europe: UNIFEM experiences*.

<http://www.unifem.sk/index.cfm?Module=Static&page=w&s=resources>

Provincial Secretariat for Labour, Employment and Gender Equality (2009): *Towards Gender Budgeting in the Autonomous Province of Vojvodina, Novi Sad*.

RAPORLAR, REHBERLER VE EL KİTAPLARI

BRIDGE (2003): *Gender and Budgets. Overview Report*, Londra.

UNFPA/UNIFEM (2006): *Gender Responsive Budgeting and Women's Reproductive Rights: a resource pack*, <http://www.unfpa.org/public/publications/pid/371>

Avrupa Konseyi (2005): *Gender Budgeting, Final report of the Group of specialists on gender budgeting*, Strazburg.

Avrupa Konseyi (2009): *Gender Budgeting, practical implementation Handbook*, http://www.gender-budgets.org/index.php?option=com_joomdoc&task=doc_details&gid=957&Itemid=189

UNDP: *Gender Responsive Budgeting in Practice: A Training Manual*, http://www.unifem.org/materials/item_detail.php?ProductID=85

GTZ (2006): *Manual for training on gender responsive budgeting*, Haz. Katrin Schneider, <http://www.gtz.de/de/dokumente/en-manual-gender-budgeting-2006.pdf>

Rhonda Sharp; Kerri Allen (1998): *How to Do a Gender-Sensitive-budget analysis: Contemporary research and practice*, <http://www.idrc.ca/uploads/user-S/11000392461AusAIDTrainingManual.pdf>

TESEV tarafından yürütülen “Kadın Meclisleri Birbirini Eğitiyor” Projesi,
Avrupa Birliği tarafından desteklenmektedir.

